

XXIX. ÉVFOLYAM, 2020. MÁRCIUS

TARTALOM

3 VERSMŰHELY

■	4	VIGH LEVENTE	■
		Békétlen elevenség.
Gondolatok a Versműhely válogatásához	(esszé)
■	8–9	POÓR ISTVÁN	■
	8	profán iszonyat	
	9	humanika	(versek)
■	11	KOVÁCS EDWARD	■
		A végeérhetetlen
Roskad	(versek)
■	12	KÓSA ESZTER	■
		Meztelen ég
Özönvíz
Fejjel lefelé	(versek)
■	13	SZEGEDI ESZTER	■
		Tájanatómia	(versek)
■	15	RÁDAY ZSÓFIA	
		alkati kérdés
főműsoridő
vándormotívum	(versek)
■	16	HORVÁTH IMRE OLIVÉR	■
		Túl az ágyon	(vers)
■	18–19	KUN ÁGNES LAURA	■
	18	Transzmutáció	
	18	Love On The Brain	
	19	Ted Bundy	
	19	Kirsten Dunst meztelen mellei	(versek)
■	20	KONYÁRI ILDIKÓ	■
		Lexikon	(versek)
■	21	SEBŐK GYÖRGY	■
		Az alkímia helyes használata
Üresedés	(versek)
■	22	ÁFRA JÁNOS	■
		A kiújuló vihar	(vers)

■	23	BÁN ZSÓFIA	
		Csonthártya	
		Vízagy	(kisprózák)
■	27	PÉNTEK ORSOLYA	
		Eszter könyve	(regényrészlet)
■	33	SZALAY ZOLTÁN	
		Senki háza	(elbeszélés)
■	49	SÁNTHA JÓZSEF	
		Orosz-ház	(novella)
■	53	N. TÓTH ANIKÓ	
		Vizitáció – a selmeci különös hölgy legendáriumából	(elbeszélés)
■	62	PAPP-ZAKOR ILKA	
		Amikor még nem voltak gyomok	(regényrészlet)
■	72	MÁTYÁS GYÖZÖ	
		Fent a magasban	(novella)
■	80	IRENA DOUSKOVÁ	
		Medvetánc	(regényrészlet Csoma Borbála fordításában)
■	88	ALMÁSI MIKLÓS	
		A zenehallgatás lépcsőin ücsörögve.	
		„Beethoven 250” – az emlékév apropóján	(esszé)
■	93	MOHÁCSI ÁRPÁD	
		Nem elfutni a halandóság elől	
		(Kukorelly Endre: <i>CéCéCéPé, avagy lassúdad haladás a kommunizmus felé</i>)	(kritika)
■	95	KOLOZSI ORSOLYA	
		Család- és tudatregény (Barnás Ferenc: <i>Életünk végéig</i>)	(kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Száz Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com
Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnay Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačie;
Užbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@slposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

**KULT
MINOR**

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

VERSMŰHELY

BÉKÉTLEN

*Gondolatok a Versműhely válogatásához**

ELEVENség

Bár rendkívül fiatal és elsősorban – a workshopot vezető Áfra János, valamint Horváth Imre Olivér kivételével – még kötet nélküli szerzők verseiből szemezget, a 2018-ban alakult, havi rendszerességgel Debrecenben megrendezett szöveg- és tehetséggondozó *Versműhely* válogatásán nem érezni azt, mintha bizonytalan költői útkeresésekbe engedne bepillantást. Tagadhatatlan ugyan, hogy egyes versekben akadnak átgondolásra váró megoldások, finomítható szöveghelyek, de ezeknél szembetűnőbb a jól megkülönböztethető, kimunkált hangok sokasága és az átgondolt, távlatokba helyezhető koncepciók heterogenitása. A válogatásban nem találni nyelvjátékos, allúziókkal teli szövegeket és a versírásra vagy a saját költői praxisra vonatkozó, pályakezdő szerzőknél gyakrabban előforduló reflexiókat és önértelmezéseket, jól észlelhető viszont az egzisztenciális kérdések iránti fogékonyság és az igény a testben létezés antropológiai, filozófiai és biológiai összefüggéseinek átgondolására, szétszalazására. Így az életkori különbségek, a szerzők más-más irányú tájékozottsága és megszólalásmódjaik sokfélesége ellenére is detektálhatók a művek közt bizonyos átfedések, tematikus egyezések. Az én-te viszonyokat, az identitás- és a kapcsolati problémákat tematizáló versek mellett egy nagyobb csoportba rendezhetők azok a biopoétikai irányultságú kísérletek, amelyek a tágan értett élet fogalmának, a testiség kérdéseinek, valamint a növényi, állati és emberi életformák viszonyának (felül)vizsgálatára vállalkoznak.

Ilyen, az ember és természet közti kapcsolat át-gondolására tett kísérletnek tekinthető Szege-di Eszter *Tájanatómia* című verse is, amelyben – ahogy erre utal a három alcím, az X, Y, Z tengelyeknek megfeleltethető frontális, horizontális és nyílrányú síkok latin megfelelői is – a természet virtuális modellezése történik az orvosi képalkotás háromdimenziós koordinátarendszerében. E transzgresszív művelet különböző irányú „bemetszéseket” ejt az ember anatómiai sajátosságaival felruházott, megszemélyesített tájon. A (testet szemből, a gerinc vonalában két részre osztó) *sagittális síkkal* kezdődő vers erotikus utalásrendszerével követi végig az érintetlen tájba való behatolást, a *coronalis sík* (mely felülről, a vállak vonalában metszi végig a testet) a felszínt, a tekintetet, az arcvonásokat és a mimikát fürkészi, míg a *transversalis sík* (a szegycsontra merőleges, a hónok alatti vonalban) felboncolja a mellkast, mélyfúrásokat végez a tájban. Szege-di Eszter verse egy komplex orvosi műszer működési logikáját imitálva úgy antropomorfizálja a természetet, hogy egyidejűleg ki is szervezi belőle az embert mint centrumot. A táj így nem az, amit egy emberi tekintet optikája perspektivikusan távlatosít, külső térbeliségként elrendez. Ezzel pedig meghaladni látszik a táj-versek azon típusát, amelyben a természet úgy jelenik meg, mint ami külvilágként észlelt és e külsődlegességében képként szemlélhető, mint valamiféle eleve

* Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-I-DE-309 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

adott kulissza, aminek a megfigyelése az önvizsgálatnak praktikus helyet ad.

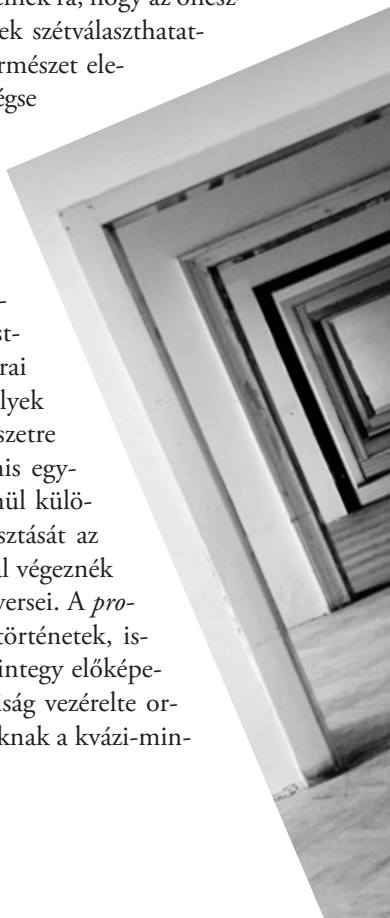
Bár ezzel a természetlírai hagyománnyal valamiképp rokonságot mutatnak, az újragondolását is végzik Kósa Eszter, a válogatás legfiatalabb, ígéretes szerzőjének versei. Asszociatíván összekapcsolódó képei szuggesztívek, érzékletesek és érzékiek, szinte kizárólag természeti metaforikát alkalmazva visznek színre észlelt mozzanatok és megsejtett összefüggéseket – a versekben magára is mint a natúrához tartozóra, attól elidegeníthetetlenre ismer rá, akinek a percepciója természetként azonosítja és hozza ismét létre az érzékelhető világot. A természet így nem csupán díszlet, hanem szervezőerő. Az ennek a világnak a burjánzását, önszerveződő elevenségét poentírozó váratlan kép- és képzettársításokkal találkozva gyakran érezhetjük úgy, hogy az olvasás nagymértékben saját aktivitására van utalva, miközben nagyon is irányítottan történik a természet vitalitásának ráíródása az emberre, az emberire. A szövegek így nagy intenzitással képesek kifejezni a bizonytalanságot, az esendőséget és a kétségbeesést. Kósa Eszter szép és szomorú versei érett kísérletezések az érzékterületek összjátékának, az érzékelés komplexitásának, valamint az érzékelés útján szereshető ön- és világtapasztalat összekapcsolásának költői lehetőségeivel.

Áfra János és Sebők György szövegeiben a természet különböző életformái és formációi egészen más *szerepben*, emberi tekintettel és tulajdonságokkal felruházott nonhumán létezőkként tűnnek fel – az esszencialista antropológia és a spekulatív poszthumanizmus gondolköreinek különös találkozási terei ezek. A már kész kötettervvel rendelkező Sebők György *Ülepedés* című versében egy gyökeret eresztő fa perspektíváját emberi és növényi attribútumok variálásával dolgozza ki, a szöveg lírai alanya ebbe a szerepbe helyezkedik bele és végzi ön-, valamint közvetlen környezetének vizsgálatát. Az én a gyökereivel egyre mélyebbre hatol a talajba, erősödésével lassítja a talajeróziót, miközben figyelni növények és állatok, szerves anyagok tápanyagutánpótlását biztosító lebomlását, a természet ezzel előidézett megújulását és jelenségeinek ciklikus váltakozását, ami öntudatra ébreszti, identitásformáló hatással is van rá. Túlél, és ezzel a környező elmúlások dolgos és türelmes szemtanúja – a sötétség és a fény metaforikájából kibontakoztatható mind az epikurosi bölcsélet, mind a végességgel mért élet gondolata, ahogy az animizmus álom és ébrenlét testet és lelket kifejező dualitása is. Izgalmas ellentmondás figyelhető meg abban, hogy miközben a vers tanúsága szerint az érzékelhető világot elevenen egymáshoz kapcsolódó és egymásra utalt organizmusok kölcsönösségei működtetik, a szöveg egy individualizációs folyamatot is szemléltet. A mi-ből én-né válás mozzanataira irányítja a figyelmet az instrumentális felté-

telekhez kötött célorientált, emberi fiziológiát feltételező gyakorlatnak, a csákányozásnak a repetíciója és egyes szám első személybe helyezése is.

Áfra János *A kiújuló vihar* című, számos interpretációt lehetővé tévő versének centrumában a tenger folytonos amortizációs tevékenységének kitett part, a szüntelen megérkezések és távozások mozdulatlan helyszínül szolgáló szárazföld áll. Sebők György versével ellentétben a prosopopeia helyett az aposztophé alakzata érvényesül: a te-ként megszólított szárazföld nem képes vallomást vagy tanúságot tenni, és ennek a lehetőségétől a vers több értelemben is fokozatosan eltávolít. A második strófától az ötödikig tartó negatív definíció retorikai felépítése a te-ről beszélőt egyfajta misztikus tudás letéteményeseként hozza helyzetbe, viszont végig bizonytalan marad, hogy mire is vonatkoznak a nemleges kijelentések, nem érkezik kielégítő válasz a fel sem tett kérdésre. Annak helyébe viszont csak a nem-tudást kijátszó képzetek, ellenőrizhetetlen spekulációk volnának beléptethetők, amelyekről lemondva a vers a zárlatában annak a tapasztalatát fogalmazza meg, hogy az ember bár képtelen abbahagyni, örökös faggatásai szüntelenül elbuknak a nonhumán hallgatásán („A csendesség sarából mindig ez lesz. / Ingatag ellenállás.”). Az említett négy strófa viszont mintha arra is felhívná a figyelmet, hogy a natúra megszólítására és szóra bírására irányuló kísérletek hogyan és milyen hatékonysággal mutatnak vissza a kérdezést lehetővé és szükségessé is tevő kultúrára. Az eddig említett négy szerző esetében úgy tűnik, nem kívánnak részt venni az én és a másik, a kint és a bent, az objektum és a szubjektum doktrinált különválasztásában, de azért ügyelnek rá, hogy az önészlelés és a környezet észlelésének szétválaszthatatlansága, valamint ember és természet elemi összetartozásának állítása mégse járhasson különbségeik radikális megszüntetésével.

A natúra vizsgálata mellett a válogatásban megtalálhatók a humánus magára vonatkozó kérdéseink, az esendőség és a mulandóság, a testben létezés problémáin való lírai töprengések is, olyanok, amelyek az úgynevezett emberi természetre fókuszálnak. Az ember ugyanis egyszerre félre- és kiismerhetetlenül különös – mintha ennek alátámasztását az állítás kritikai felülvizsgálatával végeznék el leggyakrabban Poór István versei. A *pro-fán iszonyatban* a mitológiai történetek, istenség- és szentábrázolások mintegy előképeit nyújtják az emberi kíváncsiság vezérelte orvosi kísérleteknek, viszont azoknak a kvázi-min-

takövető megisméltései (többek közt) a vallási doktrínák ellen etikai, erkölcsi és morális értelemben is vétenek. Bár emiatt úgy tűnik, az ember magára marad hübriszével, sőt embertelenségig fajul az istenné válás kudarca, a versvégi epifánia, a gondviselés megjelenése és a cím sem igazít el egyértelműen az önmeghaladása érdekében végrehajtott deszakralizált cselekvések újbóli transzcendentálhatóságának kérdésében. A „transzhumanizmus bevezető kampánya”-t továbbgondoló *humanika* látszólag az organikus szintetikus, a szubjektum objektummá válásának folyamatát igyekszik elsősorban színre vinni. De épp azért annyira zavarba ejtő, mert nem csupán annak a megfogalmazásában teszi magát érdekeltté, hogy az ember a testét eltárgyasító külső tekinteteknek csak a ténylegesen tárggyá alakított testével tehetne eleget, hanem ahogyan rámutat, hogy a kényszerítő hatások miatt hogyan válik önérdekké a tökéletesedés reményében végrehajtott önfeladás. Hogy sugalmazza: nem is annyira elrugaskodott vízió, hogy az, aki ma az ideális testről előállított és elé helyezett képek alapján legsikeresebben képes és kénytelen reprezentálni önmagát, holnap már önszántából vigye véghez a test- és technológiaféltis által előírányzott ideál megtestesítésének (paradox módon az emberiként értett test feladásával járó) programját. A versek újraolvasásakor bizonyos sorok ironikus színezetet kapnak, mások megrendítőbbé válnak: „a cél nem a vonzó külső legkevésbé / a szervezet hatékonyabb működése”. Bár Poór István eddigi publikációs tevékenysége alapján nem lehet igazolhatóan érvényes, messzemenő következtetéseket levonni, annyi mindenképp látható, hogy egy izgalmas, provokatív és kritikus költészet van alakulóban.

Égészen más irányból és attitűddel közelíti meg, gondolkodik el az emberi esendőségen Kovács Edward. Eddigi versközlésein végigtekintve határozottan kijelenthető, hogy alakuló költészetének fókuszában legtöbbször a vég gondolata, az elmúlás biztos ténye és az ebből fakadó bizonytalanság áll. A szerző bölcseleti-antropológiai érdeklődéséről tanúskodó, egzisztenciál-analitikai vizsgálódásoknak is tekinthető versei számvetések a rendelkezésre álló élet végességével és szembenézések az ebből eredeztethető identitás-problémákkal – általában higgadt, mégis nyugtalanító közelítési kísérletek a halálhoz, amely úgy közeledik, hogy egyszersmind megközelíthetetlen is marad. Ezt figyelhetjük meg a *Roskad*-ban is: nyomasztóan követik a jelen idejű címet a múlt időbe tett veretes mondatok, feszültséget kelt a szöveg rezignált alaphangoltsága és a játékosan kopogó rímekkel elért zeneisége, zavarba ejtő, ahogy a temetőt élettelinek mutatják az enyészet és a tenyészet egymást feltételező, egymásból kibontott kép(zet)ei. A magányos lírai alany a természetből kinyert, majd kegyeleti gyásztárgyakként abba visszahelyezett, sírkövekként tehát már az emberi

kéz nyomait is őrző kőzetek közt jár. Teste érintkezik környezetével, pásztázó tekintete egyszerre irányul az elhunytakat megeleveníteni nem, jelölni viszont képes tárgyakra, valamint az azokon elevenen burjánzó flórára és nyüzsgő faunára. A zárlatban, e különös, zaklatott életigenlést követően mégis mintha lemondás nélküli volna a halál elkerülhetetlenségének gondolatával való megbékélés. Kovács Edward mondatai szuggesztívek, tömörök és sűrűek, versei így lényeglátónak tűnnek, miközben előszeretettel dolgoz ki önellentmondásokat és épít az eldönthetetleniségekre. Ez egészen szembeötlő az Imre Mariann *Határidőnapló* című installációjához írt versében, amely úgy visz színre egy végeérhetetlen írásjelenetet és -folyamatot, hogy mindinkább eltünteti a szkriptort, előtérbe emeli előbb a textus papírra vetésének anyagi és instrumentális feltételeit, végül pedig magát a mindig csak készülni képes szöveget. A kézírás, amely összefűzi, végteleníti a betűk láncolatát, folyton elismételi, ezzel pedig felül is írja a betűkből kiolvasható nevet – az iteratív művelet eltörli a név egyediségének fikcióját és egyedítő funkcióját, az automatizálódott cselekvésben pedig megszűnik a szerzői autoritás. A *végeérhetetlen* mindenképp bizakodásra adhat okot, hogy ez a költészet képes lesz hatékonyan kiterjeszteni a végesség, a mulandóság és az eltűnés problematizálását a talán túlzottan is adekvátnak tűnő temetői szcenikán túlra.

A végteleníthető írás elképzelésével kapcsolatba hozhatók Konyári Ildikó versei. Izgalmas projektjében a nyelv személytelen rendszerelemeiként kezelt szavaiból készít privát, intim szótárt, enciklopédiális igénnyel fordul hol a jól azonosíthatóan párkapcsolati, hol pedig az általánosan értett én-te viszonyokhoz. Felfokozott várakozást kelt a versek hatásmechanizmusa: a válaszadás (definíció) aktusát kikényszeríti a kérdés (szófajokba sorolt cím- és hívószó) aktivitása, eligazítást remélünk, miközben a szövegek épp a párbeszédképtelenséget és az elidegenedést problematizálják. Ezzel provokálják is az enciklopédiáknak azt az „utilitás-elvét”, amely abban állhat, hogy a definíciók közmegegyezésen alapuló kodifikálódása a vonatkozó szavak használatakor felmerülő esetleges eltéréseket sikerrel minimalizálja. Konyári Ildikó lexikonverseiből ezért úgy tűnhet, mintha egy olyan pszeudo-wittgensteiniánus szótár készülne, amelyben bár a szavakat használatuk határozza meg és tölti fel jelentéssel, de azoknak elsősorban már az elhasználódására, kiüresedésére figyelne és figyelmeztetne – mintha e közzsájon forgó általános, mindennapi, olykor szemantikailag igencsak terhelt kifejezések „fáradtságának” felismerése nyújtana az újból nyelvi eseményné tételük, a poézis lehetőségét. A szavak remotiválása viszont úgy megy végbe, hogy bár egy közösség használatban lévő és általános érvénnyel elfogadott kódrendszerének megléte garantálja az önkimondhatóság fel-

tételeit, azonban az egyéni életmozzanokat, párkapcsolati szituációkat egyfajta imitált szaknyelven tömörítő négy soros definícióik már korlátozott érvényességi körük és vonatkozási mezejük miatt nem növelhetők ismét egyetemessé. Ebben, a nyelvnek e költői „privatizálásában” látom ennek az ígéretes projektnek az erényeit és a hátulütőit is. Nagyfokú tudatosságot és következetességet igényel, hogy az egyszer majd nagyobb kompozícióba rendezett szövegek valamiképp eleget tegyenek annak a felkeltett olvasói elvárásnak, hogy a szétszerelt nyelv ismét „beszélhetővé” váljon, elemei majd meglepő módokon ismét összeilleszthetők legyenek. Ahogy az is, hogy ne csak annak a dekonstrukciós műveletnek a folytonos kijátszása történjen, hogy ezekben az önmaguk felügyelete alá helyezett szócikkekben a címszó és a definíciója akkor sem beszél el egymás mellett, ha előbbire az utóbbi, a kérdésre a válasz látszólag nem felel.

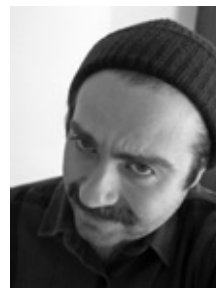
A párbeszéd, a másik megértésének és az én kifejezhetőségének nehézségeit Kun Ágnes Laura és Ráday Zsófia is problematizálják. Ráday Zsófia magabiztosan bánik a metrummal – erre enged következtetni az *alkati kérdés* című, ritmikus lüktetésű versének a tipográfiai megoldásokkal is vezényelt üteme –, és ha ezt épp kevésbé érvényesíti bizonyos szövegeiben, akkor is nagy figyelmet fordít a tördeléssel, formai megoldásokkal kitett gondolathangsúlyokra. Versei általában a bizonytalanná vált identitás újbóli stabilizálására tett meddő kísérleteket visznek színre. Az elérhetetlennek bizonyuló utáni vágyakozást, a bizonytalan stagnálást is mozgalmassággal fejezik ki (ilyen a *főműsoridőben* az elkésett megérkezés és a *vándormotívumban* a siettetett elindulás), a megrekedtség képzetének bevezetését az úton levés mozzanataival, valamint a közelség és a távolság kiasztikus felcserélésével érik el. Ezzel érzékletesen mutatják be az énnyerés és az identitásvesztés dinamikáját, lezárhatatlan eseményszerűségét. Ugyanehhez a kérdés- és problémakörhöz, de Ráday Zsófiánál távolabbról és egyfajta hurrápesszimizmussal közelít Kun Ágnes Laura. *Transzmutáció* című, a párkapcsolatok esélyeit latolgató versében összekapcsolja a lebomlás és az összetartozás képzetét, zavarba ejtő, ahogy a *Kristen Dunst meztelen mellei* című életigenlő szöveget követi a testi erőszakosság és a létbizonytalanság elviselését, az agresszív indulatok elfojtását tematizáló *Love On The Brain*, valamint a sorozatgyilkos kegyetlenségeinek fetiszizálódásáról, a büntetéseit élvezeti cikként áruba bocsátó pornófilm-feldolgozásról elmélkedő *Ted Bundy*. Az különösen izgalmas ezekben a versekben, hogy általában az ironia és a cinizmus eltávolító effektusaival hozzák közelbe a traumatikus mozzanatok, azonban azzal, hogy hatásközpontjaikra így mutatnak rá, tudatosan súlytalanítják is kiemelt centrumaik, korlátozzák azok hatásfokát. Ez viszont felveti annak a kérdését is, hogy az

ezeket a mechanizmusokat működtető, közismert popkulturális utalásokkal tűzdelt versek képesek-e részesíteni a már ismert belátásokon túli tapasztalatokban.

Méltatlanul elkerülte megjelenésekor a kritikusok figyelmét Horváth Imre Olivér első kötet – ennek talán a *Nem szimpátia* bár kétségkívül izgalmas, a tudatosan kidolgozott vonatkozási rendszere miatt mégis idegennek és hermetikusnak tűnő, viktoriánus angol költészeti hagyományokat át- és újragondoló koncepciója lehet az oka. Miközben persze magára záródásról nem, egy masszív tudásanyag ötletes megmozgatásánál pedig többről beszélhetünk; verseinek jóval nagyobb a teherbírása annál, minthogy azok csak az utalásaik azonosításai révén válhatnak olvashatóvá. Horváth Imre Olivér ugyanis bátran kísérletezik a személyesség kódjaival és az énbeszéd különböző formáival, invenciózusan emeli költészetébe a vallomásosság bizonyos komponenseit, de sosem nehézkedik rá arra mint egyedüli versképző potencialításra. Kiemelt törekvésének tűnik ugyanis az, hogy folyamatosan rákérdezzen, a költészet hogyan változtathatja meg a személyesség (nem csupán a versekben érvényes) koncepcióját, és elhelyezze annak alakuló színreviteli keretei közt beszélőit, figuráit és alakmásait. Arról, hogy akár egyetlen szövegben is képes másként problematizálni az önkimondás lehetőségeit és az én nyelvi létesülésének feltételeit, a lapzámban szereplő rétegzett, számos interpretációs lehetőséget felkínáló *Túl az ágyon* című verse is tanúskodik.

A *Versműhely* debreceni székhelye ellenére nem csupán a régióból gyűjti össze aktív szerzői bázisát, eltérő életkorú és érdeklődésű alkotóknak biztosít helyet arra, hogy tehetségüket kibontakoztassák, magukat munkára fogják és egymást ösztönözzék. És – amint az itt szereplő szövegeket olvasva kiderül – szakmai alapokra helyezett, mégis kötetlen hangvételű alkalmi sikerrel járulnak hozzá a különböző költői törekvések hatékony kibontakoztatásához. ■ ■ ■

Vigh Levente (Debrecen, 1993): a Debreceni Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán szerzett alap- és mesterszakos diplomát, 2017-től ugyanott az Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola PhD-hallgatója. A kortárs magyar líra területén végez kutatásokat. A KULTer.hu szerkesztője.

profán iszonyat

ganésa

a költők és kereskedők pártfogója általában
hatalmas patkányon ülve ábrázolják apja *síva*
egyszer hirtelen haragjában levágta őneki a fejét
majd átgondolva a dolgot levágta egy elefánt
fejét is és összeillesztette *ganésa* törzsével
egereken és majmokon többször
végeztek orvosilag sikeresnek elkönyvelt
fejátültetést bár az állatokat a műtét után
nemsokkal etikai okból elaltatták a kísérleteket
vezető orvos nemrég sikeres fejátültetést
hajtott végre emberi holttesteken

ZEUSZ

megharagudván *prométheuszra* a kaukázus
szikláihoz láncoltatta a bölcs *japetidát* és
egy hatalmas sast rendelt mellé hogy felhasítva
oldalát lakmározzon a titán napról-napra
megújuló májából

1822. június 6-án egy muskétával hasba
lőtték *alexis st. martin* huszonkét esztendő
kanadai prémvadászt az őt ellátó orvos
megmentette a fiú életét de annak belső szervei
a seb széle mentén összeforradtak *ún. sipoly*
vagy *fisztula* keletkezett nyitott lyuk amin át
látható volt a gyomrának belseje *st. martint*
a doktor maga mellé vette és tíz év alatt több
mint kétszáz kísérletet végzett rajta madzagra
kötött ételdarabkákat eresztett le a lyukba

a szent

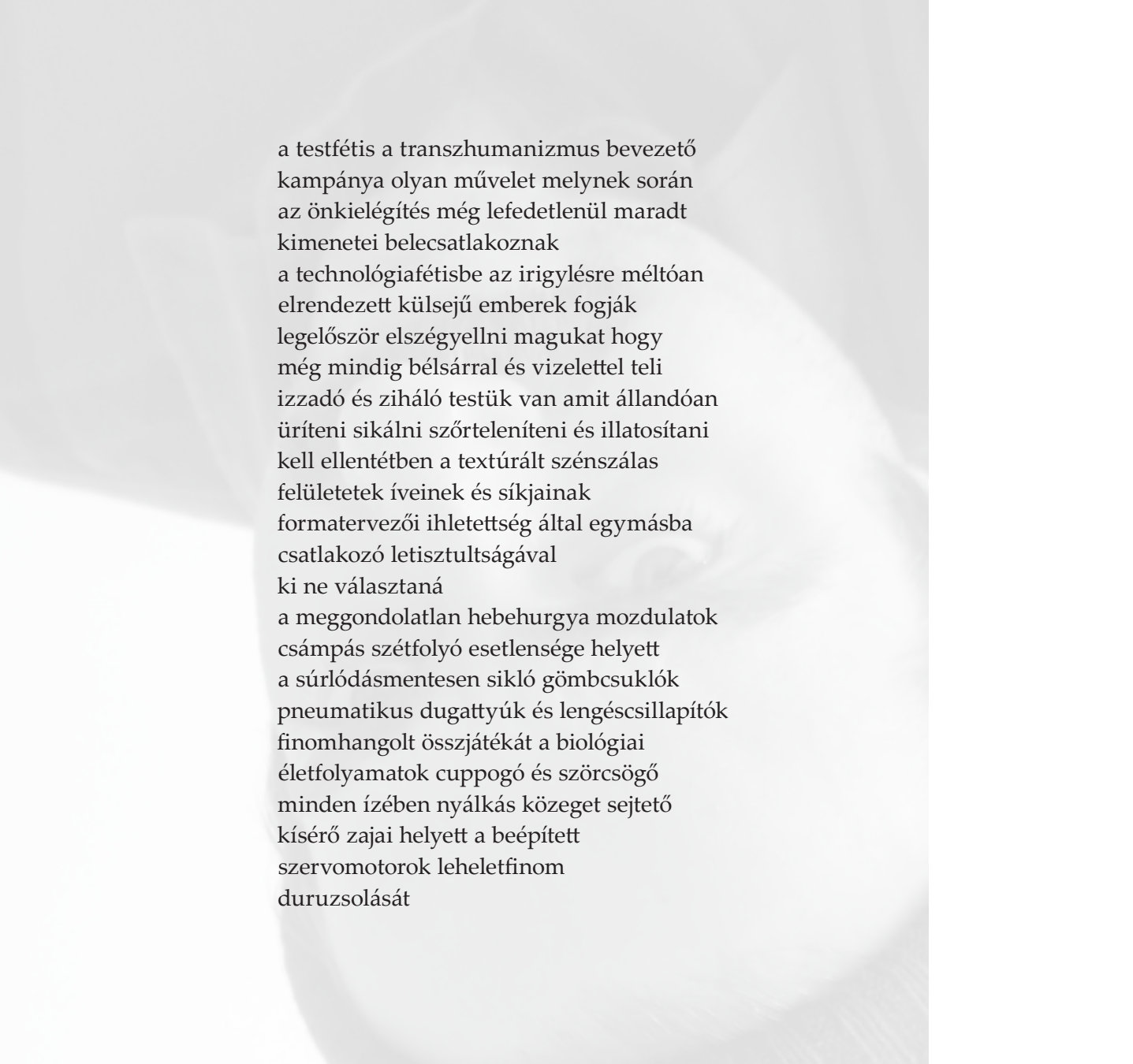
korona hátulján láthatóak *szent kozma*
és *szent damján* az orvoslás és a sebészet
védőszentjeinek képei kései legendájukban
egy alkalommal megjelentek a nekik szentelt
templom szolgálójának álmában levágták
annak beteg lábszárát majd egy frissen
eltemetett *mór* egészséges lábával pótolták
emiatt nevezik őket a szervátültetés
védőszentjeinek is

humanika

kallitechné (καλλιτέχνη*) szóösszetétel
a *kallosz* (κάλλος) szépség és
a *techné* (τέχνη) mesterség szavakból
az ógörög nyelvben egyaránt jelenthet
művészi tevékenységet vagy testedzést

az edzésprogramok
szertartásteremtő igyekezete
gépiesen sablonos
a következő izomcsoport kidolgozása
a következő nonfiguratív tetoválás
közben a szabad oxigén roncsolja
a DNS-szálakat a fehérjeláncok
összegubancolódnak rugalmatlanok
lesznek mint az elfáradt gumi
a cél nem a vonzó külső legkevesbé
a szervezet hatékonyabb működése
a test mint esztétikai céltárgy bemutatásának
kultúrája szemérmességtől és erotikától
egyformán mentes a legújabb autócsodák
és elektronikai eszközök reklámjainak
hűvös letisztultságához hasonlóan

* Nem tudtam kirakni a hehezetét és egyéb
kiejtést segítő jeleket. Mert nem találtam a neten
sehol ógörög karakterű billentyűzetet. (P. I.)

a testfétis a transzhumanizmus bevezető
kampánya olyan művelet melynek során
az önkielégítés még lefedetlenül maradt
kimenetei belecsatlakoznak
a technológiafétisbe az irigylésre méltóan
elrendezett külsejű emberek fogják
legelőször elszégyellni magukat hogy
még mindig bélsárral és vizelettel teli
izzadó és ziháló testük van amit állandóan
üríteni sikálni szőrteleníteni és illatosítani
kell ellentétben a textúrált szénszálas
felületek íveinek és síkjainak
formatervezői ihletettség által egymásba
csatlakozó letisztultságával
ki ne választaná
a meggondolatlan hebehurgya mozdulatok
csámpás szétfolyó esetlensége helyett
a súrlódásmentesen sikló gömbcsuklók
pneumatikus dugattyúk és lengéscsillapítók
finomhangolt összjátékát a biológiai
élett folyamatok cuppogó és szörcsögő
minden ízében nyálkás közeget sejtető
kísérő zajai helyett a beépített
szervomotorok leheletfinom
duruzsolását

■ **Poór István** (Beregszász, 1990): költő, első verseit kárpátaljai lapok publikálták. Pszichológiát tanult a Károli Gáspár Református Egyetemen, majd történelmet és filozófiát a Debreceni Egyetemen.

A végeérhetetlen

Imre Mariann *Határidőnapló* című installációjához

Miként a bizonytalan kéz, mely az időről feledkezve mozdul és ismétli az eltanult vonásokat, egy idegen hasonlóság felé halad az írás, mely nem egyezik, mindig más és más nyomot hagyva meghaladja határait, hogy soha ne ismerhessen benne magára az, ami azonos, hogy eltöröljön minden jelet, melyet naplójába vésett az emlékezet, hogy sárgult papírlapok teste hordozzák a ráncokat, hegeket, gesztusok tűnt helyét, sajátként őrizve a felejtéstől mindazt, ami különbözik: valaki más életét, betűk váltakozásait, a sokszorosított neveket, melyek megszakadnak, hogy egymásba fonódva újra-kezdődjenek a befejezhetetlenség szökésvonalai.

Roskad

Miután először járt a kertben, tudta, ezek a kövek visszavárják. Alaposan körbenézett, látta, egyesek mennyire ápoltak, mások mennyire árvák. Szerette a gránitot, a márványt. Bőre érintette a zöldet, gizgalt, repedésből előtörő páfrányt, betonra telepedett mohát, a korhadó fákat, és amik azokat rágják, férgeket, minden lárvát, miket csak sejteni lehet: betűk barázdáinak megkopott egymásutánját. Vonzották a séták, hogy nem hallja semmi, ha magában beszél. Nem háborította a földprés alá szorultak álmait. Fejét koronázta, ezt a rozsdás koszorúállványt, szalmavirággal. Többször körbeloholt az embertelenben, menekülve valamitől jövőjébe hátrált. Mintha senki sem léphetné át önnön árnyékát. Végül mindenki megfárad, elnyúl a horizonton, mint forró égitest, és sötétjébe roskad.

Kovács Edward (Margitta, 1995): költő, kritikus, a Debreceni Egyetem magyar nyelv és irodalom mesterszakos hallgatója. 2018-ban szerepelt a *Szép versek* antológiában. A 2019-es KULTer stART díj nyertese. A Szkhonion folyóirat szerkesztője, a LÉK Irodalmi Kör elnöke.

Meztelen ég

azt beszélnek néma lesz
apja kormos arcú madár
karmában betonkoporsó
csőréből kap szavakat az ég

anyja búza közti hangszál
galambok zuhanása
minden eljövételkor
imára hajolnak a füvek

kezét nézegeti rajzol az égre
ahol metszik egymást a vonalak
utasszállítók zuhannak egymásba

alvás előtt villámokkal forral tengert
óceánba mártott felhőkkel mos arcot
leveszi nyakából az ellipszisbe fűzött égitesteket

Mint selyem terít be a bodza-
fehér alkonyat. Új jelentések
bújnak meg vonásaidban. A barázdák
mögött csontnyugalom.
Ráncaid az éjszaka kibontja. Lassan
múlik el a zsibadás. Vér bukik át
a hajlatokon, oxigént pumpál.
Fordított képem koponyádba vetül.

Átszakad a sötétség
egy másik kontinensre.
Harmínckilencedik nap.
Meztelen ágak, a csipkés
ég mögül szárnyshogás.
Maradunk ebben a
bizonyosságban,
ez is csak térdig ér.
Szócsend, mintha víz alatt.

Özönvíz

Fejfel lefelé

Kósa Eszter (Nyíregyháza, 2001): a debreceni Tóth Árpád Gimnázium tanulója. A Hajdúböszörményi Írótabor többszörös díjazottja vers kategóriában. Első publikációja a KULTer.hu-n jelent meg. Egy verse a Pogany Tízennyolc! című pályázatának legjobbjaiként közlő *Nőttem* (2019) című antológiába is bekerült.

Tájanatómia

sagittalis sík

A hajnal erényöv a hegygerincen;
újraértelmezi a combjaid közt
vonuló darvakat.

Anyajegyek és a melatonin
sejtszintű hullámai
igazítják útba őket.

Az őrdombon szűz hó.
Ujjbegyeid pulzust
tapintanak nyakamon:
ellenirányú testnedvek,
kivérzett szemérem.

Harmadjára kel fel a nap.
Csípőcsontod szegletében
félholdarcú ménes legel.
Ostorvégből fakadó potenciál
dobog a patkószegekben.

Sátortábor a keresztcsonton.
Expedíciód légszomjas
sárgatestet hagy hátra.
Ritkuló levegőben
molekuláris nyelvek
teremtenek egyensúlyt.

coronalis sík

Kezdődő alkonyatban
koponyaűri csillagokat számolsz.
Érzéstelenít a távolság –
epidurális sejtés.

Kifeszített ponyva a horizont.
Pupilládba szájadzik
a felgyülemlett csapadék.
Szemgödröd vibrálásában
varjak röptét tárolod.

Az éjszaka öregít,
fémes fényben érzed jól magad.
Megsodrod a rigófüttyöt,
felpuhult könnycsatornákkal
várod a reggelt.

Járomcsontba ásott kút
tükrében jóslatok.
Aszimmetrikus idegpályákon
szemfogadba gyűlik,
hallgat a veszethez.

transversalis sík

Átforrósodott aknafedő a szegycsont.
A frissen betonozott mellkas vonalán
minden mértékegységet
túlgyorsul a véráram.

Ebben a hónapban vesztésre állsz.
Olajfinomítók lángja csap át
az autópályán – savós hártya
két tüdőfél között:
cseppfertőzött útirány.

Felsebzi karod a város,
a véredényekben esővíz.
Kamrától pitvarig
porfiringyűrűbe zárt
hűség kering.

Hóátfúvás az érpályákon,
vizslák ösztöne a gátorüregben.
Összeszorul a hidegtől
erősödő vénás elfolyás.

Határsértő tüneteid vannak.

■ **Szegedi Eszter** (Debrecen, 1999): a Debreceni Egyetem orvosi diagnosztikai analitikus hallgatója, versei eddig többek közt a Hévízben, a Prae-ben és a Vigiliában jelentek meg. 2019-ben ő nyerte el a Hajdúböszörményi Írótábor Nagydíját líra kategóriában.

alkati kérdés

kinek leszel ma szélirány
az ősz helyett is meztelen
évszakonként korhad el
körmöd alatt a félelem

egy teremő a fákra dől
az odvas szívben vád kopog
fél-re-gom-bolt test-me-leg
de kirágják az angyalok

túl szűk szavakba öltözöl
mint aki rosszkor érkezett
minden ágon megpihen
és leröppen az ékezet

és visszanyúzni sem tudod
a vidrabórt a perceket
és nem maradsz és nem mehetsz
már belakták a völgyeket

főműsoridő

már nem bírod el
a saját testsúlyodnál nehezebb
mondatokat
a sorozatban amire nem érsz haza
valaki téged keres
hiányzol az előző részek tartalmából
a gyász a képernyőre mászik

az adásszünetre kapcsolom be
ez a film már nem néma
csak nagyon csendes
későn nyúlok a távirányítóért
a félelem megelőzi a mozdulatot
behangyásodik

vándormotívum

a legidősebb is elmehet
az Óperencián túlra
nem mesélnek rólam sokat
csak a legszükségesebbeket
segítségbe csomagolni
régibizonytalanságot az újba

indulás előtt hányom ki az útravalót
helyet csinállok magamban a hiánynak
csak az érezhet ízeket
aki végül itt marad

használtan vetted ezt a tévedést is
az egyetlen kérdésed
már az én számban sem fér el
az első hét mérföld még szorít
aztán elfelejtek visszanézni

ott a szigetek már sűrűn lakottak
nem kell hogy magammal vigyelek

Ráday Zsófia (Miskolc, 1999): az ELTE magyar nyelv és irodalom, valamint film szakos hallgatója, az Eötvös József Collegeium magyar műhelyének tagja. Versei eddig többek közt a KULTer.hu-n és a Zempléni Múzsában jelentek meg.

Túl az ágyon

1.

késő éjszaka van szűkös a lakás levegőtlen
kintről homályos utcafény szűrődik át a redőnyön
a plafont fixírozom álmatlanul fekszem az ágyban
tompán zúg nyelvem alatt a xanax maradéka

te mellettem nyugodt vagy órák óta szuszogsz már
a párnába nem gondolsz az összebarmolt vakolatra
por paszta meg a legolcsóbb diszperzit a boltból
beburkol bennünket a kórházzöldek legkeserűbbje

látom ahogy belenyúlok a sárgába és tenyeremmel
gyerekes sormintát rögtönzök a kész felületre
most számolgatom mint hátralevő éveket és az
elrontott időt mit bennem az éjjel összenyalából

összefognak a fénnel széthúznak nekigyúrnek a falnak
száz kétségbeesett kéz tol kifelé a lakásból

2.

rámáramlik a távcsőre ahogy közeledik felém az arcod
lobogó inged nézlek a ránc vetődő rácsokon keresztül
két vastag karodról mint úszó szemfoltok pattog le a mocskok
mintha szorosan a torkomat fognád megszólalni nem tudok

honnan vagy ismerős nekem csak a fajtád láttam tévében
zsíros hajad sem az elektromos fényben csak nőt meg gyereket
talán reszket a kamera tőled mint én pisztolyom a helyén
innen szívárogt ez a félelem tied vagy még az enyém

arcokat növeszt egész családot népet viszel a hátadon
mint hússal és ideges furcsa szavakkal megrakott málhát
közeledtek és én félni akarok fog rajtad golyó gránát

tenyereden semmi vér mikor a szögesdrótra markolsz
megemeled átbújik alatta apád anyád két fivéred
mint tulajdon szagomat szavaimat megosztom őket veled

3.

magzatpózban aludtam ahogy ki akartam
dugni a zoknis lábam az ágytakaróból
nem szántsándékkal de kicsit belerúgtam
ebbe a furcsa akármicsodába alulról

dobbant és a sötétben tompa nyöszörgés
hallatszott nem olyan volt mint a te hangod
mert a tied peng mint köszörűn a kenyérgés
nem tudtam hova tenni a tejsimaságot

tízíg számoltam s a szemem kinyitottam
néztem az ágytakaró válaszvonalán át
ülve előrehajoltam hogy kitapintsam
rajta a nyakkendő a zakó pamutujját

volt a bokádnál egy másik puha szellem
mélyet sóhajtottam visszafeküdtem

Horváth Imre Olivér (Hajdúböszörmény, 1991): költő, a Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúra-tudományok Doktori Iskola hallgatója, az Angol–Amerikai Intézet óraadója. Első verseskötete *Nem szimpátia* címen jelent meg 2016-ban, a FISZ gondozásában.

Transzmutáció

Hiszed, hogy a radioaktív bomlás a bölcsek köve.
Hiszel egy utópiában, melyben nukleáris energia
működteti a viszonyunkat.

Én csak abban hiszek, hogy két személyiség
találkozása olyan, mint amikor két kémiai anyag vegyül.
Reakció bekövetkezte esetén mindketten megváltoznak.
Az atomon belüli rejtett energia istenné szelídül.

A Curie-házaspár évtizedek óta *bomlik* a sceaux-i temetőben.
A rádium végleg beépült csontjaikba.
Egy Geiger-Müller-számláló löktet, odavezet.
A sugárzás törvényei szerint több ezer évnek kell eltelnie ahhoz,
hogy a jelek megszűnjenek.

Addigra beköszönhet az utópia.
Közönségesből arannyá változom.

Love On The Brain

A nedveit úgy szívom magamba, mint föld az anyatejet.
Nincsenek illúzióim, hogy lesz nyugdíjam, meg saját lakásom,
„tisztá udvar, rendes ház”, de valahol mégis tudom,
hogy minden rendben lesz –

mert az ő kísérteties arcát örökítem tovább, az ő gyermekét szülöm,
repedjen a porcelán, és ha kékre-feketére ver,
csak Rihanna szóljon a Spotify-on.

Megbocsátom,
és nagyon fogok igyekezni,
hogy ne vágjam el a torkát álmában.

Ted Bundy

Egy kis Volkswagen bogárral járta az országot.
Kollégiumok közelében parkolt le.
Áldozata mellét olyan hévvel harapta,
hogy egy darab kiszakadt belőle.
Fogai között villamosszék ropog.
A pornósztár James Deen őt utánozza.
A kulisszák mögött szakmabeli kedvese,
Stoya hűségesen ölelte a ragadozót,
aki később megerőszakolta.
De lehet-e bántani valakit,
aki önként vállalja a megalázást?

Kirsten Dunst meztelen mellei

átható kék fényben.
Ennyi maradt meg a filmből,
jön a világvége,
egy Melankólia nevű kisbolygó
megállíthatatlanul közeledik a Föld felé,
és a végén (spoiler) becsapódik.

De Kirsten nem bánja,
úgysem volt miért élnie –
eddig én sem bántam volna,

most először viszont
a tudósoknak drukkolok,
közülük is neked, nekünk,
hogy túléljünk minden nehézséget,
melankóliát.
Végre együtt.

Kirsten, takard el magad,
ideje hazamenni.
Várnak rád.

Kun Ágnes Laura (Nyíregyháza, 1992): költő,
nyelvtanár. A Debreceni Egyetem esztétika sza-
kán végzett. Verseit eddig többek közt a Látó,
az Irodalmi Szemle és a Szkhonion közölték.

Lexikon

erjed ige Tejet forralsz,
mostanában elrontod, segítek;
állott barátságban
egymáshoz savanyodunk.

mér ige Egyensúlyunk nem
viszonyítható, időegység alatt
sebesebben szublimáltam;
belőled több kellett.

nyelv fn Szánk között zenél,
futkos a légszomj,
vákuumnyomásod nő, belém-
ürül hangtartományod.

vetület fn Rám zuhan az éj,
álmodban kergetőztünk,
vállaid magasságában
megszakad a látótér.

vízzég fn Komponenseink egyeznek.
Felszínedre ülve várom a hevülést,
kétfázisú rendszerünk intenzív
keverés után sem oldódik.

Konyári Ildikó (Nyíregyháza, 1999): a Debreceni Egyetem pszichológia szakos hallgatója. Első publikációit a KULTer.hu és a Csillagszálló közölte.

Az alkímia helyes használata

Tárj szélesre minden ablakot.
Nézd, ez a soklábú lény, ami lettél,
lassan újranoveszti fantomtagjaid.
Forró vagy, szinte lehűthetetlen.
Hagyd, hogy a zsibbadás megkötözze
tested, míg az éberség alábbhagy.

*Egyre-egyre hidegebb minden tél,
várlak, hátha ismét visszajönnél.*

Sebők György (Debrecen, 1992): költő, csoportterapeuta, zenész, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karán klasszikus fagott és zeneelmélet szakokon végzett. Verseit eddig többek közt az Alföld, az Irodalmi Szemle és a Prae közzölték. A Fiatal Írók Szövetségének tagja.

Az árnyékcseré során bőrünk sötét
felhasználásával hoz létre szerves anyagot,
megkönnyebbülést. Kevesen várják végig
e folyamatot, sűrű és nehéz a sötét, rátelepszik
a tüdőre, mint a por holdszilikóznál:

csákányozunk,

s rejtőzve ül az úr a hólyagokba, ha túl sok
álmot fejtünk ki az ébrenlét alól.

Elnehezül tőle a reggel, a szem előtt
a bőrt összenöveszti. Gyűjteni kell majd
a nap állatait megint, nézni és figyelni őket,
kivárni, amíg megöregszenek és meghalnak,
alászállnak a fej rétegeibe: itt tüzelővé bomlanak.

Csákányozom.

Mi, a legmozgékonyabb fák ritkán élünk
a türelemmel, hogy sóhajja bonthassa le
a sötétet az arra kialakult szerv.

Csákányozom.

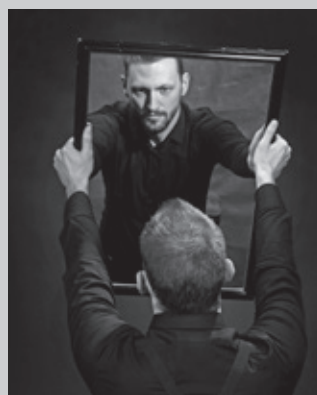
Mi, a legmozgékonyabb fák hagyjuk magunkat
bomlani, közben nem aknázzuk ki bőrünk.
Nem élünk a sötéttel, hanem átszundítjuk
széles, nyálkás sávjait, amiket szemünkre húz
ormótlan, kövült házának súlya alatt.

Engedjük, hogy reszelős nyelve csorbítsa
szemünk, hogy vele bekebelezze fényeit.

És rejtőzve ül az úr. A legkevésbé mozgékony
vagyok a legmozgékonyabbak között.

Csákányozom,

de türelmes vagyok.

A kiújuló vihar

A szárazföld türelmes várakozása
a szomjat keltő kékséggel szemben,
ahogy a víz összerezeg az éggel.

Nem a néznivalóktól fáradt kötélidegzet az,
amit most végre ellazíthatnál
a tatról nézve bele ebbe a semmibe,

nem a sós ízű száj, amely vibrál
a tétlenségtől, amikor már
napok óta hányódsz a felszínen,

nem a sújtó melegtől megnyúlt arcok sora,
amint hangjegyekként sorakoznak
a fedélzeti korlátnál, megidézve a szelet,

nem a kapitány vöröslőn bosszús orra,
ha hajnalban arra ébred,
hogy kiborítottad a függőágyból,

de még csak nem is a láthatatlan
mozgás a távolban feltűnő torony körül,
amely a part közeledtét jelzi,

hanem a véget érés, a tétlen
morzsolódás, a dühös hullámok zaja,
a szemeid elnyelő ráncok gátjai.

Hiába a szokás, az útvonal, a napi tétel,
belemerevülsz az ácsorgásba.
Mintha érkezne valami.

De tudd, hogy nincs és nem volt mire várni.
Újraélsz egy beszélgetést, ismétled
a végszót, figyeled, amit kinevelt magából.

A csendesség sarából mindig ez lesz.
Ingatag ellenállás. A felhők vonulása,
a kiújuló vihar. Halogatott megérkezés.

Áfra János (Hajdúböszörmény, 1987): költő, műkritikus, a KULTer.hu főszerkesztője, az Alföld szerkesztője, a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének oktatója, a Versműhely vezetője. Legutóbbi kötete a Szegedi-Varga Zsuzsanna képzőművésszel közösen kiadott angol–magyar kísérleti kiadvány: *Termékeny félreértés / Productive Misreadings* (Új Alföld Könyvek, 2020).

Csonthártya

Csonthártya

Mindig úgy mondta, *csonthártyáig*.

Nem volt elég neki a csont, nála még a hideg is *csonthártyáig* hatolt.

Nem volt félúton megállás, hezitálás, nem – nyomás, be a bőr alá, mert Epidermisz, a zsenge ifjú, kinek páncélzata puha volt még, és engedékeny, mint egy serdülő szarvasbogáré, aligha tudta volna feltartóztatni, haladt tehát tovább akadálytalanul, átgázolt húson, zsírszöveten, valósággal letarolva azt,

zsír, zsír, zsír, zsír, zsír,

nesze neked!, egyre beljebb és beljebb, mígnem egyszer csak ott találta magát a csontozat roppant építménye előtt. Itt a pillanat töredékére, hát igen,

elbizonytalanodott, habozott, elgyengült, a felfújt önbizalma lelohadt, már-már szinte emberinek tűnt, ha ilyet egyáltalán mondani lehet, megemberelte magát, nos, mondta, ha már így benne vagyunk, folytassuk, nem igaz?, hatalmasra felszívta a gyémánt begyét, Zeuszra, hadd legyen méltó, gondolta, és olyan erővel hatolt be, mélyen, igen, egészen a csonthártyáig, hogy onnan már nem volt visszaút, végzetes labirint, befészkelte magát a szivárványos, áttetsző hártyahálóba, beépült a kristályos matériába, ebbe a finoman rezgő védőburokba, ami a csontok háza, ha begyullad, nincs annál gyötrőbb, kínzóbb állapot, menekül előle ember, állat, ki merre lát, rémült kengurucsorda a bozóttűz dühödt lángjai előtt, jajongó jegesmedvék a mancsuk alatt recsegő jégtáblákról, hogy mégis a témánál maradjunk.

Csonthártya; figyelj, légy résen, mert ha egyszer befészkel, bepackolja magát, oda be, oda le, mélyen, hát traktorral nem lehet kirántani, volt, hogy két falu között félúton, hirtelen elfogyott alólunk az aszfalt, mezei földút lett belőle érthetetlenül, előtte napokig esett, esett, mindent elborított a sár, amelybe úgy süppedt bele a kedvenc, mintha eleve oda készült volna, nem bírta elviselni a szégyent, hogy cserbenhagyott, ő, aki ilyet soha nem tett, inkább úgy csinált, mintha ez lett volna a cél eleve, és kipörgő kerekeivel csak egyre mélyebbre és mélyebbre fúrta be magát, fröcsögött szerteszét a sár, betakarta a szélvédőt és már csak egy apró lukon lehetett kilátni, amikor – évoé! – jött egy traktoros, és szólt, kihúzz, igen, kihúzza ő ebből a szottyogásból, mire tördöfészként jött az aggodalom, hogy horog, vajon van-e, horog?! jaj, istenek, kik odafönről, páholyból nézitek e hangyafutkosást, adjátok, hogy legyen, mert hírlík, nem mindig van, kit érdekel egyáltalán, de most, ennél a horogdolognál nem akadt fontosabb, ez lett mindennek alfája-omegája, kiszállni azon-

ban nem tudtam, hogy ellenőrizzem, mert könnyű szandálos lábam úgy süllyedt volna el a nyári sártengerben, miképp az Argó a Hübrisz tengerén süllyedt volna el, ha teste nem a Pélión-hegy fenyőiből, orra pedig Dodona szent tölgyeséből származó fából készült volna, szóval, csúnyán csapdába estem, légyapapíron a még kapálózó áldozat, akit cseppet sem vigasztal, hogy mellette számtalan hulla pötytyözi már a csíkot, előrevetítve baljós végzetét, ő, ha lehet, nem kíván közéjük tartozni, még nem, de a Végzet dörzsölt krupié egy valaha fényes, lepusztult kaszinóban, és ha nem akad segítség, *rien ne va plus*, hát én is ott végzem a térerőmentes, lucskos sármezőn, és az élet alólam is éppúgy fogyott volna el, mint az aszfalt a kerekeim alól.

Na, és mit tesznek istenek, volt horog. Alánézett a bátor traktoros.

Csodás megmenekülésem így biztosítva volt, de garancia nincs, erre ne számíts, általános a vélemény, hogy kétféle eset van, vagy van horog vagy nincs, úgy univerzálisan, mint általában, és akinek nincs, az hiába teper, teszi a szépet, kellemkedik, fuvolázik, ha ilyesmi egyáltalán az eszébe jut, hiába teszi ki a lelkét az ablakba – na az a legrosszabb –, nem fog senki-semmi horogra akadni, mert ha egyszer nincsen neki, hát hogy, és akinek nincsen, megengedem, talán több nyugalma, és hasgörcse, szívnehézkedése, gyomorbántalma, bélcsavarodása, szélgörcse és a többi rémisztő földi szimptómája kevesebb lesz, vagy nem lesz egyáltalán, de nem tudom garantálni, hogy nem fog kékeszöldre penészedni, mint a nemes rokfort, hogy nem fog elrokfortosodni, miközben kétségtelenül, csodálatosan nyugodt.

Lényeg, hogy nagy fának nagy az árnyéka, és ez bármikor könnyedén ellenőrizhető, azt hiszed, kifekszel a napra, leteríted a törcsit az elvadult ösgyepre, aztán nagyot sóhajtvá ledobod magad és végignyúlsz rajta, mint egy kövér házimacska, itt-ott még csillog a bőrrödön néhány vízcsepp a könnyű úszás után, még hűvös a tested, aztán egyre melegszik, felforrósodik, s mint a ravaszul megküldött biliárdgolyók, egymáshoz kocannak a hormonok, és már-már pottyannának be a hálóbá, egyik a másik után, szép rendben, előbb a kék, aztán a zöld, majd a sárga és a fehér, legvégén meg a tűzpiros, amikor hirtelen megborzongsz, de nem Héliosz nagylelkű, pazar ajándékától, a gyönyör hullámaintól, melyeknek segedelmével partot érni reméltél, nem, hanem annak a hatalmas fának a lombjától, amelyről azt hitted, jó messze van, nem számoltál sem a bolygó mozgásával, sem a lombozat méretével, ránézésre azt hitted, vadgesztenye, képtelenség, hogy nem ismerted fel azonnal, platán az, mi lenne más, egy megtermett ősplatán, amelynél szebbet elképzelni sem lehet, vastag, foltos törzse, mint egy szelíd masztodoné, melynek rücskeit, kinövéseit tapogatni, simogatni, törzsét paskolgatni annyira jólesik, nem fordult még elő, hogy bizonyos megindultság nélkül tudtál volna elhaladni mellette, az érzelmeidet ezzel jól öszszezavarva, más fák nem beszélnek hozzád, csak ez az egyféle, és itt, ez a példány a platánok között is király – mit király, uralkodó, leuralja az egész környéket, beárnyékolja a legtávolabbi, előbb még napsütötte zúgot, azt hiszed, biztonságban vagy, világos napfényen, felforrósodott tested mégis hirtelen lehül, egyre hűvösebb lesz, a bőrrödön még táncoló néhány vízcsepp apró jégkockává merevedik, hideg lesz, hideg, *csonthártyáig* hatoló hideg, s noha tudod, hogy most kéne felpattanni, felkapni a törülközőt és vagy ki a partra vagy be a házba, egy jó forró fürdőt venni, mégsem tudsz mozdulni, mert ha éppen ez, ez a nagyszabású példány közelít, amelynek ekkora az árnyéka, akkor nem mozdulhatsz, akkor a szabály az, hogy ha már rádvetült, vedd megtiszteltetésnek, és hát, fürdőruhában ezt végigcsinálni nem egy kottdazúr. Izgalmas, de mégiscsak zúr.

Itt a szuvenírkéreg, ha bizonyíték kell.

Csonthártyáig tehát; ha ezt hallod, percig se habozz, szedd a sátorfádat és húzzál el onnan, mert később már hiába kapálózol, hiába pörgeted a kerekeidet, csak egyre mélyebbre ásood be magad, és a végén már azt fogod hinni, hogy mindez jó. Na itt kell ésnél lenni, csillagom; nem ellazulni, figyelni. Hallgass rám. Kivételesen. ■ ■ ■

VÍZÁGY

Csak hogy ne mondhasd, nem beszéltem neked a vízről. Ne mondhasd, hogy pont a lényegről hallgattam. Ne mondhasd, nem mondtam, hogy víz nélkül nincs élet. Hogy hiába terítenek sok napi járóföldet a lábaid alá, ha egyszer homokból áll, semmi másból, pergetheted, míg mozog a kéz, s még van nyál a kicserepesedett ajkad nedvesítésére. Aztán már csak itt-ott, egy-egy napszitta járom- vagy állkapocscsont, és a tömör, megszilárdult csend.

Dublinban egyszer vízágyon háltunk, költőé volt a hálószoba, Ulysses jóbarátja. Késő éjszaka lett, mire fekhelyünk felszínén elültek a zajosan suhogó hullámok, miután mocanni sem mertünk, nehogy felébresszük a másikat. Nem tudhattuk, hogy mindketten éberen fekszünk, tágra nyílt szemekkel, holott a kis szobában koromsötét volt, sötétebb, mint odakint a kelta éjjel, a behúzott függönyön fény nem hatolt át, látni nem lehetett.

Mégis, láttam; láttam, hogy jókedvvel kihajózunk az öbölből, láttam a selymes, smaragd zöld partot távolodni, míg teljesen bele nem veszett a derengésbe, a homályba, láttam, hogy körös-körül azúrkék a minden, hogy tenger, ég összeérnek, mint azon a Richter-képen, láttam, hogy elég csak ráfeküdni, és hagyni, hogy vigyen az áramlat, hagyni, vigyen ahova akar, Amerika vagy a Jóreménység-foka felé, hagyni, hogy végre nem akarni, hagyni, hogy ne legyen oka, csak hagyni megtörténni a dolgokat, úgy, ahogy a világ kezdetén, lélegzetviasszafojtva várakoztál a történet peremén, vártad, hogy megtörténjen, így harminc-három felé, ami fejben már százszor lement, ismertél minden snittet, svenket, gégent és nagytotált, kockáról kockára haladtál, és nem volt vágott verzió, noha az utolsó vágás joga kétségtelenül nálad volt, de annak a joga is, hogy nem kell vágni, hogy áramolhat, pereget szabadon a cselekmény, hogy belefért minden, amit csak képzelni lehet, és amit el lehet képzelni, az nagyon is van, persze mégsem úgy, mint amikor tényleg megtörténik, amikor azt érzed, szakad a szív, és a tüdő szétreped, amikor semmi mást, csak azt érzed, hogy

most, most, most, most, most, most, most, most, most, most

megtörténik mégis, átszakad a gát, és a fantázia lezúdul a valóság vízesésén, hatalmas robajjal adja tudtadra, hogy nem álmodsz, mert az álom többnyire hangtalan, nincs hang-sáv, de itt, a nyögések, hörgések és kiáltások visszhangzó, egymást tükröző labirintusában nem lehet kétséges, hogy merre jársz, amikor beáll a csiklóállapot, a mindenség egyetlen pontba sűrűsödik, aztán a kezed siklik tovább, egyre beljebb és beljebb, míg az ujjbegyek egyszer csak partot érnek a ki-tudja-hol-vagyok partjainál, csak egy a biztos, hogy ide, éppen ide vágytál elejétől fogva, a titkos átjárót viszont nem találtad, az észak-nyugatit, de most zubog a víz, csorognak a nedvek a kézfejedre, a karodra, mintha magzatvíz folyna el; minden dacosan ellentmondó körülmény ellenére átszöktünk a határon, csomag nélkül, *travel light*, írták a kézikönyvben, mert ha pásztáz a reflektor, ha tiltott zónába lépsz, jó, ha nem húz le semmi, ha sebesen szökellni tudtok, mint két edzett ünő, mert ha elkap a reflektor, ha rátok szegeződik, akkor lemerevedtek, és se előre, se hátra, puff, nektek annyi.

Egyetlen dobantással megugrottuk a határt, átvettük magunkat, mint a Fosbury, és ott, a túloldalon minden vad volt, érdes és idegen, a tájat nem koptatta még simára a megszokás és az érdektelenség, minden új volt, és izgató, a legapróbb fűszál, kavics és csigahéj

az újdonság irdatlan erejével hatott, haladtunk az ámulat egyik barlangjából a másikba, egy egész komplikált, titkos barlangrendszer volt, és nem hiányzott a kiút, a zöld *exit* tábla, és hidegen hagytak a dolgok, melyek majd elkövetkeznek, a *következmény*, mert nem volt majd, a nulla óra tornádószemében ültünk, ami valójában egy fekete lyuk, egy mágneses erőter, magához ránt és beszippant, és mire a rubintos, fényes cipellődet a sarkánál összeütöd, egyszer, kétszer, háromszor, már kihajóztál a szelíden hullámzó, nyílt tengerre, melyen kész vagy akár a földet is megkerülni, csak ne szabjon gátat semmi, csak tartson még, ameddig vizek borítják a föld felszínét, s amíg még van föld.

Ekkor még nem látod a majdani viharos, haragos zöld tengert, nem látod a törött árbócokat, a szakadt vitorlákat, a félig alámerült hajótestet, nem látod a kétségbeesetten kapaszkodó kezeket, nem halod a vízpárától képződő, fulladó köhögéseket, nem érzed a benyelt tengervíz maró sóját a nyelveden, a torkodban, nem halod a sirályok és albatroszok hangját, melyeket elnyom a dühöngő vihar, a többméteres hullámoktól már sem a hajótestet, sem a partot, sem a másikat nem látod, csak néha, amikor a taraj csúcsára felvisz valamelyik, na akkor, igen, ott az a fekete pötty, az az egy szál deszkába elszántan kapaszkodó látszik, ott van még, és akkor vadul integetni kezdesz, hogy hahó, itt vagyok, bár közben arra gondolsz, hogy igen, ott vagy, de ezzel most mire mentek, egymás szemé láttára fogtok elpusztulni, külön-külön, de mégis együtt, van ebben valami szép, csak azt nem tudod, hogy ki kérte ezt a szépséget, mikor enélkül is elvontatok, már bevált, és ahogy ezen morfondírozol, egyszer csak meglátsz a messzi-távolban egy tengerjárót, talán norvég vagy dán, de ez most, normális vagy?, kit érdekel, tartogasd az erődet arra, hogy majd ha megint felvisz a tarajra, tudjál integetni, mert annak több értelme van, mint itt hahóztatni, és akkor, akkor azt látod, hogy Poszeidon segédletével, nagyon lassan, méltóságteljesen irányt vált a tengerjáró, és egyenesen felétek tart, látod?, ezért jó, ha narancssárga a mentőmellény, hogy messziről is látható legyen, mintha fluoreszkáló kiemelővel jelölték volna meg, ez emel ki az óceáni tájból, ez veri vissza a fénysugarakat egyenesen a másodtiszt kukkoló szemébe, és jön, egyre csak közeledik, most már látszik a norvég lobogó, de okosan nem jön túl közel, nehogy maga alá húzzon a hajótest örvénye, hanem mentőcsónakot bocsát le, amolyan nagyobbacska bocit, négy matróz elszántan evez, és mikor már a szélcerzett, napbarnított arcukat és homlokukon a ráncokat is látod, kettő tartja a bocit, kettő meg behúzza, először engem, aztán téged, ájultan heverünk a csónak aljában, majd felültetnek, takarót adnak, és izmos karjaik erős csapásaival visszaeveznek, becsörlőznek, a derék kapitány és a személyzet ünnepélyesen, a dekken fogadnak, és akkor hirtelen eszedbe jut, mit tudsz skandinávul, mert hát svéd az, nem norvég, de most kábé mindegy, *god dag Rödluva, sade vargen*, mire a kapitány, noha nevet a szeme, rezerváltan csak annyit mond, isten hozta Önöket a *Walpurgiscsillagon!* Anyámnak igaza volt, mondom majd neked most, évtizedekkel később, hogy ahány nyelv, annyi ember vagy, ez volt az ájulás előtti utolsó ideám.

De azon a dublini vízgyón ezt még mind nem tudjuk, se a vihart, se a süllyedő hajót, sem a a szerencsés megmenekülést, csak ezeket a moccanásra locsogó hullámokat tudjuk, minden sóhaj, minden simogatás, összerándulás egy loccs, hullámszik a testünk alatt az éjszaka, és erre a hullámszikra, erre a locsogásra alszunk el egymás karjaiban, mígnem reggel arra ébredünk, hogy az ágyból elszivárgott a víz, hogy léket kapott a konstrukció, és hogy a földön fekszünk, mint két partra vetett bálna. Ez történt Dublinban.

Csak hogy ne mondhasd, nem szóltam a vízről.

Bán Zsófia: 1957-ben született Rio de Janeiróban. Író, esszéista, kritikus, műveit német, angol, spanyol, cseh, szlovén és számos más nyelvre lefordították. *Amikor még csak az állatok éltek* című prózakötetét a berlini Haus der Kulturen der Welt nemzetközi irodalmi díjára jelölték (Suhrrkamp, németre fordította Terézia Mora). *Turul és dínó* című esszékötete 2016-ban, *Lehet lélegezni* című novelláskötete 2018-ban jelent meg a Magvető Kiadónál. 2015–16-ban a DAAD ösztöndíjasa volt Berlinben. Jelenleg *Méreg* című regényén dolgozik. Az ELTE Amerikanisztika Tanszékén oktat irodalmat és vizuális kultúrát.

ESZTER könyve

1974. október 10.

A kórház kertjében megállt egy pillanatra, és felnézett az égre. Más volt az ős, mint Rómában. Idegen.

A karjára vette a kabátot. Épphogy elbírta a táska mellett. A taxis nem volt hajlandó bejönni a főbejáraton.

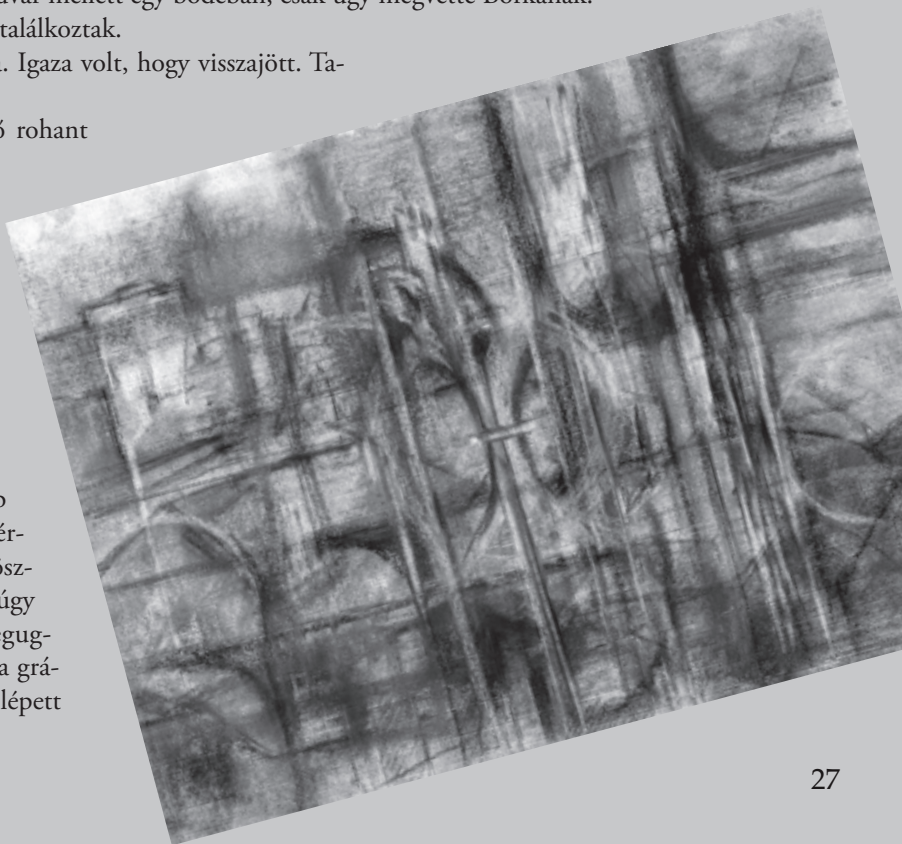
– Innen legfeljebb gyalog – szuszogta elégedetten.

Bosszút állt, mindegy, miért.

Megtapogatta a gránátalmaszörp üvegét a táskában. Nem tört el. Amikor meglátta, még indulás előtt a pályaudvar mellett egy bódében, csak úgy megvette Borkának. Nyolc év alatt csak kétszer találkoztak.

Gyereke lesz – gondolta. Igaza volt, hogy visszajött. Talán tényleg csak itt lehet.

A főúton vörös hajú nő rohant felfelé. A zöld kabát oldalt felfúvódott rajta, mint a vitorla. Melege lehet, gondolta, aztán, hogy nem akar vele találkozni, itt biztos nem, és belépett egy virágágyásba a hulló levelek közé, egy fa árnyékába. De nem az anyja volt. Nem is hasonlított rá. Alacsonyabb volt és vékonyabb. Nem értette, hogyan keverhette össze vele, a gyomra mégis úgy maradt, összeszorulva. Leguggolt a táskához, és kivette a gránátalmalevet. Borka akkor lépett ki a szülésház kapuján.

Nézte a fa árnyékából a hatalmasra dagadt testét. Kifelé állt a bal lába, úgy lépett vele. A jobb kezével fogta hátul a derekát. A balján lógatta a kabátot, mintha nem tudná eldönteni, hogy ezt felvegye-e a hálóingre és a köntösre. Lassan lépegetett, tolt a hasát.

Júlia először az undort érezte, aztán a szánalmat, végül a szégyent.

Ahogy megölelte, megérezte rajta azt az édes illatot, amit Caterinán is érzett olykor, mielőtt szült.

– Hoztam – nyújtotta az üveget, és amikor Borka megkérdezte, hogy honnan a fenéből tudta, hogy épp ezt hozzon, azt mondta, Caterina miatt.

– Mindig ezt itta. Gondoltam, hogy ez kell nektek – válaszolta, és beugrott neki, ahogy állt a falicsapnál, amikor az apja elment ötvenhatban, és ketten maradtak Borkával.

Néha, ha eszébe jutott az az este, kikönyökölt az ablakba nézni Rómát, szégyellte magát, ugyanúgy szégyellte magát, mint akkor, amikor megértette, hogy nem maradt apja.

– Akit nem hagyott ott az apja, az nem olyan, mint én. Jobb. Vagy legalábbis más – mondta az utolsó este a férfinak.

Jó ideje várták a napot, amikor ki lehet mondani. Várták, hogy mindkettőjüknek ugyanaz a nap legyen, várták, hogy egyszer egyszerre érjenek a mondathoz, amelyet magukban már rég kimondtak.

– Nem akarsz velem élni. Akkor sem, ha elválok – kérdezte, vagy inkább mondta a férfi. Az utóbbi időben fogyott, a szája mellett, mint az üres árok, futott le a két ránc. Az ujjai közt hintáztatta a villát.

Le fogja ejteni – gondolta Júlia új személytelenséggel. Pár hónapja még a közös dolguk lett volna a leejtett villa. Most csak a férfié. Egy másik emberé.

Leejtette. Ahogy lehajolt érte, és meglátta, hogy felül kopaszodik, egy pillanatra lehetetlennek tűnt, hogy szakítsanak.

– Nem akarok úgy élni, ahogy te élsz – válaszolta kitérően, és este, amikor a férfi a kapuban elbúcsúzott, megvárta, hogy elhajtson, aztán újra kilépett a kapun, beült a bárba, és rendelt egy gint. Marco odahajolt.

– Elküldted? – kérdezte, és ahogy bólintott, Marco megcsókolta a halántékát. Talán a homlokát akarta.

Amikor leült mellé egy középkorú férfi, Marco azt mondta, Júlia a nővére.

– Nem hasonlít rád – válaszolta a férfi, és ledobott egy papírlírást az asztalra. Júlia nem látta, mennyit. Nem nézett oda.

– Strici – súgta oda Marco, ahogy a férfi kilépett.

Egész éjjel gyalogolt. A Via Merulanán egy Madonna alatt állt meg. A selyemvirágokat sárgára festette egy villanykörte fénye, azok közül nézett ki a Madonna kerámiaarca.

Széttörte a sarkát a szandál. Levette. Állt mezítláb az aszfalton, amely még akkor is langyos volt a talpa alatt, aztán leintett egy taxit, és bemondta a címét.

– Nem jó ez az éjjel. Nézze meg a Holdat, kisasszony. Nem jó – rázta a fejét a sofőr, és ő felnézett az égre, amelyen halványsárga kerek korong volt a Hold, egy tányér madártej fekete abroszon.

Borkáéknál néha madártej volt vasárnap. Les és Borka közt ült, mintha ő lenne a harmadik gyerek, de nem ő volt. Őt az anyja küldte át hétköznapi napokon, és az anyjával csöngetett be szombaton. Úgy érezte, az ő madártejüket eszi, az ő helyükön ül, és az ő apjuk szed neki először, mintha mégiscsak vendég lenne. Szerette volna, ha utoljára kap, Borka és Les után. Mintha valóban odatartozna. De mindig először szedtek neki.

– Emlékszel a madártejre? – kérdezte hirtelen Borkát, aki a pad háttámláját fogta, úgy próbált leülni. Előtte ledobta a kabátot. Látszott: megszokta, hogy mindent maga csinál. Júlia kisimította a szövetet, hogy ne gyűrje el, ha ráül azzal a hatalmas testtel.

– Madártej?

Az unokanővére mintha átnézett volna rajta, aztán azt mondta, talán igen, és hogy iker, reméli, lányok, pontosabban: azt hiszi, lányok.

– Mint te meg én – tette hozzá, aztán beleivott a gránátalmaléba.

– Hogy süt a nap. Ilyenkor nem szokott ennyire – válaszolta neki, mintha nem akarna tudomást venni a gyerekről, egyről sem, nemhogy kettőről, amikor megszülettek, mégis bement.

A fekete a mi fajtánk – gondolta magában, és kiválasztotta magának Esztert.

Évekkel később sokszor eszébe jutott, hogy tévedhetett. Hogy hiába Eszter az ő fajtájuk, belül Dorka az, aki hasonlít rá. Dorka az, aki felnőttnek született.

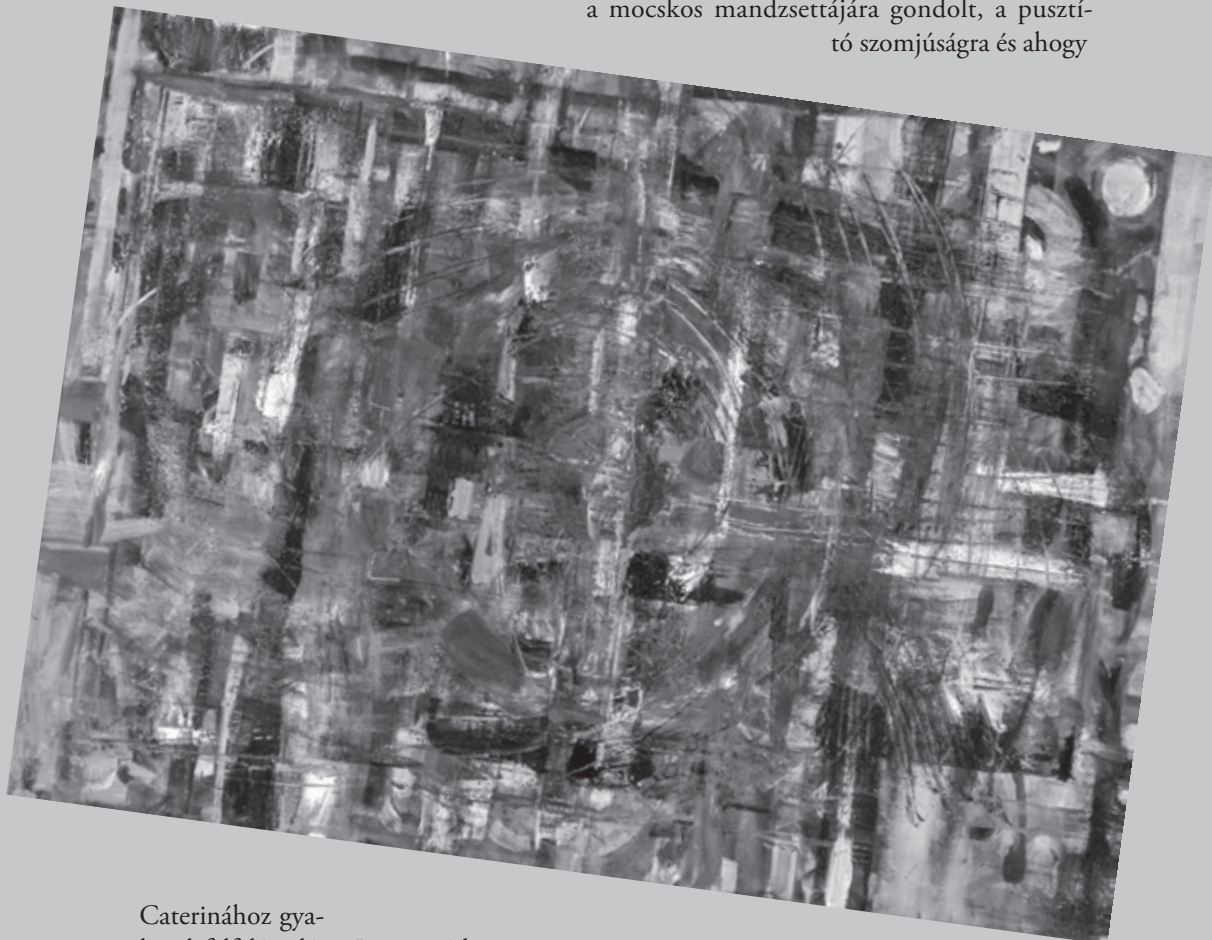
– Fáj? – kérdezte, hogy kérdezzen valamit, aztán megbánta. Borka szeme alatt sötétlilák voltak a karikák, a haja zsírosan tapadt a fejéhez, a mellei akkorák voltak, mint két dinnye. Valahogy mégis szép volt.

– Igen – válaszolta, aztán kinyújtotta a kezét Júlia felé.

– Neked mikor lesz? – kérdezte olyan halkán, hogy a többiek ne hallják.

Júlia rázta a fejét.

A vonatozásra gondolt, a pillanatra, amikor Rómában leszállt, a mocskos mandzsettájára gondolt, a pusztító szomjúságra és ahogy

Caterinához gya-

logol felfelé a lépcsőn a sötétben, minden emeleten megállva, beszívva a ház finom doh-, paradicsom- és vasszagát, a torkában dobogó szívével, hogy mi lesz, ha nem alhat itt, és mi lesz holnap, és mi lesz holnapután.

Nem tudok a fejemre tapadó hajjal egyedül feküdni Rómában. Nem tudok apa nélkül anya lenni – villant fel benne, mintha egy zavaros film összekevert kockáit nézné, először a piszkos mandzsettát, aztán magát egy ágyon egy római kórházban, feldagadt testtel, a fejére tapadó hajjal, aztán a Terminit este.

– Ő mikor jön? – kérdezte végül Borkát, aki próbált felülni, de inkább visszafeküdt. Nem tudta kimondani, hogy a férjed. És nem tudta kimondani a nevét sem.

– Volt itt. Majd holnap – mondta Borka, és belekapaszkodott a kezébe, hogy mégiscsak felüljön.

– A második a szőke – mondta, és Júlia látta, hogy sír, ült a ragyogó napban, amely az ablakból épp az ágy fejénél esett a falra, és nagy darabon megvilágította.

Borka sötét haja, sötét bőre épp olyan élesen rajzolódott ki a fehér, napsütötte falon, mint egykor Tonióé.

Futott lefelé a főbejáratig, közben hallgatta, ahogy kopog a csizmasarka.

Felverem az egészet – jutott eszébe, aztán lepillantott, a csizma hegyével összekeveredett Eszter arca, csak Eszterét jegyezte meg, a másikat nem, Eszterét, mert a magáéra hasonlított, aztán meglátta maga előtt a kapubejárat ívét, és kirohant.

Soha nem tűnt ilyen kopottnak a város. Talán még gyerekkorában sem.

A Kalefen beállt az óra alá, mintha várna valakit. A gép a csípőjén lógott. Bámulták.

Egy férfi megállt nem messze tőle, félig háttal. Amikor felnézett az órára, úgy fordult, hogy ne kelljen felé pillantania.

Az egyik villamosról egy csapat iskolás szállt le, tíz év körüliek. Abban a pillanatban, ahogy felemelte a gépet, az egyik kislány hátrafordult. Egyenesen belenézett a kamerába. Egyet vagy kettőt katintott, amikor megérezte, hogy nézik.

Rendőrről – gondolta, és a kabátos férfi felé pillantott, aki az előbbi férfi helyén állt. Sem táska, sem

más nem volt nála. A kabáthoz túl meleg

volt. Úgy tett, mintha állítgatná a gépet, aztán, ahogy befutott egy villamos, felszállt rá. A férfi utána.

Két megálló múlva ugrott fel a helyéről. Sikertelenül az utolsó pillanatban leszállnia. A férfi fent maradt.

A mellékutcákon ment haza, gyalog.

– Csak az egyik hasonlít rátok, ugye? – kérdezte az anyja, amikor belépett. Nem vette a fáradságot, hogy kijöjjön elé, a nappaliból kiabált ki, és Júlia megérezte a cigarettaszagot.

– Asztmával nem kellene – mondta, ahogy belépett, köszönés helyett, és kinyitotta az ablakot.

Lola most szőke volt, vagy talán szőkésvörös, a piros blúzt ő hozta neki, a hajfestéket is ő hozta, a kávé is, a kávéfőzőt is.

Egy ideje Lola hosszas listákat írt, néha a telefonba is diktált, és Júlia, ha hazaért, azonnal kipakolt a konyhaasztalra.

– Nem lehetne ezt végre eltenni innen? – csattant fel, ahogy beleütközött a rádióba a könyöke.

– Még mindig balkezes vagyok – mondta, aztán leült a hokedlire.

– Nem kerestetem tovább. Nincs több hirdetés – hallotta a saját, szikár hangját. Még a kabátját sem vette le, úgy kezdett kipakolni, mintha csak a közértbe szaladt volna le. Egy római közértbe.

Az anyja a homlokát csókolta meg az ajtóban.

Nem az arcát. Aztán leült a régi helyére, és nézte, hogy lesz teli az asztal.

Mint egy macska, ha telirakják a tálját – gondolta Júlia. Rómában olykor kitett ezt-azt a macskáknak a bejárat elé.

Ha kilépett, elspricceltek. Egy sem dörgölözött soha a lábához. Amióta szerkesztő volt, egyedül élt.

– Egyáltalán olvassák a római lapokat Nápolyban? Ha ott van.

Az anyja egy csomag hajcsavarót bontogatott. A szivacsos rész rózsaszínje megfogta a csomagolót.

– A nápolyi lapokban is feladtam. Az összesben feladtam. Mind a két nyelven – mondta Júlia, aztán bement.

A hatalmas szekrény két ajtaja nyitva állt, az ajtók tetejére csak úgy odacsapva belülről egy-egy fogas valami gönccel.

– Miért voltál te a szekrényben a háború alatt? – kérdezte hirtelen. Az anyja épphogy belépett.

– Mert a zsidók nem mehetek ki – válaszolta, aztán leült.

– Hogy... – szakadt ki Júliából, aztán elhallgatott.

Az anyja mintha gúnyosan mosolygott volna, ugyanúgy, mint amikor régebben azt mondta:

– Ennyit megtehetsz apád helyett.

Nem szólsz. Nem szólsz – mondogatta magában Júlia, amíg visszaakasztotta a belső oldalon lógó ruhákat, aztán becsukta a szekrényt, végül lehajolt, és összekapkodta a szétszórt blúzokat is, azokat egy csomóban lehajította az ablak alatti székre.

– Hazajöttem takarítani, tudod – mondta végül.

Sergiót csak este hívta fel.

– Mondtam én, kiscica, hogy valami nem stimmel. Na, semmi baj – recsegett bele megszűrő a telefonba, és Júlia, ahogy ledobta a pénzt a kisasztalon lévő fém hamutartóba, oda, ahová a szomszédok is dobják, ha átjönnek telefonálni, kimondta végre:

– Haza akarok menni Rómába, Sergio.

Ahogy pár nap múlva meghallotta az osztrák határon a csizmás lábak zaját, érezte, hogy összerándul a gyomra. Döngött a padló alattuk.

Amikor feltépték a fülkéje ajtaját, és egy szürke arcú férfi ráordított, hogy Passport, egy pillanatra elsötétedett előtte a világ. Remegett a keze, ahogy felemelte az útlevélet.

A határőr hosszasan lapozta. Júlia kinézett az ablakon.

Szürke volt az ég és az állomás peronja, szürke lámpaoszlop tört az ég felé, szürke galamb küszködött alatta egy eldobott csikkel, bele-belekapott, aztán elejtette.

Lassan, kimérten fordult vissza a határőr felé. Az még mindig az útlevélét lapozta.

– Miért jár ilyen gyakran Budapezstre? – kérdezte. Vidékiesen beszélt. Vas megyei lehetett, a zseéből ítélve.

– Az anyám miatt – válaszolta halkán, magyarul. Ez volt az első alkalom, hogy a határon nem tette magát a nevét kihasználva született olasznak és idegennek.

Úgy érezte, hogy a férfi belenéz, hogy tud mindent, a szekrényt, az anyja festett szőke haját, a listákat, amiket lediktál neki a telefonba, tudja, hogy milyen ülni egy tetőteraszon péntek éjjel, egészen szorosan a Hold alatt és a Colosseum felett, milyen, amikor Sergio tapintatosan kikíséri, ha Júlia azt mondja, fáradt, és inkább hazamegy, és milyen egyedül átmenni éjjel Rómán és milyen félni attól, hogy mi lesz, ha nem lesz újság, hogy mi lesz, ha nem lesz Sergio, és hogy miért nem lehet egyedül feküdni egy római kórházban a fejére tapadó hajjal, hogy miért nem lehet anyának lenni apa nélkül, és milyen a San Pietro in Vincoli előtt megállni éjjel háromkor, nézni az eget, és megérteni, hogy semmi sem lehet máshogyan, mint ahogy lennie kell.

– Az édesanyja miatt – ismételte a határőr, közben intett valakinek a folyosón.

A lány a villamosról egy teljes oldalon jött, Sergio megölelte érte.

– Látod, csak egy képért utaztál – hadarta a kezében a szivarral, köröket írt a kávécsésze fölé.

– Hol van ez? – hajolt előre hirtelen. Egyszer volt csak Budapesten, valamikor a háború előtt.

– A Kalefen – válaszolta neki, aztán elnézést kért, és kiment a mosdóba.

Bámulta magát, míg rálépett a pedálra, és várta, hogy folyni kezdjen a víz. Sokáig zavarba hozta a pedálos mosdó, a guggolós vécé és a suppli. A pedál néha még mindig.

Az arca mögött felderengett a régi arca, amögött a lányé a villamosból.

Nem a honvágy. A szétszakadás – mondta magának a tükörbe hangosan magyarul, aztán, ahogy hallotta, hogy a szomszéd helyiségben megnyitja valaki a vizet, visszasietett az asztalukhoz.

Évekkel később, amikor Lesszel Bécsben leültek, Les azt mondta, nem Budapest hiányzik neki, ez biztos, csak a határt nem bírja a régi és az új között.

Az unokaöccsének akkorra épp a válláig ért. A pincér zavartan pislogott rájuk, először németül köszönt, aztán, bizonytalanul, olaszul.

A Graben egyik mellékutcajában ültek, a sarokban a zongorista hamis volt és hangos. Júlia meghintáztatta a villáján a borjúhúsdarabot, mielőtt a szájába vette.

– Nagyon sok pénzed van? – kérdezte.

Rómában minden hely drága és olcsó volt egyszerre. Bécs más volt. Komoly és sötét.

– Sok. Én vagyok a legjobb Észak-Németországban.

Les úgy mondta, mintha azt mondaná, esik vagy hűvös van. Nem volt benne kérdés.

– Hagynak dolgozni. Ott nem hagytak – tette hozzá, és Júlia bólintott.

Les akkor ment el, amikor évek óta hiába írta a feljegyzéseket az Uvaterv igazgatóságának, hogy milyen anyagra volna szüksége.

– Szarból nem tudok modellt csinálni – üvöltötte végül a műhelyben egy kedd délelőtt, és amikor behívták, megismételte.

– Szarból nem tudok modellt csinálni, Stuka elvtárs.

A fegyelmet kivitte magával, és csatolta az állampolgársági kérelméhez Hamburgban.

– Látom a műhelyből a tengert – mondta Les a kávé előtt, és Júlia hirtelen megkérdezte, zongorázik-e még.

– Vasárnap.

Les mintha mondani akart volna még valamit.

– Vasárnap. Ahogy anyámmal szoktunk.

A mondatot elhadarta, aztán intett a pincérnek, hogy hozzon tortát.

– Anyámék mennek Párizsba júliusban – nézett rá kifelé menet.

– Ha tudok – válaszolta a ki nem mondott kérdésre, aztán megkérdezte Lest, emlékszik-e a szombati ebédekre.

– Te kaptál először a madártejből. Mindig. Minden szombaton – válaszolta Les, aztán megkérdezte, hogy Rómában eszik-e a mákot.

Júlia vállat vont.

– Azt hiszem, nem. Nem – mondta tűnődve.

■ ■ ■

A regényrészletet PÉNTEK ORSOLYA festményeinek felhasználásával illusztráltuk.

Péntek Orsolya: író, festőművész. Kötetei: *Az őszön egy rőtbarna komondor borongol keresztül* (vers, 2002, Fekete Zongora), *Az Andalus lányai* (regény, 2014, Kalligram), *Dorka könyve* (regény, 2017, Kalligram). Az *Észter könyve* című regénye szintén a kiadónknál jelenik meg.

Senki háza

1. Végig kíméletlenül zuhogott a temetésen, én meg értetlenül nézelődtem, mint-ha történnie kellene valaminek. Mintha valakinek meg kellene jelennie, itt és most, hogy kirántsón bennünket a sárból, amelyben esetlenül botorkáltak a gyászolók, a pap és a sírásók. Cuppogtak a cipők, toccsantak a szétázott göröngyök.

Pár nappal a hetvenedik születésnapom után hagyott itt.

Ötven évvel azelőtt ismertem meg őt. A neve – Rita – eleinte idegenül hangzott számomra. Ő sem szerette, és nem is szólítottam soha a nevén. Csak a halála után kezdtem így gondolni rá. A lánykori nevét is csak most idéztem fel, évtizedek után. Az Aranyossy családnak Galánta mellett voltak birtokai korábban, és az én kedvesem szülei csak az ötvenes években kerültek Pozsonyba – ezekről az évekről soha nem beszélt. A családról is édeskeveset, és az apjáról szinte semmit. Én mégis úgy éreztem mindig, hogy túl sokat tudok róla, és mintha mindig rám vetült volna a rosszalló tekintete valahonnan, nem, nem az égből, inkább az átkok sötét birodalmából, amelynek időről időre kinyílt a kapuja, és dermedt szél surrant ki rajta. Ez a szél meg-meglegyintett, még ha igyekeztem is nem tudomást venni róla.

Az álmokról viszont beszéltem. Álmaimban ugyanis átláttam a falon túlra. A falat a hatvanas években húzták fel, jóval azután, hogy tőlünk elvették a házat. Rita már csak ezt a falat láthatta, ahogy fölénk tornyosul, mint az aránytalan zsarnokság maga. Gyakran sétáltunk az árnyékában, egyes réseiben, ahova talán a madarak hordtak csőrükben néhány falatnyi földet, kis bokrocskák nőttek, hézagos árnyékot adva. Forró nyári vasárnap délutánokon ezekben a gyér árnyékokban húzódunk meg, és ahogy egymás arcát néztük, meséltem Ritának – akit ekkor még sehogy nem mertem megszólítani – az akkor már rendszeresen visszatérő álmaimról.

Láttam a hibátlan homlokzatot, amelyen ott díszelgett a ház megépítésének dátuma: 1887, a bejáratot józan vonalú, enyhén neoklasszicista jellegű oszlopok fogták közre, a mindig tiszta, hatalmas ablakokon át beláttam a díszes kristálycsillárokra, a kecses stukkókra, a lágy vonalú kandallókra, a cseresznyefa könyvespolcokra, amelyeken ott sorakozott a legfrissebb és a legrégebb tudományos és szépirodalom java. Láttam a sürgölődő, fáradhatatlan cselédek egész seregét, akik keményre vasalt hófehér egyenruhában jártak ki-be a szobákban, kezükben tálcát, edényt, számovárt tartva, arcukon az állandó készségesség egy pillanatra sem fásult vonásaival. Láttam a családot, amely ezekkel a cselédekkel egyet-

len pillanatig sem bánik lekezelően. Láttam az édesapát, aki ezt a házat soha nem tartotta ajándéknak. Három német katona találta el őt, három német lövedék fúródott a teste három különböző pontjába három egymást követő napon, és három hétig nem adta fel az állását, amit a legvégén már csak kéttucatnyi bajtársával védelmezett. Soha nem sántikált, pedig az arcán mindvégig ott rángatózott az elfojtott fájdalom. Láttam az édesanyát, aki azalatt, amíg a férje a hegyekben harcolt, négy férfi, négy családtag halálát nézte végig. A négy férfibe kéttucatnyi golyót eresztett bele az az öt eszelős náci, akik külön bejáratú poklot rendeztek be abban a házban, amelyet addig egy békés család az otthonának tudott. Egy széttrancsolt mészárszéket hagytak maguk után, ide érkezett vissza az édesapa, és innen hozta családját az új otthonukba. Láttam a fiúkat, mindhármát, a fénylő arcukat, a tágra nyílt szemüket. Közülük csak egy vészeli át, ami rájuk vár. Láttam a lányokat, mindkettőt, akik úgy szálldosnak szobáról szobára, akár a most kikelt pillangók. Nem tudják ekkor még, hogy hernyóvá fogják őket visszatorzítani nemsokára. Láttam a virágokat az ablakokban, a gyümölcsfákat a ház mellett, láttam a lágyan szikrázó napfényt, amely beterítette az arcokat, a falakat, a tetőcserepeket. Láttam, és még mindig elhittem, hogy mindezt nem lehet egy fallal elkeríteni a világból, és meg nem történtté tenni. Az álmaimban soha nem épült fal a valóság köré, és az én szerelmem is be tudott jutni a házba, amely a közös házunk lett végre.

Rita azt mondta, bár egyszer beléphetne az álomba. Bár láthatná ugyanazt, amit én, mert hiába beszélek róla, teljességében úgysem tudom átadni neki az élményt. Ő csak ezt a komor falat láthatja, és nem tudja elhessegetni a gondolatot, hogy mi van, ha ez a fal valójában mindig itt állt a ház körül.

Amikor ezt mondta, megrémültem. Utána sokáig, nagyon sokáig nem mertem neki beszélni az álmaimról.

Pedig nem hagytak el. Harminc éven keresztül álmodtam a házzal, majdnem minden éjszaka. Mindig más-más részletét jártam be. Bekukkantottam a gardróbokba, a fürdőszobákba, a komódok fiókjaiba. Volt, hogy az édesapám szemével láttam, volt, hogy valamelyik bátyáméval. Hallottam a ház éjszakai neszeit, amikor a bútorok ropogva nyújtózkodtak, és magamba szívtam a falak kipárolgásait. Éreztem, amikor a januári havazás súlya nehezedett a tető gerendáira, és fémes íz gyűlt a számba a bizsergető elektromosságtól, amikor nyári zivatarok villámai cikáztak a tető körül. A patkányokkal kúsztam a pince repedései között, és a denevérekkel lógtam együtt a padlás dohos sarkaiban. Amikor nem álmodtam, hiányzott a ház, és amikor visszatérhettem hozzá éjszaka, az olyan volt, mint amikor hosszú utazás után ismét az otthoni ágy jól ismert matracára hajtja le az ember a fejét. Közben laktunk huzatos belvárosi lakásban, ahol öt családdal és egy patkánykolóniával osztoztunk a fürdőszobán, kis kollégiumi szobácskában, roskadozó vidéki kunyhóban, kiszolgált nyaralóban és új építésű lakótelepi garzonban. Végül egy háromszobás panelben, két gyereknek egy közös szoba, annyit bántották egymást, amennyit csak bírták, és olyan gyorsan eltűntek otthonról, amilyen gyorsan csak lehetett, bár az egyik, a fiatalabb, végül visszajött, elvált, betegeskedő, lecsúszott férfiként.

Harminc évig hallgattam az álmaimról.

A házról beszéltünk néha. Amikor összejött a család. Viktor, az idősebb fiú, aki szinte látnokként tekintett a jövőbe, nyolcvannolcban másról sem beszélt, mint hogy ő vállalkozást fog építeni, ebből a városból, és nemzetközivé fogja kibővíteni, és a trópusokra fog járni nyaralni, évente kétszer, meg Franciaországba sielni, mert bár a szíve csücske a Tátara, de nem bírja elviselni a bunkó hazai szállodásokat, meg már a brindza íze sem olyan, mint gyerekkorában. Pedig szinte gyerek volt még akkor is, akinek semmi múltja, csak és kizárólag jövője van. Ha a múlt került szóba, fátyolos mosoly borult az arcokra, elnéző nyájassággal bólogattak, kortyoltak egyet a sörükből, bekaptak néhány szem sósmogyorót. A múltból a falat látták. Elvittem néha őket oda, a fiúkat is. Amikor Milan, a fiatalabb nyolcéves lett, megállt egyszer a fal mellett, megérintette, rám pillantott, és azt mondta, ennek a túloldalán nincsen semmi. Kategorikus kijelentés volt, egy eszmélő fiú megállapítása a saját múltjáról. Milan többször kérdezgetett később a házról, és amikor a cselédekről beszéltem neki, különösen érdeklődőnek tűnt. Az kizárt, hogy nekünk cselédeink voltak, mondta egyszer, a tizenhetedik születésnapján, amikor ketten megittunk

két üveg pezsgőt az erkélyen, miközben a többiek a tévét bámulták odabent. Egy egész csapatnyi cseléd, mondtam, és nem tudtam megállni, hogy ne húzódjon széles mosolyra a szám. Olyanok voltak, mintha a testvéreink és a nagynénéink lettek volna. Mint a brazil szappanoperákban, mondta Milan. Nem egészen. Sokkal egyszerűbb volt az egész, semmi cécó, semmi túljátszott szerep. Fejbe kólintott a pezsgő. Egyszer-egyszer kilestük őket, mondtam Milannak. A bátyáim voltak a felbujtók. Volt két lány, tizennégy évesek lehettek. Hosszú combjuk volt, és finom, vöröses punciszőrük. Szinte biztos, hogy tudták, hogy ott vagyunk. Én mindig büszkeséget láttam a tekintetükben, tettem hozzá, büszkék voltak rá, hogy tetszettek nekünk. Milan mosolygott, és zavarában a szájához emelte az üres poharát.

A testvéreimről is kérdezett később, de az ő történetüket nem mondtam el. Nem ezt érdemelték, ennek a történetnek nem volt joga fennmaradni. A két fiút és a két lányt eltiporták, miután az apjukat is eltiporták, és nekem sem hagytak semmi mást az álmaimon kívül.

Amikor Rita, akit soha nem szólítottam a nevén életében, betegeskedni kezdett, valamiért úgy láttam, nincs miért tovább hallgatni. Talán már nem is bírtam. Kilencvenötöt írtunk, és egy ideje már ott lógott a téma a levegőben. Csak a faltól tartottunk. Hogy mi van valójában mögötte. Egy este, egy jelentéktelen nap után, megkérdeztem tőle, emlékszik-e, hogy szoktam neki beszélni az álmaimról. Amikor húszévesen a fal mellett sétáltunk, odakint, a város szélén, ahova néha kivittem őt, hogy eldicsekedjem vele, közélről ismerem Alfred Nobel örökségének egy darabkáját. Hogyne emlékezne, mondta hunyorítva. A hunyorításában, ahogy egyszerre nézett rám, és zárt ki a tekintetéből, benne volt harmincévnyi hallgatás és felkészülés húszévnnyi közös szenvedésre. Jól ki lehet munkálni a szenvedést, ez volt benne a hunyorításában. Aztán azt mondta, mindig egy szentimentális marha voltam, és örül, hogy az is maradtam. Még mindig álmodom a házzal, mondtam. Alig láthatóan bólintott, és nagyon halkan azt mondta, meg kellene nézni. Valamikor kimehetnénk a falhoz.

Egy negyven körüli fickó várakozott a sarkon, amikor megjelentünk. Mint két ámuldozó turista. Szokatlan látvány, mi, kérdezte, mint aki arra várt, hogy szóba elegyedhessen valakivel. Talán egy kezdő építkezési vállalkozó vagy ingatlanos. Ezt a falat hatvannyolcban építették, harsogta, van olyan masszív, mint a berlini fal volt, állítólag egyenesen onnan jöttek a mérnökök, akik megtervezték. Próbáltam közönyös arcot vágni, csak udvariasságból bólogattam, a feleségem pedig inkább a semmibe nézett. Egy házat kerítettek vele körbe, folytatta a fickó, állítólag Alfred Nobel háza volt, az egyik azok közül, amelyeket akkor épített, amikor felhúzták a dinamitgyárát a városban. A későbbi Dimitrovka, ami máig mérgezi a talajt Vereknén. Megvan még, kérdeztem, gyengén leplezett izgatottsággal. Mármint a ház, kérdezett vissza a fickó. Nagyot bólintott. Képzeli, feltűnt egy örökös. Egyelőre csak nézelődik, de arról beszélnek, igényt tartana rá. Persze nem olyan egyszerű az ügy. Az államé a ház. Borsos árat fognak kérni érte. És szerintem már szétrágták a patkányok. Egy üres garast nem adnék érte.

Aznap éjjel már nem álmodtam a házzal, és azóta egyetlen éjszaka sem. Két év múlva Rita ágnak esett. Fél éven belül felépült, és akkortól egyre többször hozta szóba a házat. Mintha még ennyivel tartozott volna nekem. Kérdezgette, mi van az álmokkal. Szégyenlősen hárítottam. A kilencvenes évek derekán jártunk, Milan fiunk, akinek romba dőlt az élete, akkoriban költözött haza, minden sötétben festett, az országot épp bele akarta rántani a sárba a sötét bandák egyik legsötétebbike. Kértem Ritát, halasszuk el az ügyet. Közben sejtettem, hogy a magabiztos és céltudatos Viktorral szövetkezik, csak hogy teljesítsék az egyetlen kívánságomat. A hatvanadik születésnapomon állt elő vele Viktor, hogy megbízta az egyik ügyvéd barátját, járjon utána a dolgoknak. Pert indítunk, minden okunk megvan rá, a jogos tulajdonunkról nem kell lemondanunk.

Mind a hárman azt állították, látni akarják, amiről álmodtam.

2. Azt mondja, bizsereg valami a bőre alatt. Hullámzó a kedélyállapota, de nem tűnik veszélyesnek. A tekintete éber, figyelmes, minden apró rezdülésre érzékeny maga körül. Az első alkalommal még gyanakvó volt. A nevét csak az orra alatt dörmögte el, amikor kezet nyújtottam neki. Az én nevemet kétszer elismételte magának. Ízelgette. Nem éreztem rosszindulatot a hangjában. A pszichológiai szakvélemény szerint nincs semmilyen komoly defektusa. Elbeszéléseiben tartja magát a tényekhez, nem jellemző rá a konfabuláció. A történelmi áttekintése irigylésre méltó. Jó érzéke van a műszaki dolgokhoz. Pontosan és választékosan fogalmaz. Pedig nem az anyanyelvén beszélgetünk. Ladislavként szerepel az okmányjaiban. Ladislav Renczes. A cz-t c-nek ejtik a magyarok, erre direkt rákérdeztem a Baroš kolléga titkárnőjénél, mielőtt elindultam a fiúhoz. Baroš titkárnője szégyenlős lány, lesütött szemmel mondta, hogy a cézé az cé, a céés pedig csé. Halkan megköszöntem neki, de utólag mégis túl harsánynak hallottam magam.

Kik a példaképei, kérdeztem. Nem szokványos kérdés, de már régóta ki akartam próbálni. Érzékeny kliens kell egy ilyen kérdéshez. Olyan kliens, aki tudja, milyen helyzetben van épp, és nem retten meg tőle.

Érdeklődve pillantott rám, mintha mosoly bujkált volna a szája sarkában. Senki. Nincs példaképem. Breiviktól csak technikai részleteket lestem el. Nem tartom magam megváltónak. Ahhoz túl önző vagyok.

Önző? És a családja? Milyen a viszonya a családjához?

Az meg miért érdekli magát?

Sokat utazgatott, és erről szívesen beszélt. Húszévesen indult útnak, két szemeszter után a történelemszakon. India, Sri Lanka, Indonézia. A kétezres évek elején vagyunk, amikor Bali szigetét még nem özönlötték el a turisták és a digitális nomádok. Fél évet töltött itt, mielőtt továbbment volna Ausztráliába, majd jött az egyik rossz döntés. A Fülöp-szigeteken két fogát is ott hagyta, és felvágta a hasát, egy hajszálon múlt minden. Aztán megint Bali, megint fél évig. Nem volt semmije és senkije, ki akarta próbálni, ez milyen. Vissza akar-e még térni. Valami suttogott a fülébe az esőerdő szélén, mintha a saját csontjai dudorásztak volna egy rémes, őrjítő dallamot. Nincs rosszabb fájdalom, mint amikor a csontjaid izzani kezdenek, és nem tudod lehűteni őket. Tett még egy kitérőt, India, Tibet, egy baleset vetett véget az útnak, kibicsaklott a bokája, és napokig nem bírt lábra állni. Teljesen egyedül volt, mindenhol vadidegenekre támaszkodott, és mindenhol talált segítőt, de valamiért nem érzett hálát az irányukban. Azt akarják, hogy eltűnjön innen, ezt érezte. Egyedül akarnak lenni a majmaikkal, a teheneikkel, a rothadó, büdös gyümölcsel, az íztelen, ragacsos rizsükkel, a zúgva, sipítva tűző napkorongjukkal.

Hazatérte után ágynak esett, hetekig örült látomások gyötörték éjjel-nappal, pedig nem volt lázas, nem volt semmiféle szervi baja. Indonéz falusi nénikék nyüzsögtek körülötte, ökölnyi vöröshangyák masíroztak végig a testén, veszett majmok kapaszkodtak a hajába. Aztán egyszeriben eljött a csend. A csontjai kihűltek és elhallgattak. Az anyja letörölte a homlokáról a verítéket, és nevetett és zokogott egyszerre, ahogy ismét fellángolt a fia szemében az öntudat.

Akkor gyülemlett fel benne a sok-sok düh, amikor az anyja azzal traktálta, mindenki tartozni akar valahova. Tizennyolc éves volt, amikor átadta neki a fotókat. Az apja családját ábrázoló fotókat, s benne ez is mérhetetlen dühöt váltott ki. Az anyja egyre jobban szeretette az apját azután is, hogy az elhagyta őket. Soha nem derült ki, hogy valójában miért tűnt el, nem házasodott újra, nem élt együtt senkivel, csak egy reggel azt mondta, nem bírja tovább, és soha többé nem nézett a felesége szemébe. A felesége pedig azt kérdezte tőle, ugye nem bánja, ha ő tovább szereti. Emiatt kellett később a fiúnak elmenekülnie, és keresnie a teljes egyedüllétet. Az apja családjához tartozni egyet jelentett a teljes kiszolgáltatottsággal, a tökéletes megalázottsággal, a végső vereséggel. Ezt nem lehetett elviselni. Mégis visszajött, és amikor az anyja ránevetett, visszamosolygott rá.

Renczes Ferenc volt az első. Vasércel kereskedett, Gömörben üzletelt főleg, ahonnan anyai ágon származott, de ő egész életében Pozsonyhoz kötődött jobban. Robusztus természetű volt, szigorú tekintetű és kemény kiállású. Rendkívül fiatalon kezdte az üzletet, tizenkilenc évesen már részesedése volt egy nagy kohászatban, és huszonhárom volt, amikor megvásárolta a házat. Nem egy belvárosi palota, de egy ilyen fiatal, épp felkapaszkodó kis üzleti zseninek igazán méltó rezidencia. Kivált, hogy a Nobel családtól vásárolta. Több hasonló háza is volt a svéd családnak akkoriban a városban, bár amióta a dinamitgyár az 1870-es években beindult, személyesen Nobelék ritkán tartózkodtak Magyarországon. A nőtlen ficsúr a háború előtti hónapokban költözött be a házba, és állítólag akkora beköltözőpartit rendezett, amiről hetekig beszéltek a városban. A háború alatt csak még jobban megtollasodott, a házat kibővítette, kicsinosította, mert Nobelék eredetileg egészen erődszerűre építették. Trianon után a fiatal Renczes habozás nélkül hűséget esküdött az új hatalomnak, és a húszas évek első felében főleg a vagyona szétszórásával foglalta el magát. Úgy gondolta, vár még rá egy jó házasság, ami épp össze is jött, gyorsan megszületett a trónörökös, ám három év múlva a Renczes-birodalom összeomlott. 1929. A kis Ferencet édesanyja megpróbálja megszöktetni a házból, de az utolsó hűséges cseléd, a ház urának legjobb ivócímborája, a lengyel származású, arrogáns és pökhendi Kristóf úr elcsípi őket. Miután Ferenc elutazik, hogy újraépítse az üzletet, Kristóf úr marad a ház ura. A kis Ferenc nem sokban hasonlít az apjára, sokkal törekenyebb, beteges alkat. A családi fotókon senki nem mosolyog, az apa kidülleszti roppant mellkasát, felesége iszonyodva néz oldalra, a kisfiú szemében pedig a reménykedés elhalóban lévő, gyér fénye pislákol. A harmincas években újraépül a birodalom, Ferenc megtalálja az utat a gyarapodáshoz, és veszedelmesen közel sodródik az új hatalomhoz. A negyvenes években mérhetetlen vagyont halmoz fel, és miután Kristóf úr rettentő vén korában meghal, Renczesné is fellelegzik, és élvezni kezdi a jólétet. Buborékban élnek, nem véve tudomást a körülöttük széteső világról. Az 1943–44-ben készült fotókon Ferenc és neje olyanok, mint akik egy végtelen lakomáról ruccantak ki éppen, kövérek, nevetősek, elégedettek. Csak negyvenötben kezdődik a rettegés, de Ferenc az utolsó pillanatokig kitart a náci mellett, még a ligetfalui koncentrációs táborban is mellettük tesz hitet, ahol pedig a barátait, üzletfeleit és szomszédait lövik halomra mellette. Végül a felesége kijárja a szabadulását, soha nem árulja el, hogyan, és még a házat is megtarthatják. Ferenc ott hal meg a házban, negyvenhétben, már sejtheti, hogy minden véget ér, a birodalom végleg és menthetetlenül összeomlik. Alig hal meg, a bíróság már meghozza az ítéletet: Renczesék állampolgárság nélküli nincstelenek. Renczesné és a huszonnégy éves, teljesen önállótlan Ferencet néhány hónap múlva telepítik ki a házból, amelynek aztán már a környékére sem jutnak el soha. A városból is messzire sodródnak, egészen Kassáig, majd vissza, Komáromba és Galántára. Ferenc Kassáról hoz magának feleséget, akivel Galántán telepednek le, de ő továbbra is beteges, gyenge, a család pedig nélkülöz, kivált Tibor megszületése után. Tibort szlovák nemzetiiségűnek jegyzik be, ahogy akkor már szülei is – ahogy a hivatalos terminológia mondja – reszlovakizálnak, bár Ferenc arra nem tudja rászánni magát, hogy a nevét is szlovákosítsa, pedig csak a zét kellene törölni, és egy lágyítójelet kanyarítani az s fölé. Rencs. Talán könnyebb lenne úgy az élet. Annyit gyötrődik ezen, hogy 1955 egy fagyos hajnalán végleg kihűl a gyenge szíve.

Ekkortól már nincs, aki meséljen a házról, nincs, aki emlékezzen a birodalomra. A romokat eltakarították, csak a hült helyük maradt. Tibor józan ember, akiből harmincéves korára már részlegigazgató lesz. Csak a kilencvenes évek elején történik vele valami, ami felébreszti a démonjait. Megtalálja nagyapja néhány relikviáját a családi emlékek között. Náci egyenruhák, kitüntetések, amelyeket a birodalomépítő ős egy kicsit viccből, egy kicsit számításból, egy kicsit mániakusságból gyűjtögetett. Renczes Tibort, a kissé elhízott, középkorú vállalati mérnököt szólítja a vére, és ő csatasorba áll. Rátalál néhány hasonszőrűre, kiképzésekre jár, lögyakorlatokra, titkos felvonulásokra. Szabadidejében kardokat fényezget a műhelyében. Náci egyenruhában pózol baráti fotósok lencséje előtt. Nem tűnik elégedettnek ezeken a képeken, inkább zavartnak. Néhány évig tart a mánia, aztán egy rendőrségi rajtaütés vet véget neki: néhány bajtársat lekapcsolnak, a mozgalom szétszéled, Tibor visszahúzódik. A fiának erről soha nem beszél, az csak az anyjától szerez tu-

domást a kalandról később. Tibor tulajdonképpen nem beszél a fiának semmiről. Aztán pedig lelécel.

A házat is maga fedezi fel a fiú.

Soha nem kereste fel a helyszínt, mesélte a második alkalommal. Mégis úgy érezte, köze van hozzá. Köze van hozzá, de soha nem kerülhet hozzá közel. Nem érezhet semmit a múltja iránt, erre az apja példája tanította meg. A saját gyötrődése pedig arra, hogy ha nem töri át ezt a gátat, akkor a csontjai újra és újra fel fognak izzani.

Próbált józanul élni, de közben kereste a megoldást. Nem aktívan, inkább csak arra várt, hogy felfedezze. Ahogy a családi házat azokon a régi fotókon. Ugyanígy fedezte fel magának egy fotón a célpontját, a politikust, egy hírlapban. Egyszeriben tudta, hogy valami közülük lesz egymáshoz.

Sikeres, önelégült férfi, már túl a politikai karrierje csúcsán, de még mindig befolyásos, és persze dúsgazdag. A nemzeti oldal ikonikus alakja. Szabadidejében ferrarizik és kislányokat fogdos félhomályos night clubokban. A fehér, keresztény Európa elkötelezettje, és túl van már egy bő tucatnyi rendőrségi vizsgálaton a korrupciós ügyei miatt, persze mindegyikből kimászott. Látott valamit az arcán, a szemében, a szeme sarkában meggyűlő nyálkában, ami azt mondta, gyere, és pusztíts el. Pusztíts el, ha jót akarsz.

Anders Behring Breivik manifesztumát szintisza kíváncsiságból olvasta el. Őt soha nem foglalták le a számítógépes játékok, mint Breiviket, és soha nem graffitizett. Olvasni szeretett, Hessét és Thomas Mannt, Nietzsche-t és Ciorant, Gogolt és Hamsunt. Arról álmodozott, hogy a Pán című Hamsun-regény Glahn hadnagyával vadászik az észak-norvég vadonban. Arról álmodozott, hogy ráébred a Hesse-féle üveggyöngyjáték igazi rejtelmére. Soha nem akart kitűnni, mint Breivik, de az mégis összekötötte őket, hogy magányos vadászokká öregedtek.

Öregnek érzi magát, futott ki a számon a kérdés. Hiszen csak harmincöt éves.

Harmincévesen döbrent rá, mondta, hogy már gyerekként is öregnek érezte magát.

A harmadik találkozón részletesen elmesélte, hogyan rakta össze a bombát. Breivik útmutatója pontos volt és kimerítő. Bár elég összetett meló volt minden komponens beszerzése, és Rencsesnek nem volt olyan anyagi fedezete sem, mint a norvég fiúnak. De volt egy hasonlóan naiv anyja, aki sokat segített neki a tervében, bár nem tudta, mire készül.

Pénzt kért tőle, kérdeztem, mire ő bólintott. Nem kevés pénzt.

Aztán elhallgatott.

Azt fogják gondolni, bosszúból tette, mondta. Úgy fogják beállítani, mintha magányos terrorista lenne, egy magyar Breivik, akinek a dédapjától elvették a családi örökséget a Beneš-féle dekrétumok alapján.

Indítékot fognak keresni, válaszoltam. És ez egy logikus indíték.

Aznap nem akart többet beszélgetni.

A negyedik találkozónkat az utolsó pillanatban egyeztettem. Nem terveztük előre, úgy volt, az első tárgyalásig már nem beszélünk. Nem voltak kérdéseim, de tudtam, hogy benneragadt valami.

Zavarban voltam, szinte remegve ültem vele szemben. Arra gondoltam, hasonló tekinete lehetett a dédapjának, Ferencnek, a birodalomépítőnek. Ez a fiú már nem olyan daliás termetű, de a szeme ugyanolyan hidegen sötétlik.

Egyszer felkereste őket, kezdte. Hirtelen felindulásból, csak néhány nappal azelőtt, hogy lebukott volna. Talán épp emiatt bukott le azon a rutin közúti ellenőrzésen, mert még mindig izgatott volt a találkozás miatt. Drozdnak hívták a férfit, Vlastimil Drozd, a felesége pedig Rita. Egyszerű, őszinte embereknek tunktek, keserves és unalmas élettel a hátuk mögött, amit ők talán csodálatosnak tartanak. A bíróság előtt várta be őket – akkor már tudta, hogy vissza akarják perelni a házat, és utánajárt, mikor lesz a tárgyalásuk. Követte őket hazáig, a hatvanas, még csak egy kicsikét megroggyant Drozdot és összetöpröddött feleségét. Próbálgatta, érez-e irántuk gyűlöletet. Hátha célpontot kell váltania. Hogy tényleg megváltsa magát.

Mennyivel logikusabb lett volna, nem, kérdezte a szemembe nézve. Azokat pusztítani el, akik elvettek a családjuktól mindent. Akik elbitorolták a házat, amely egykor a birodalom székhelye volt.

Napokig ezen agyalt. Próbálta magára húzni a gyűlöletet, mint egy melengető télikabátot. Könnyebb lesz, ha sikerül, gondolta, nem kell egy mesterséges célponttal vacakolnia. Izgatott volt a dolog miatt, és amikor a jókora adag műtrágyaszállítmánnyal megrakott furgonját megállították a rendőrök, nem tudott válaszolni nekik, csak idiótán vigyorgott.

Most mi lesz, kérdezte, és bepárásodott a tekintete.

Azt fogjuk mondani, válaszoltam, hogy valójában soha nem akart senkit felrobbantani. Hiszen lebuktatta magát.

Hosszan a szemembe nézett, és nagyot bólintott végül.

Lehetetlen bosszút állni, mondta, de az is lehet, hogy én mondtam neki ezt, mielőtt magára hagytam.

3. Amikor először jöttem Pozsonyba, senki nem akarta elhinni nekem, hogy Nobel-leszármazott vagyok. Bemutatkoztam, Adam Olsen, és csak némán bámultak rám, de hiszen nem is úgy hívják. Miután amerikai dollárokat villantottam fel, rögvest megváltozott a hozzáállásuk. Ezek a ruszofil mečiaristák – gyorsan kiismertem őket – semmit nem imádtak jobban az amerikai dollárnál. Az első napomon a szállodában bekapcsoltam a tévét, és a szlovák állami csatornán végeérhetetlen hosszan mutogatták azt a zömök paprikajancsit, akiért azokban az években annyira rajongott az egész éretlen ország. Állítólag amatőr bokszoló volt, és ezt a tapasztalatát szerette az újságírókkal szemben fitogtatni – bejárta a világot az a felvétel, amikor már miniszterelnökként galléron ragadott egy szerencsétlen operatőrt, és eszelős dühvel fenyegette, hogy szétbassza a fejét. A nyomott hangulatú pozsonyi kocsmákban hosszú listákat soroltak az áldozatairól, akik javarészt befolyásos maffiózók voltak, és ebben az országban senki nem érdekelt annyira a népet, mint a befolyásos maffiózók. Rajongtak értük és utánozni akarták őket. Amikor végül elhitték, hogy Nobel-sarj vagyok, minden fillért le akartak gombolni rólam; közben mégis volt bennük némi félelem. Főként akkor rémültek meg nagyon, amikor felfogták, hogy nem akarom őket sem átverni, sem kicsinálni. Ezt sehogy sem bírták felfogni.

Anna a Perla nevű bárban dolgozott, a Prior áruház szomszédságában, a szebb napokat látott belvárosban. Csupa lecsúszott alak mozgott arrafelé; nem láttam még ilyen fővárost, amelyet kizárólag vidékiek népesítettek be. A szlovákoknak istentelen szerencséjük volt ebben az örült században: a csehek néhány olasz tiszt segítségével elfoglalták nekik az országukat az első világháború zűrzavaros végnapjaiban, a magyar hadsereg magától szétszűllött, és gyakorlatilag csak a cseh vezetők jóindulatán múlt, hogy nem faltak fel még többet Magyarországból. Aztán a csehek a németeket és a magyarokat is kipaterolták nekik a fővárosból, bár a zsidó vagyon széthordásában persze maguk a szlovákok is komoly eredményeket mutattak fel. Végül pedig, amikor már túl kényelmetlennek érezték, lerázták magukról a cseheket, mert nem tetszett nekik, hogy keveset fektettek be a naivan szép és rusztikus kis Szlovákiában – és megválasztottak maguknak egy hozzájuk való, hamisítatlanul népies, kemény öklű mikrodiktátort. Mindenhol az ő képe jött velem szembe a városban: erőltetett mosoly, könnybe lábadó kutyaszemek, mögöttük fakó bárgyúság. Szürke sivársággal terítette be ez az arc az utcákat.

A Perlában is javarészt hőzöngő vidéki sutyerákok öntötték magukba a filléres borovicskát és a slejmízü Stein sört, amellyel a város egyik legrégebbi, mostanra eléggé lerobbant nagy söröződjé látta el az örökké szomjas népet. Anna a vörös hajával, az élénk zöld szemével, a flegma mosolyával nem illett ebbe a közegbe. Történész-levéltáros szakon végzett a Komenský Egyetemen itt a városban, és a városi múzeumban dolgozott, de még ezzel a másodállásával együtt is majdnem éhezett, miután kifizette az albérletét. Egy antiszemita, paranoiás öregembertől bérelt egy lakást a belvárosban, és biztos volt benne,

hogy a faszi időnként passzióból követi őt; többször kiszúrta már, amint a Perla melletti sarkon strázsált, és elrejtőzött, amikor Anna megindult feléje. Anna szívesen elegyedett szoba idegenekkel, és nem titkolta, hogy el akar húzni innen, nyugatra, délre vagy északra, bárhova, ahol kicsit több a fény. Egy szépségi kisvárosból jött – ekkor még semmit nem mondott nekem ez a földrajzi név, de Anna mindent elmesélt róla. Mesebeli táj, káprázatos várakkal, amelyeket iszonyatos szirtek párkányaira építettek, könyörtelen, véres, irtózatos love storykkal, amelyekkel már hatéves koruktól tömők a kisgyerekek fejt az ország minden iskolájában. Paradox módon magyar írók írták a legszebb történeteket ezekről a helyekről és az arrafelé élő szlovák emberekről, ám a szlovákok ezekről a magyar írókról nem tudtak semmit. Anna olvasta őket, fordításban, mert magyarul nem tudott ő sem, de azt leszögezte, hogy ő nem utálja a magyarokat, mint ebben az országban és különösen az ő drága családjában mindenki, van például egy nagyon jó fej elnökük, aki harcolt a nyilasok ellen és Tolkient fordított, miután a kommunisták börtönében megtanult angolul.

Annát nem érdekelték a dollárjaim. Kérdezte, mit keresek itt, és amikor elmeséltem, hogy a családi örökség maradékai után nyomozok, felvillanyozódott. Azt ígérte, szívesen segít, ha gondolom.

Egy hétig terveztem Pozsonyban maradni, de két hónap lett belőle. Anna segített ki-nyomozni a hivatali labirintusban, hogy vajon merre kellene elindulnunk; régi kataszteri térképeket böngészünk, földhivatalok kétszázéves, szájszagú portásaival kiabáltunk, a kezünkben szétmálló telekkönyveket ástunk elő a levéltárakban.

Nem a dinamitgyár érdekelt, mert arról már tudtam, amikor ideérkeztem, inkább azok a házak, amelyeket Nobel-villákként emlegettek, és állítólag több is volt belőlük a városban, de ekkor, a kilencvenes évek közepén senki nem tudta, hol.

Végül kettőre is rábukkantunk, és én már tudtam, melyik kell nekem. 1887-ben épült, és közvetlenül az első világháború előtt a családom túladott rajta, egy magyar vasérckereskedő vásárolta meg, aki aztán belemászott először a masszívan korrupt csehszlovák hatalom seggébe, amikor pedig kellett, hűséges és odaadó náci lett belőle, aki mohón kebelezte be a zsidó vagyont, nemcsak ebben a városban, hanem országszerte. Mivel nácikollaboráns és magyar nemzetiségű volt – habár korábban hűséget esküdött a csehszlovákoknak is –, a második világháború után egyszerűen elvettek mindent a családjától, és odaadták egy szlovák partizánnak. Vlastimil Drozdnak hívták a fickót, aki 1948-ban megkaparintotta a házat, de túl sokáig nem élvezhette, mert 1955-ben – az okmányok tanúsága szerint legalábbis – önként lemondott róla. Egy több mint húszszobás villáról. Önként. Kezdem teljesen bepörögni ettől a helytől.

Az ügyvéd, akit felfogadtam, törve beszélt az angolt, és iszonyatos kenetteljes képe volt, mint egy kispapnak, aki húsz kilométeres körzetben minden ministránsfiút megrontott. Amikor arra kértem, szerezzen nekem egy kis kokót, elviselhetetlenül hosszan magyarázkodott, majd hallucinogén gombákkal állított be, amelyektől feneketlen depressziós rohamok gyötörtek. Anna csak nevetett rajtam, és kikészített, ahogy a szájában tartotta a cigit, mint egy öreg kőműves, és ahogy az aprócska seggét riszálta előttem a szállodai szobám ablakából kihajolva. Azt mondta, szerinte nem fogok visszajönni, ebbe a velejéig romlott országba, ahol mindenkinek ilyen sűrű képe van, még a szőke, kék szeműeknek is, akik akár olyanok is lehetnének, mint az én svédjeim. Azt mondta, ő imádja ezt a pöcegödröt, de rosszul van a gondolatától, hogy itt kell leélnie az életét.

Huszonnégy éves volt, én azt mondtam neki, harminc vagyok, pedig épp hogy betöltöttem a huszonötöt.

Egy év múlva tértem csak vissza, pedig Anna olyan pokolian hiányzott, hogy alig hittem el. Próbáltam leplezni, inkább minden nap betéptem, és a túladagolás széléig hajtottam magam, csak ne gondoljak rá: annál kevésbé tudtam kivenni a fejemből. Az anyám azt mondogatta, ne menjek vissza arra a nyomortanyára, nekünk már ahhoz a házhoz az égvilágon semmi közünk. Meséltem neki Annáról, de úgy tett, mintha meg se hallotta volna. Azért is el kellett mennem, hogy a szorításából szabaduljak.

Egy hónapig terveztem Pozsonyban maradni, de egy hét lett belőle. Nem sokkal korábban gyilkoltatt meg egy volt rendőrt a miniszterelnök kezében lévő titkosszolgálat,

és mindenki rettegve várta a folytatást. A gyönyörű, naiv kilencvenes évek Közép-Európájában minden megtörténhetett, minden a végsőkig képlékeny volt: fulladoztak az imádott lápjukban. Anna könyörgött, hogy vigyem magammal, csak pár hétig segítsen nekem, aztán talpra áll, és ha akarom, örökre békén hagy. Úgy távoztam egyik napról a másikra, hogy nem intéztem semmit, és nem köszöntem el senkitől: az anyám, ez az egyszerre kőkemény és törékeny nő, az egykori öttusázó országos ifibajnok, akit én csak úgy szoktam hívni, a türelem angyala, agyvérzéssel került kórházba. Elég durva módját választotta a hazacsábításomnak.

Amikor fél évvel később visszatértem Pozsonyba, minden végleg elsüllyedni látszott. Hetekig próbáltam előkeríteni Annát, minden este ott ültem a Perlában, minden nap ott várakoztam a városi múzeum portáján, de csak idegenkedő, kimért tekintetekkel találkoztam, és zavaros lerázásokkal, csóválták a fejüket, és elutasítóan legyintgettek. Nem tudják, hagyjam őket békén. Az ügyvédem csak somolygott, csóválta a fejét, és azt mondogatta, nehéz idők ezek, és újabb horribilis összegeket kért: az utolsó éjjeliőrig mindenkit meg kellett kenni, hogy beszerezzük, amit kértem. Pedig nem kértem olyan sokat: csak a ház történetét akartam látni, az elejétől a végéig. Az ügyvéd aztán egyszeriben felszívódott, minden nyom nélkül, az egyetlen kapcsolat az a díler maradt, aki a gombákat szállította, de belőle semmit nem tudtam kihúzni. Napokig fetrengtem bűzölgő hallucinációk közepette a Duna-parti szállodám dohos levegőjű szobájában.

Egy Karel Šmid nevű fickó keresett fel, ügyvédként mutatkozott be, és azt állította, pontosan tudja, mi történt velem, nagyon jól ismeri ugyanis a szélhámost, aki dolgozott nekem. Šmid sem beszélt túl jól angolul, de legalább nem tűnt olyan alattomosnak, mint az előző tag, és sokat mesélt nekem arról, szerinte mi történik most az országban. Bár olykor végtelenül siralmasnak látszik a helyzet, egyre nő azoknak a tömege, akiknek elégük van ennek a suttyó diktátorocskának az ámokfutásából. Túl van a hatalma csúcsán, és most már csak arra fog játszani, hogy mentse a bőrét – és nem is esik semmi bántódása, mondta Šmid, erre mérget vehetek. Ez a nép végül mindenkinek megbocsát. Azt ígérte, ha adok neki fél évet, mindent előkészít, amit kértem, és még Annát is segít megtalálni. Nagy összeget fizettem ki neki, és felbéreltem valakit, akit még a Perlából ismertem, egy volt ügynököt, hogy vigyázzon rá. Most már tudtam, itt másképp nem működnek a dolgok.

Valamivel több, mint fél évet adtam neki, és talán még többet adok, ha nem kapok egy levelet Annától. Valószínűleg Šmiden keresztül szerezte meg a címemet. Arról írt, borzasztó hónapokon van túl. Meghalt az anyja, és sokáig odahaza dekkolt, néhány régi ismerőseivel lógott, és majdnem kicsinálta magát, de semmi részletet nem árult el. Azt kérdezte, visszajövök-e még.

Azonnal indultam. Šmid kijött elém a reptérre, és csupa jó hírrel szolgált. A ház eladó, mondta. Állami tulajdonban van, mint minden, amit nem tudtak kinek adni 1989 után, kibogozhatatlanok a tulajdonviszonyok. Persze, tette hozzá gyorsan, ez valójában sosincs így, ő mindennek utánajárt. Egy nagy iratköteget tett le elém az asztalra az irodájában, és azt kérdezte, mi mindent akarok tudni. Főképp azt, mikor nézhetem meg, válaszoltam. Elnevette magát, és azt mondta, az sajnos nem lesz annyira egyszerű.

Úgy vettem meg a házat, hogy nem láttam a saját szememmel. Csak a falat láttam, s bár be lehetett volna jutni, ez az egész annyira borzongató volt azzal a masszív fallal, hogy úgy döntöttem, egyelőre elég volt ennyi. A szlovák vagyonalap, vagy hogy hívták ezt a társaságot, abszurd árat kért, és hónapokig tartó alkudozás után jutottunk el a megállapodásig, persze brutális korrupciós csatornákon keresztül. Šmid mindent elsimított, és aznap, amikor aláírtuk a szerződést, meghívtam őt a feleségével egy ünnepi vacsorára, abba a lakásba, amelyet Annával közösen béreltünk ki a belvárosban. Šmid sokat mesélt a hájfejú hivatalnokokról, akikkel tárgyalt, és akiket semmi nem érdekelt, csak hogy mindig annyival tudjanak megemelni minden illetéket, amennyi aztán az ő zsebukba vándorolhat. A házról senki nem tudott semmit, sokan Alfred Nobel nevének hallatán is csak horkantottak egyet. Tetszett, ahogy Šmid a pezsgőtől kipirosodva magyaráz, és tetszett, ahogy fiatal és okos felesége csodálva hallgatja őt. A felesége jobban beszélt angolul az ügyvédnél, egy galériát vezetett az óvárosban, és igazi csodabogárnak számított a lápjában, amely körülvette.

Nem bontjuk le a falat, mondtam Annának a vacsora utáni hajnalban, amikor egymásnak adogattuk a spanglit a teraszon, forró júliusi éjszaka volt, és hosszú idő után először éreztem úgy, hogy jó helyen vagyok, amihez persze Anna bódító illata is kellett. Azt válaszolta, azt hiszi, érti, miért mondom ezt, de szerinte meg fogom gondolni magam. Az a fal ronda, tette hozzá, még akkor is, ha érdekes dolgokat árul el az őrület természetéről.

Néhány hónap múlva elkergették a szlovák miniszterelnököt, és Annát bemutattam az anyámnak Stockholmban. Most jöttem csak rá, mennyire hasonló a nevetésük, és úgy érintették meg egymást, mint akiknek régóta közük van egymáshoz. Sokat utazgattunk Annával, szerte a világban, és én mindenhol Anna egyszerre flegma és alázatos tekintetén keresztül néztem a dolgokat. Szerettem, ahogy megérint egy virágszirmot, ahogy a pincér szemébe néz, amikor leteszi elé a tányérját, ahogy rámosolyog a taxisofőrre a tompa éjszakában, ahogy a csendes reggeleken a hangyákat nézi az erkélyen kávésbögrével a kezében. Minden nyelven értett egy kicsit, és minden ország történelméről tudott annyit, hogy bennfentesnek tűnjön. Külföldön szegénylős elragadtatottsággal beszélt a hazájáról, amelyet odahaza tajtékozva átkozott. Minden új országra, ahol eltöltöttünk néhány napot, azt mondta, itt akar velem letelepedni.

Én vissza akartam térni a ház közelébe. Anna nem bírta megállni, bement, de kértem, ne mesélje el, amit a falon túl látott. Évekig csak a fal árnyékában sétálgattam. Jobban érdekelt maga az ország, meg akartam tanulni a nyelvüket, érteni akartam a furcsa agyműködésüket. Ott tomboltam a tízezres tömeg közepén, amikor a hokisaik elhozták az aranyérmet a göteborgi világajnokságról, az oroszokat legyőzve a döntőben; fanatikusan böngésztem a sajtójukat, pedig szinte semmit nem értettem belőle; arra kértem Annát, meséljen minél többet a hátborzongató mondáikból, amelyeket szerinte már régen elfelejtett mindenki. Az esküvőnket egy Lőcse nevű kis középkori várostól nem messze tartottuk, annak a Báthory Erzsébetnek az egyik egykori kastélyában, aki állítólag a saját szolgálólányai vérében fürdőzött. Anna egyik rokona meglepetésként elhívott a közeli faluból egy úgynevezett suttogóasszonyt, egy lengyel nénikét, akiről azt beszéltek, a suttogásával gyógyítani tud, de rontást elhelyezni is. Betka néni, a zömök lengyel suttogóasszony alaposan benyomott, és a lagzi közepén berohant a násznép közé eszeveszetten kiabálva, majd ugyanazzal a lendülettel eltűnt, és elő sem került az éjszaka hátralévő részében. Anna azt mondta, egyetlen szót sem lehetett érteni a beszédéből.

Aznap adták át az új, nagyszabású, Apolló isten nevére keresztelt Duna-hidat, amikor Annát bevittem a kórházba, és megszületett Jakub fiunk, aki ugyanolyan ragyogóan vörös volt már újszülöttként, mint az édesanyja.

Jakub hároméves volt, amikor Drozd felbukkant. Még mindig állt a fal. Nem foglalkoztunk a házzal, bár ott motoszkált még valahol a tudatunk mélyén a gondolat, hogy egyszer vissza kell térnünk hozzá. Az öreget ugyanúgy hívták, mint az apját, Vlastimil Drozdot, aki 1948-ban megkapta a házat. Šmid kutatásai szerint az öreg Drozd tényleg partizán volt, megsérült a háborúban, három találat érte, de még ezután is kitartott néhány társával együtt a hegyekben felállított állásukban. Miután felépült, kiszemelte magának ezt a házat, amely egy tehetős magyar család kezében volt, a Renczesek rezidenciája, és elkérte magának. Saját kezűleg gondoskodott róla, hogy Renczeséknek semmijük ne maradjon, tűnjenek el minél messzebb a várostól, és soha ne is térjenek vissza. A deportációk ekkorra véget értek, így hiába próbálkozott, külföldre nem tudta kipaterolni őket. Drozd, aki korábban szegény kisgazda volt, jól tejlő politikai funkciót kapott egyenesen Beneštől, akinek eljutott a fülébe a története; egész seregnyi cselédséget vett fel, és egyszeriben vérmes arisztokrata lett belőle. Mohósága nem tartott sokáig: Gottwaldék hamar szorongatni kezdték, és nem nagyon voltak tekintettel a háborús érdemeire. Többször feljelentették, s bár ismételten felmentették, és csak heteket töltött egyszer-egyszer börtönben, 1955-ben végül befejezték a játszadozást, és megfosztották őt mindentől. Annyira szétzilálták a családot, hogy az öt gyerekből csak egy élte meg a felnőttkort, a legfiatalabb fiú, de ő is legalulról kapaszkodott vissza legalább egy sivár kispolgári létbe. Évtizedekig csendesen élt, látszólag mindenről lemondott, csak 2008-ban bukkant fel újra. A hatvanéves Vlastimil Drozd, aki még a Nobel-villában született, beadta a keresetet a bíróságon: a ház őt illeti.

Lemondott róla az apja, vagy nem, kérdeztem Šmidtől, aki erre keserűen mosolygott. Igen, az 1950-es jogszabály szerint lemondott, válaszolta, bár soha nem írt alá semmit. Automatikusan lemondott róla, körülbelül úgy, ahogy Renczesék néhány évvel korábban. És ők nem fogják visszakövetelni, kérdeztem. Ezek a Renczesék? Megtehetik, válaszolta Šmid, de a szlovák állam soha nem fogja elismerni, hogy a magyaroktól jogszerűtlenül vett el bármit is ebben az országban. Ez olyan lenne, mintha a római pápa azt mondaná, a Jóistennek semmi köze a teremtéshez.

Néhány év múlva aztán kiderült – még javában zajlott a per Drozdékkal –, hogy a legifjabb Renczes-sarj börtönbe került, mert fel akart robbantani egy szlovák nacionalista politikust. Tőle már nem kell tartani.

Drozdék nem nyújtottak szép látványt. A felesége a per során meghalt, akkortól a két fia kísérgette a tárgyalásokra az öreget. Talán kedves emberek lehettek, de én csak ezt láttam rajtuk: hogy nem nyújtanak szép látványt. Sokáig nem tudtam, hogyan beszéljek erről Annának. Kérdezgette is, mi van velem. Keserűen mosolyogtam, ahogy a szlovák ügyvédek től tanultam. Hiába, mondtam aztán egyszer. Soha nem fogom megérteni, miről szól mindez. Eljöttem ebbe az országba, mert fel akartam kutatni az őseim hagyatékát. Amit felépítettek a világnak ebben a szegletében. Alfred Nobel, akit én persze nem ismertem, és akinek nem születtek gyermekei. Úgy próbáltam megérteni, ahogy egyedül elképzelni tudtam: azzal, hogy valamit birtokoljak. És most mi történik? Nem tudok belépni abba a házba. Nem akarom azt a házat, bár megszabadulni sem tudok tőle. És látom ezt a két embert, akik olyanok, mintha elátkozta volna őket a lőcsei suttogóasszony.

Soha nem fogok semmit megérteni belőlük.

Anna hallgatott. Hallgattunk. Egészen addig az egyszerű, minden ünnepélyességtől mentes reggelig, amikor megkaptuk a hírt, hogy a ház leégett. Nem maradt belőle semmi néhány üszkös gerendán kívül.

Semleges érzés volt. Mint amikor egy távoli rokon halálhírért kapja meg az ember. Úgy gondoltam, számomra ezzel a történet lezárult. Írtam egy e-mailt Šmidnek, hogy értesítsen a per alakulásáról ennek a tűznek a fényében.

Csak utána jöttem rá, milyen után fogalmaztam: ennek a tűznek a fényében.

Volt viszont még egy része a hírnek, ami mehökkentett. A romok alatt találtak egy szénné égett holttestet is. Azonosíthatatlan. Senki nem tudja, hogy került oda, és ki lehetett. Mintha valaki lakott volna a házban, valaki, aki együtt pusztult el vele.

4. Úgy ragyogtak fel egyszeriben a csillagok, mintha véletlenül rátenyereltek volna a villanykapcsolóra. Állatnyomok vezették a bejárat felé: nyulak és rókák gyúrták ki a csapást előtte. Megmutatták neki, merre keresse a lyukat a rozsdás drótkerítésen, amelyet a kapu helyébe húztak ki. Csak egy kicsit ki kellett szélesíteni a lyukat, hogy beférjen. Szerencsére kistermetű volt, alig nagyobb, mint egy méretes róka.

Vincebának hívta mindenki, amióta az eszéért tudta. Már kamaszkorában öregembernek nézték. Ráncos volt az arca, göcsörtös a térde, és tizenévesen kopaszodni kezdett. Reszelős volt a hangja a tízéves kora óta szívott kapadohánytól, és bicegett, amióta tizenhárom éves korában egy igásló szétronsolta a bal lábfejét. Húszéves korára hamisítatlan vénemberré vált, és így mutatkozott be mindenkinek: Vincebá.

Ismerte ezt a helyet, bár nem járt idebent több mint harminc éve. Micsoda csillagfény világította most ki az útját: mintha egy fesztivál díszvendége lenne, csak épp a közönség tűnt el innen valamikor felmérhetetlenül régen. Most olyan volt ez a hely, mint a kezdetekkor: mint amikor először hozták ide. Száraz kórók és kitikkadt gyom mindenütt, átható parlagfűbűz és lustán táncoló por. Megvolt még a ház. Amikor először idehozták, nem

kellett átjutni semmiféle falon, nem volt még semmiféle fal, csak maga a lerobbant villa állt a helyén, mint egy levitézlett harcos, kifosztva, megtépázva, de még megtartva valamit egykori pompájából. Vincebát öt másik munkással együtt hozatta ide Čimo elvtárs, aki akkoriban élet és halál ura volt a városnak ezen a peremén. Maga is kijött, és egyesével megpaskolta a hátát mindegyiküknek. Cigánynak ilyen derék munkája még sosem volt, mondta, és koccintott velük, ugyanazt a trágyalé ízű sört itta, mint a fiúk, és együtt büfögött velük néhányat, mielőtt visszazállt volna fejedelmi Moszkvicsába.

Maga Alfred Nobel építtette ezt a villát, kiáltotta nekik Čimo elvtárs a kocsijából. A dinamit feltalálója, Alfred Nobel. Többet nem fűzött hozzá, beindította a kocsit, és hatalmas porfelhőt hagyva maga után elhajtott a város felé.

Vincebá húszéves volt akkor, és Alfred Nobel villájában aludhatott, a pusztá kőpadlón, nyestek és patkányok futkároztak körülötte, és denevérszárnyak suhogtak a feje felett a puha tavaszi éjszakában.

Ötven év telt el azóta, és most újra itt van. Rókaürülék és egértetek hevernek a sarokban. A villa falai megrepedtek, beáztak, a ház egyik oldala megsüllyedt, és a tetőn több falt is tátongott. Vincebá most, miután elég gazcsomót gyűjtött a feje alá, hogy kényelmesen leheveredhessen a húsz szoba egyikében a padlóra, kikukucskálhatott a fénylő égboltra. Öt szál cigije maradt, ezt alaposan be kellene osztania, de most egyre mindenképp rá kellett gyújtani, pont úgy, mint ötven évvel ezelőtt, amikor hasonlóan nyújtózott el az elhagyott villában.

Nem akkor hallott először Alfred Nobelről, a dinamit és a Nobel-díj atyjáról. Jól tudta, hogy Čimo elvtárs a Dimitrovkába is szervez be munkásokat, abba a Dimitrovkába, amit még a múlt században építtetett Alfred Nobel, ahol a náciknak is robbanóanyagokat gyártottak a háború alatt, s később a szovjeteknek ugyanúgy. Vincebá apja a Dimitrovkában dolgozott évekig, amíg egyszer elege nem lett, és el nem tűnt mindenki szeme elől. Az öreg már csak ilyen szeszélyes volt.

Pedig meg kellett volna becsülnie azt a helyet. Igaz, ő azt állította, korábban jobb dolga volt, amíg jártak a falvakat a családdal, mert elég nagy volt a család, de kellett is, hogy nagy legyen, mert mindenki máshoz értett közülük. Csak Vincebá apja, Kálmán értett mindenhez, a drótozáshoz, a foltozáshoz, a fazekassághoz, meg persze a mulatáshoz, ahhoz értett csak igazán. Negyvenöt telén, mielőtt eljutottak volna ide az oroszok, a nyilasok kapták el Kálmánékat Galánta mellett, Kálmán úgy mesélte mindenkinek, a feleségre, a gyönyörű, fiatal, vörös hajú Rebeka elesett, ahogy a nácik taszigálták a teherautóik felé, és az egyik taknyos nyilas a bakancsával akkorát rúgott a szegény aprócska asszonyka fejébe, hogy nem moccant soha többet. Ott is hagyták őt a sárban, hiába rimázkodott nekik Kálmán, hogy ilyet nem tehetnek, legalább hagyják neki elásni az út mellett, lehurrogták, hogy a cigány kurvája nem érdemel többet. A második asszonyt a transzportból hozta magával Kálmán, mert a transzport elakadt útközben, valahol Bécs környékén dekkoltak hetekig, és ott összelelegedett egy szegénylős mosolyú lánykával, Borival, aki nagyon féltette az életét, és Kálmán megígérte neki, ő megvédi ezektől az álatoktól. Együtt szöktek meg abból a pokolból, amikor elérte a nácikat az összeomlás. A vándorlás néhány hónapig tartott, a szabad ég alatt aludtak, egymás karjaiban, kerültek az embereket, madarakat ejtettek el, kézzel fogtak halakat a Kis-Dunában; aztán egyszeriben mindent előzőnlöttek az oroszok, és Kálmánékat egy Pozsony széli táborba vették. Internálótábor, úgy nevezték. Itt sínylődtek egészen addig, amíg Čimo elvtárs, ez az éles szemű, nagy hangú pacák kiemelte Kálmánt, és magával vitte. Először építkezésekre jártak, romokat takarítottak el és új háztömbökhöz hordták az építőanyagot; csak évek múlva került a Dimitrovkába. Arra már Vincebá is emlékezett: az apja mindig irtózatosan büdösen jött haza, a kis szobácskába, ahol az akkorra öttagúra nőtt család lakott, a város legszélén, egy gyorsan felhúzott munkásszállón. Röhögve mutogatta, hogy mognak a fogai: a Nobel bácsi vegyszereitől, mondogatta. Remegő kézzel szívta a kapadohányt, és irtózatos pofonokat kevert le Vincebának, amikor ellopott tőle egy-egy szálat. Minden reggel bement abba a bűzbe, mert a szegénylős mosolyú asszonyka számított rá, és még mindig úgy féltette az életét, mint a nácik teherautójának a platóján heverve. Hiszen ezek sem különbek, mondogatta halkan. Kálmán minden reggel bement,

amíg bírta. Nem szólt senkinek a végén, úgy tűnt el, felszívódott, mint egy róka, amelyik megunta a kotorékát.

Nehéz idők jöttek. A halk szavú asszonykának kellett eljárnia, hogy hozzon haza valami szerény ételt a gyerekeknek, akik egyfolytában ettek volna. Vincebá édesanyja aztán megbetegedett, és senki nem segített rajta. Nem volt már sehol az egykori nagy család. Nem lehetett tudni, mi van vele, köhögött, vért köpött, minden folyt belőle kifelé. Jámboran mosolygott a priccsén heverve, hetekig kínlódott, míg aztán egyszer egy mentőautó érkezett a szálló elé, hordágyra pakolták a beteg asszonyt, és elvitték. A gyerekekkel nem közöltek semmit. A három fiú egyedül maradt, Vincebá volt a legidősebb, és már el is határozta, ő mindent megtesz, hogy a két kisöccsének a lehető legszebb élete legyen, de alig telt el pár nap, a két kislányt egy ballonkabátos férfi és egy ballonkabátos nő minden magyarázat nélkül elhurcolta. Vincebá az egyik szomszéd sráccal járt el melőzni egy darabig, így talált rá végül Čimo elvtárs, aki emlékezett az apjára.

Falat kell építeni, hangzott az utasítás.

Nem fűztek akkoriban semmihez magyarázatot, a szegény cigányoknak pedig pláne nem. Vincebá nem is kérdezte, mire kell az a fal, mindegy volt neki, megelégedett azzal, hogy bent aludhat a hatalmas villában, amelynek a plafonjáról leszaggatták már a régi csillárokat, a padlójáról feltépték a drága parkettát, a falairól leszerelték a faburkolatot, a szobáiból elhordták a kandallókat, a bútorokat, a stukkókat leverték, és még a falát is megbontották itt-ott, hogy téglákat szedjenek ki belőle. Amikor azonban Vincebá az első éjszaka lehajtotta a fejét egy gyompárnára az egyik boltíves bejáratú szobában, jól hallotta a ház szuszogását, érezte azt a finom kipárolgást, amit csak egy ilyen pompázatos építményben lehet érezni, és ami olyan nyugalommal töltötte el, hogy hiába volt annyira egyedül, mint még soha életében, mosolyogva aludt el, és reggel mosolyogva ébredt.

A többi fiú nem aludt a házban, ezt csak neki engedte meg Čimo elvtárs. A többieknek már családjuk volt, a legfiatalabb épp hogy csak betöltötte a tizenhetet, de már őt is várta otthon a visító csemetéje. Volt persze, hogy ottragadtak, például amikor valakinél újszülöttet ünnepeltek: ilyenkor Čimo elvtárs szállította nekik a pálinkát, marta a torkukat, mintha egyenesen a Dimitrovka valamelyik fortyogó vegyszeres tartályából merítették volna tele. Ezeken az estéken mind a hatan kidőltek a villa valamelyik üres szobájában, és remegett minden a horkolásuktól. De Vincebá ilyenkor is hallotta a házfalak méltóság-teljes susogását maga körül, mintha finom hölgyek pihégnének a hálószobákban a puha paplanjuk alatt. Amikor pedig Čimo elvtárs igazán meg akarta őket jutalmazni, elengedte őket ahhoz a házhoz, ahol az aprócska mellű, nagypofájú, piszkos lábú kiskurvák fogadták őket; persze ez nem esett meg gyakran, mert ez volt a legdrágább mulatság, amit elképzelhettek. A falat pedig építeni kellett, nem volt megállás: jó masszívra, jó vastagra, hogy még egy atomtámadást is bírjon ki, ahogy Čimo elvtárs mondogatta. Vincebá inkább késleltette volna a befejezést, hogy minél tovább tarthasson ez a finom élet itt a villa falai között. Egy kis sarkot rendezett be magának az egyik szalonban, matraccal, éjjeli szekrénykével, még egy kis karosszéket is beszerezett, és az egyik munkással, az ötven körüli Pistával néha éjszakába nyúlóan snapszeroztak a csupasz földön, vagy épp a ház valamelyik teraszán, amelyet már beárnyékolt az egyre növekvő fal.

Végül már csak a kapu rése maradt, a fal úgy állt, ahogy Čimo elvtárs kérte. A fiúk kezét ráztak, körbejárták még egyszer a házat, és elindultak hazafelé. Vincebá maradt. A szobára a régi munkásszállón már nem mehetett vissza. Behúzódott a kis sarkába, hallgatta a ház meghitt neszeit, és várt.

Čimo elvtárs göcögve röhögött az ajtóban állva, ahogy megpillantotta a sarokban kucorgó fiút. Te meg mit keresel itt, te ördögfattyá, kérdezte tőle, és röhögött a maga ocsmány módján. Jöttek vele a munkások, hogy a helyére illesszék a vaskos, tömör fémkaput. Csak Čimo elvtársnak lesz hozzá kulcsa, gondolta Vincebá. És egyszer csak, önmagát is meglepve, megkérdezte Čimo elvtársat, hogy ugyan már kié ez a villa. Még mindig a Nobelé? Čimo elvtárs elmosolyodott, rágyújtott, és megkínálta Vincebát is. Ez meg már miért érdekel egy ilyen koszos kis rokkant cigányt, kérdezte. Hogy kié ez a villa. Természetesen mindenkié. Mindenkié és senkié. Hallott-e már Marxról, kérdezte Vincebától, egyre rusnyábban mosolyogva. Vincebá azt válaszolta, ő tud olvasni, és volt néhány köny-

ve is, mielőtt idejött volna. Indiánregények. Vadászatokról, háborúkról, ilyesmikről. De ezt a nevet még nem hallotta, és nem nagyon tetszik neki. Ezt inkább ne mondja el senkinek, mondta Čimo elvtárs. Ezt a házat a párt kezeli, és fontos dolgokat fognak tárolni benne. Olyasmiket, amiket a Nobel egykori üzemében gyártanak. De mivel a Vincebá egy derék kis cigány, ha besegít még ebben-abban, egy darabig itt maradhat, megtarthatja a kis sarkát ebben a pompázatos szalonban. Vincebának felcsillant a szeme. Bármiben segít Čimo elvtársnak, amit kér.

Hetente érkeztek teherautók a villához, néha gyakrabban is, és ládákat, tartályokat hoztak, amelyeket Vincebá segített elhelyezni a ház helyiségeiben. Ő irányította a munkásokat, hogy mi hova fér be, a szabad idejében pedig rendezgette az árut Čimo elvtárs meghagyásai alapján. Hogy mi kerülhet hova, és mit kell minél távolabb tartani. Vincebá bizalmi ember lett, és erre mérhetetlenül büszke volt. Már nem járt a kiskurvákhoz, mert volt egy lány az egyik söntésben, a vereksyei temető bejáratával szemben, aki minden este csak órá mosolygott. Nem nagyon beszélgettek, Vincebá csak sört meg borovicskát rendelt, egész este ott szívta a bűdös, olcsó dohányját, és leste a lány tekintetét. Eliškának hívták, és olyan színű volt a bőre, mint a tarló aratás után a júliusi forróságban. Vincebá minden este megvárta, amíg zár, és a lány minden este titkos pillantásokat küldözgetett felé, de mindig más irányba indult el. Egyszer aztán születésnapja volt Vincebának, és megkérte Pista barátját, aki azóta is járt hozzá kártyázni a villába, hogy hívjon néhány zenészt a kiskocsmába. A lánynak húzatta a nótákat, és a lány leült Vincebá mellé, és hagyta, hogy Vincebá megsimogassa a kezét, és hátratúrja a dús, göndör barna haját. Lesütötte a szemét, olyan szégyenlősen, mint Bori édesanya, amikor még egészségesen fénylett a mosolya.

Eliška nem akarta elhinni, hogy Vincebá egy villában lakik, s amikor először magával vitte, alig akarta befejezni a kacagást, hogy hiszen ez olyan, mint egy romos várkastély, ahol láncos kísértetek sétálnak a folyosókon éjjelente. Eliška belefeküdt az egyik repedezett fürdőkádba az öt fürdőszoba egyikében, és játékból arra kérte Vincebát, mossa meg a hátát. De hiszen ennek a háznak se ajtaja, se ablaka, nevetett tovább Eliška Vincebá apróska matracán hallgatva a tücsökciripelést. Bizony, válaszolta Vincebá, mintha az egész világ ez a ház lenne.

Čimo elvtárs nem bánta, hogy Eliška egyre több időt tölt a villában, tetszett neki a lány, bár Vincebá nem nézte jó szemmel, ahogy a fenekét simogatta mocskos mosollyal az arcán. Čimo elvtárs csak rőfögve hahotázott Vincebá zsörtölődését látva. Azt kérdezte tőle, tényleg el akarja-e venni ezt a kislányt. Tudja-e egyáltalán, hány éves, kik a szülei, és hogy egészséges-e. Vincebá sértődötten válaszolt, hogy ez egy rendes lány, akit egyedül nevel az anyja, egy tisztességes munkásasszony, és hogy ennek a lánynak nem volt dolga férfival ölelőtte. Még szép, hogy elveszi, fonta össze a karját a mellén Vincebá. Čimo elvtárs felkacagott, sokkal nyájasabban, mint bármikor azelőtt, és azt mondta, bízsa csak rá a dolgot.

A villában tartották a lagzit, előtte rendesen, ahogy kell, összeadta őket a pap a legközelebbi templomban, és mindenki sorra csapkodta Vincebá hátát, hogy ilyen fess cigány vőlegényt ebben a városban még nem láttak. Vincebá elmondta Eliškának, nagyon bántja, hogy a testvérei nem lehetnek velük, de egy pillanatig sem hagyja, hogy ez az örömeiket elrontsa, hiszen ilyen gyönyörű menyasszonyt ebbe a villába még egész biztosan nem hozott senki, akármekkora gyárai lehettek vagy akármennyi díjat nevezhettek el róla. Eliška kacagott, és táncolt, Čimo elvtárs pedig úgy csókolgatta őket, a vénember vőlegényt és a hullámozó hajú apróska menyasszonyt, mint a legimádottabb gyerekeit.

Néhány év múlva már hitvesi ágyuk volt a szalonban, szekrényeik, sőt konyhakredencük, és az egyik fürdőszobát is rendbe rakták, bár vizet egy szomszéd utca kútjáról kellett hordaniuk. Eliška a söntésben maradt, Vincebát pedig Čimo elvtárs egyre-másra látta el az ilyen-olyan jutalmakkal, hogy elvihesse Eliškát szalonnát sütni a Vaskutacs-kára, fagyizni a belvárosba, és hogy utólag megvehesse neki a jegygyűrűt is, mert azt nem fizette ki nekik senki az esküvőre, akkor csak egy kis madzagot kötöttek az ujjukra. Vincebá egyre szebbnek látta Eliškát, és ahogy együtt hallgatták éjszakánként a ház suttogását, olyan volt, mintha közös álmot láttak volna. Ahogy néhány év eltelt, Eliška azzal állt elő, hogy elmegy a nő-

gyógyászához, mert úgy érzi, valami baj van vele: már régen teherbe kellett volna esnie. Vincebá azt válaszolta, jól tudja, hogy már régen teherbe kellett volna esnie, de ha nem lesz gyerekek, ő nem fogja sajnálni. Ha gyerekek lenne, végül elhinnék, hogy nekik is lehet valamijük ezen a világon, ami tényleg az övék. De hát egy gyerek nem a szülei tulajdona, mondta Eliška. Vincebá azt válaszolta, akiknek házuk van, autójuk és nyaralójuk, azoknak a gyerekek is csak egy tétel a listájukon. A jó szülők nem így gondolkodnak, mondta Eliška. Talán nem, válaszolta Vincebá, de azt soha nem lehet tudni, kiből válik jó szülő.

Eliška nem beszélt többet erről, nem árulta el, mit tudott meg a nőgyógyásztól.

Čimo elvtárs pedig egy nap eltűnt, olyan hirtelen, mint annak idején Vincebá apja.

Vincebá azt mondta Eliškának, azt hitte, csak a mulatók szívű cigányok tűnnek el így, egyik napról a másikra.

A ház tovább suttogott, de mintha egyre halkabb lett volna, Vincebának egyre jobban kellett fülelnie, hogy hallja a hangját.

Most élesen hallotta, ugyanúgy, mint a legelején. Pedig azt hitte, megsüketült már. A Denisnek mindig kiabálnia kellett, hogy meghallja, amit akar tőle. De a Denis megértő. Igaz, hogy süket vén cigánynak hívja, de legalább munkát meg szállást szerzett neki, mert látta, hogy Vincebában meg lehet bízni. Pedig valójában nem is létezik, se papírja, se egyetlen rokona sehol, csak vigyorgott a fogatlan szájával, amikor a Denis kérte, hogy adjon neki egy személyit, mert ő szeretné rendesen bejegyezni a biztosítónál, nem szerezni a feketemunkát. Aki nem létezik, azt nem lehet biztosítani, tárta szét a karját Vincebá. Egész életében feketemunkából élt, igazából az élete is épp ilyen volt, feketeélet. Még akkor is, amikor Čimo elvtársnak dolgozott, utána pedig, az összeomlás után pláne. Az összeomlás után, amely egy csapásra leterítette Vincebát. Kirakták őket a házból, kirugdosták őket azok a suhancok, akikről Vincebának a nyilaslegények jutottak eszébe az apja keserű meséiből. Ő nem hagyta, hogy az ő Eliškáját fejbe rúgják, pedig megtették volna. Átfogta az aprócska felesége vállát, úgy vezette ki őt a házból, hogy azok ne kerülhessenek a közelébe. Minden ütés és rúgás az ő hátát és oldalát érte.

Eliška főnöke szerzett nekik egy kis szobát, egy hasonló munkásszálláson, mint ahol azelőtt Vincebá lakott a családjával. Nem bírt megmaradni ott, minden este más kocsmába vette be magát, Eliškának csak azt mondogatta, van még egy kis spórolt pénze, és arra vár, hogy Čimo elvtárs visszatérjen érte. Eliška csak legyintett erre, és egyre több időt töltött a söntésben, a munkaideje letelte után is, volt, hogy napokig elkerülték egymást, és amikor Eliška ismét Vincebá elé került, ő úgy látta, mintha napról napra kisebb lenne, mint ha minden nap elveszítene belőle egy darabkát. Eliška nem hirtelen fog eltűnni, mint az apja vagy Čimo elvtárs, hanem fokozatosan, mint a szelíd mosolyú édesanyja. Vincebá ezt nem akarta kívánni, most ő ment el, habár fogalma sem volt, merre menjen.

Üres kézzel és üres zsebbel indult el, gyalog, vaktában az országúton, és kertek eldugott zugaiban, gazos óvodaudvarokon, elhagyatott játszótereken aludt, és sörmaradékokat ivott a legbüdösebb falusi kocsmák leghátsó asztalainál. Nem volt célja, csak annyi, hogy minden nap máshol érje a virradat, más nyelven vagy nyelvjárásban beszéljenek körülötte, és más arcok üldözzék tovább az útján. Röhögtek rajta, amikor arról mesélt, Alfred Nobel villájában élt a feleségével, ott tartották a lakodalmukat is, és oda fog visszatérni, ha véget ér a vándorútja. Akik nem röhögtek rajta, azok feldühödtek a kibaszott hajléktalan cigány hazugságain, és hívtak még pár havert, hogy együttes erővel józanítsák őt ki az álmóvilágából. Addig verték, amíg oda nem jött a kocsmáros, hogy hagyják már azt a szerencsétlen vénembert, hiszen mindjárt vége lesz. Vincebá a vörös homályból kimosolygott a komor kocsmárosra, mert mindig előkerült valahonnan a komor kocsmáros, aki megakadályozta, hogy az ő ajtaja előtt öljenek embert, s később aztán megbízható tanúként mosta tisztára a kuncaftjait, ha a rendőrök vagy a titkosszolgálat érdeklődni kezdett a balhéről. Ezek a jámbor kocsmárosok terelgették tovább Vincebát, amíg egyszer egy országúti pihenőnél egy ismerős arccal nem találkozott. Egy fiatal fiú volt, pozsonyi rendszámú Zsigulival, leült az egyik padhoz egy szendvicssel meg egy üveg sörrel, és Vincebá addig bámulta, amíg oda nem szólt neki, hogy mit akar tőle. Pista unokaöccse volt, Vincebá egykori kártyapartneréé, és olyan sokra vitte, hogy saját lakása meg kocsija volt a fővárosban, pedig ő is pornyelő, kilógó seggű, putribeli cigányként kezdte. Vincebá megkérte őt, vi-

gye vissza, mert most már tudja, nagyon jól tudja, neki ehhez a vándorélethez valójában semmi köze, ő falak között szeretne lenni, még ha ezek a falak éppenséggel nyitva vannak is a nagyvilágra.

Az ötödik, utolsó cigijére gyújtott, és úgy simult rá a finom szövésű tavaszi éjszaka, mint a legpuhább takaró, amellyel ebben a villában valaha valakit betakartak. Hogyhogy most visszatért ide, éppen most? Annyiszor járt erre azóta, de a fal mindig visszariasztotta. Kérdezősködött, mi van a házzal, megvan-e még egyáltalán. Azt mondták neki, megint a Nobeléké a ház, de nem nyúlt hozzá senki, üresen áll, érintetlenül.

Denis jó ember volt, Pista barátja szerezte be őt hozzá, és ő mindent megadott neki, amire szüksége volt, fizetést, szállást, nyugalmat. Szabadságot is kapott időnként, nem túl gyakran, talán fél évente ha egy-egy napra, mert sok volt a meló, de Vincebá csak legyintett, amikor azt mondták neki mindenféle ismerősei, hogy rabszolgaként tartja őt ez a Denis. Már hogyan lehetne ő rabszolga, ő, aki azelőtt a Nobelék villájában lakott? És igenis, ha akar, akkor kivesz egy szabadnapot, reggelre persze visszamegy, mert másnap folytatják, újra kézbe veszi a csákányt és az ásót, és el sem engedi egészen estig, mert Denis különben morcos lesz, és nem fizeti ki, ha nem dolgozik rendesen. De most ez az éjszaka jár neki, és Denis nem fogja észrevenni, ha egy rövid időre eltűnik, egyetlen éjszakára. A ház suttogását akarta hallani, azt a régi hangot, amely ezt az éjszakát végtelessé nyújthatja.

Itt, ebben a házban nem volt egyedül.

Amikor visszatért a vándorlásból, persze nem várta itt semmi. Eliška nem hagyott neki üzenetet, és Čimo elvtársról sem hallott soha többé. Amikor kérdezősködött utána, szúrós szemmel néztek rá, és azt mondták, az elvtársakat remélhetőleg örökre kipucolták ebből az országból.

Soha nem értette, miről suttog a ház. Nem is próbálta megérteni. Altatót suttog, gondolta most békésen elmosolyodva, és a félig elszívott utolsó cigije kiesett a szája sarkából.

Szalay Zoltán (1985): író, legutóbbi kötete a *Faustus kisöccse* c. regény (Kalligram, 2019). Pozsonyban él.

Orosz-ház

Március huszonhetedikén tomboló hóesésben indul el a Börtönkarnagy a faluba. Az alsó völgyhídon megy, nem szeretne kerülőt tenni, így is majdnem három óráig tart lefele az útja, és csak remélni meri, hogy a napok óta szakadó hó miatt Zajc még nem zárta be a kocsmát, hiszen másról sem lehet olvasni, minthogy katasztrófahelyzet van, az ország északi részén teljesen megbénult az élet, a hadsereg nehéz járműveket ígér, amelyekkel az elzárt településeket megközelítik. Amikor befordul a Sár térre, jólesően nyugtázza a kocsmából kiáradó csalogató fényeket. Egyedül csak az úgynevezett Orosz-ház sötétsége tesz rá nyugtalanító benyomást. Végre kiér a méteres hóból, és a keskeny ösvényen halad, amelyet a falu lakói magas jégfalakat képezve járhatóvá tettek. Minden házhoz vezet egy ilyen szűk járat, külön a bolthoz, az orvosi rendelőhöz és egy szélesebb út a kocsmához. Az egész ház teljes pompájában ragyog, és amikor belép az ajtón, arcát szinte megperzseli a mínuszok utáni forróság. Néhány pillanatig nem is képes tájékozódni, amíg a szemei ki nem olvadnak a jég zúzmarájából. A szemöldökéről, a homlokáról könnyel kevert víz csorog végig az arcán. Elgyöngülést érez, talán a megkönnyebbülés lelki felszabadulása is hozzájárul, hogy valamilyen otthonosságra lelt. Mire a zsebkendőjével letörli a homlokát, megtörli a szemét, arcát kiszabadítja a jég kemény páncéljából, már elcsitulnak az érkezését követő heves mozgólódások. Csak a kocsmáros áll a söntéspult mögött, láthatóan a legnagyobb megdöbbenéssel szemléli a frissen érkezettet, még elképzelni sem tudja, miként is ereszkedett le a dombról gyalogosan, amikor már magát a falut is éhhalál fenyegeti, és csak a tankok jövetelére várnak, amelyek majd szabaddá teszik a hó fogságába rekedteket.

A Börtönkarnagy egy deci pálinkát rendel, a söntés közepén húzza le magáról bundáját, veri le szőrmesapkájáról a havat, egy vakarót kér, hogy a csizmáját is megszabadítsa a ráfagyott jégtömböktől. Ilyen időben, jegyzi meg, az agy is kihál az emberből. Egy szétrohadt vaskapocs, nem tart már össze semmit. Mert amíg a lélek valóságos anyaggal dolgozik, az agy mesterséges képzetekkel. Ha ezek a képzetek nem korrespondálnak a lélek tárgyival, akkor üres fantazmagóriák lesznek a gondolkodás tárgyai. Itt ülünk, mondja, az idő leszúrt minket erre a helyre. Még a mozgásban sincs gáncs, legfeljebb megsemmisülés. Az ember érzelmi élete valóságos dolgok eredője. Tények, Zajc uram, tények! Még ha képtelen is kifejezni magát. A gondolkodás azonban absztrakt fogalmak rabságában tengődik. Kár lenne akár a legapróbb dolgokat is ma már szavakba foglalni. Csak ábrázolni vagyunk képesek, megérteni alig valamit. Tulajdon semmiségünk kiöblösödései, a tóban

még látszik az árnyékunk, az égen már semmi sem utal arra, hogy itt vadludak röptek volna Dél felé. Az Orosz-ház látványa olyan képzeteket kelt benne, mintha hermetikusan bezártak volna oda egy minden értelemben kiteljesedőben lévő bűnt. Az zenél ki belőle éjjel-nappal: *Ne gyötörjék hát Oroszországot, ne okozzanak csalódást, mert végzetes trojkánk lóhalálában, talán épp a vesztébe rohan. És egész Oroszországban immár régóta, sokan kinyújtott kézzel könyörögnek, hogy állítsák meg ezt az irgalmatlan, vad vágatást. És ha a többi nép egyelőre még ki is tér a hanyatt-homlok száguldó trojka elől, lehet, hogy korántsem tiszteletből teszik, ahogy a költő szerette volna, hanem csupán iszonyattal, ezt ne felejtsek el. Iszonyattal és talán undorral is, és még jó, hogy kitérnek, mert lehet, hogy egyszer csak fogják magukat, és nem térnek ki, sőt szilárd falként állnak a nyargaló kísértet elé, és ők maguk állítják meg eszeveszett, féktelen száguldásunkat, avégett, hogy megmentse magukat, a felvilágosodást és a civilizációt! Már hallottunk Európából ilyen riadt hangokat.*

Hirtelen pattan fel, ki se nézni belőle, hogy a hideg nem fogyasztotta el, az ablakhoz rohan, kint több tucatnyi testet lát a hóba fűrődva, lábaikkal még ernyedten kalimpálva: ahogy az érzékeskor menekülve belevetették magukat az éjszakába. Meg kell erőszakolni a valóságot, hogy képes legyen a róla gondolkodók gondolatainak a befogadására, mondja a Börtönkarnagy. Elidegenedés, elhidegülés, téboly, ezeket a szavakat gondolati absztrakcióként szinte lehetetlen visszahonosítani a valóságba. Ha ismerem a körülményeket, akkor értem az *érzelmeibe tapos* kifejezést, de magából a fogalomból nehezen tudnék visszakövetkeztetni a valóságra. Sérti az ember kellemetes képzetekhez kapcsolódó jogát. De valójában megilleti-e az embert ez a jog?

Zajc zavarában átballag a biliárd szobába, kinéz a nyitott ablakon. Teljesen kikutatatlan tekintettel tér vissza. Letesz a Börtönkarnagy elé egy újabb pohár pálinkát. Mint a hóba ütött szögek, mondja a vendég. Ha majd ezt a rettentő telet a tavasz ostromolja... Abszurd: egész mondatokban beszélünk, holott az egyes szavaink jelentésével sem vagyunk igazából tisztában. A feleségem sosem engedte meg, hogy ezeken a dolgokon gondolkodjam. Eltiltott minden gondolkodástól, mert sejtette, hogy mennyire pusztítóak a gondolataim. Ezt azonban nehéz volt számomra érthetővé tennie.

És mi van a kedves feleségével, fordul most a fogadóshoz. Őn azt képzelte, hogy segíthetek magán, de ilyen segítség nincs. Vannak hiátusok az emberi cselekedetek folyamatosságában, ezt azonban kevesen képesek érzékelni. Még esetlegesen azt mondhatjuk, hogy egy valóságdarab leírására képes a nyelv, utóbb azonban már felfogjuk, hogy a leírás képtelen a valóságos dolgok felidézésére. Talán ezért létezik intellektus. Örökre beleragadva a megmagyarázhatatlanba, ez bizonyos út. Egy bizonyos út, amely sehova nem vezet ugyan, de ha gondolkodunk, és nagyon elmélyülten gondolkodunk, akkor visszajutunk a gondolkodásunk megkezdte pillanathoz, és ez talán a gondolkodás igazi értelme. Mint amikor megszabadul az ember súlya a test fogságától. Most már világosan látunk, csak azt nem tudjuk, mit.

Ha kinézek az ablakon, nem találok szavakat. Létezik a látvány és a történet rögzítésének a grammatikája. Azaz a vizuális és az epikus grammatika. Szögek a hóban, gondolom, de mindezek a képek nem jelentenek semmit már a számomra. Ahogy a kocsmába lépve elmondhatatlanná vált a hegyről való lejövetelem. Ahogy a feleségem halála után úgy gondoltam, végre elindulhatok azon a metafizikai úton, amelyiktől ő megismerkedésünk pillanatában eltiltott, de amelyik a halála után már nem esett tiltás alá. Ha létezik börtön a halottak számára, amelyben azok a tetemek raboskodnak, amelyek még a haláluk után sem váltak méltóvá arra, hogy kiszabaduljanak, és eltemessék őket, akkor a gondolataim egy ilyen börtönben raboskodnak. A helyemet keresem, Zajc uram, hol van a helyem, a börtönben? Mi az értelme a gondolkodásnak egy halottasházban? Ha bensőségesen szeretném megvallani, csak belső értéke van, amely dolog azonban semmiképpen nem önérték. Döntő a személyiség, ez még mindig megbízható skatulya akár egy, a maga lehetőségeit már régen meghaladó lélek számára is. Szeretném magamat megjegyezni, emeli fel a poharát a Börtönkarnagy, de állandóan elfelejtem. Elfelejttem a pozíciómat, rossz-

* Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*, Jelenkor Kiadó, 2004. 2. kötet, 498. oldal. Fordította: Makai Imre

szul mérem fel a helyzetemet. Nem tudom, hogy ahol vagyok, ott kell-e lennem? Miért jöttem le a hegyről, miért ülök itt magával a kocsmában, egyáltalán mi ez a kései passzus még egy lezárt élet után?

Azt mondják, hogy ott a sarkon, az az örökké kivilágítatlan épület az Orosz-ház. Még karácsonykor sem volt semmiféle dísz rajta, és azóta is üres és sötét, hogyan is tévedhettek efféle idegenek ebbe a faluba, kérdezi a vendég. Egy szerelemespár fészke lehetett, de aztán persze, ahogy itt mindez szinte hétköznapi szokás, legyilkolták egymást a maguk szenvedélyeiben megrekedt felek, emeli fel a fejét Zajc, csakhogy végre kissé kilépjen a Börtönkarnagy állandó zsarnoki szorításából, aki hirtelen feláll, a kocsmá közepén lehányt hacukája zsebeiben kotorászik. Zajc csak pillanatokig figyel rá, legfőbb gondja most az ablakon kiugrott, hóba fúródott testek sorsa. Talán kivackolódnak majd egymást segítve a fagyhalálból, vagy a jégbe fagyott tetemek csontjai merev szoborként ottmaradnak örök mentóként. Amikor azonban sokadszorra visszamegy a pulthoz, ott áll előtte a Börtönkarnagy, kezében egy bekeretezett kép. Nagy tapasztalatával azonnal észreveszi, hogy a vendég önkezűleg kiszolgálta magát, ezért gyorsan behúzza egy strigulát a neve mellé. Azt szeretném, mondja a Börtönkarnagy, és a hangja kissé reszketeg, mintha máris elborította volna az agyát az alkohol, ha ezt a képet kiakasztaná a felesége képe helyére. Ha nem lehetetlen és nem illetlen ez a kérés, ha nem zavarja meg sem a maga, sem pedig a vendégek érzékenységet. A kocsmáros tökéletes ridegséggel mond nemet. Miért is akasztana ki a felesége fényképe helyére egy másik fényképet addig, amíg a felesége a büntetését tölti? Végül is a kocsmá Zajc belső tere, ha be is enged ide idegeneket, akkor sem rendezi át az ízlésük szerint ezt a helyiséget. Rá sem pillant a képre, a gondolatai most egészen messze járnak, és ha tehetné, percekben belül kirúgná innen a Börtönkarnagyot. Ki is ez a hebehurgya tuskó, aki szinte átgázolt mindenben az érkezése óta, és olyan jogokat szeretne, amelyek egyetlen vendégét sem illetik meg. Most először érzi, hogy az indulatai szinte fékezhetetlenek, hogy igenis, ez az alak már régen túllépett mindenben, amit egy vendég megengedhet magának. Még az sem csillapítja indulatát, hogy lényegében a jövevény a legjobb vendége, aki mindig sokat fogyaszt, és busásan fizet, de ez sem jelenti azt Zajc számára, hogy ilyen elementárisan beletaposhat az ő magánéletébe. Hiszen vannak nagyon érzékeny, már-már érinthetetlen dolgok egy ember lelkében, amelyeket bizonyára meggondolatlanul állított ki, tett közzemlére, de ő mégiscsak a saját közegében mozog, nem szeretne idegen területeken kalózkodni, és ezt elvárja a hozzá betérő vendégektől is.

A Börtönkarnagy egy nő fényképét tartja a kezében, de Zajc oda sem figyel. Igyon még, mit szeretne, kérdezi. Most először találja esendőnek a vendéget, de sajnálat nem ébred benne. Olyan, mint a többi puccos, egy ideig megjátssza magát, aztán lerogyik az imápadra, az őt belülről tartó szerkezet gyorsan elkorhad, de neki elege van ezekből az embekekből, ő is mesélhetne egyet-mást, de minden okoskodás külön út, semmi esélye, hogy majd itt fog meghallgatásra találni. Egy kocsmá túlságosan őszinte hely az efféle drámákra. A feleségem, mondja a Börtönkarnagy. Szögezze a fejfájára, vagy hagyja ott pihenni, ahol eddig lógott, gondolom, a hálósobájába falán. Egyébiránt, enyhül meg a kocsmáros, kitéhetné a saját fényképét, ha van ilyen a birtokában, akkor talán tudnák a vendégeim, hogy kiféle is az az ember, aki néha betér hozzám, és azt kell mondanom róla, hogy nem képzeletbeli figura, hanem valóságos arcvonásokkal rendelkező emberi lény. Kitenném, mint a bűnözők képét, és aláírnám, hogy mennyi jutalmat tűztek ki a fejére, mert lehetetlen, hogy egy ilyen tünemény, mint maga, szabadon grasszálna még ezekben az eldugott falvakban. Ahogy annak az orosz tudósnak a képét sem tettem ki végül, senki se gondolja, hogy itt mindenféle jelmezekben bujkálhatnak.

A Börtönkarnagy leroskad egy székre, mintha csak kicsontozták volna, érzi, hogy mennyire felesleges itt minden magyarázkodás. Mindig is természetesnek találta, hogy személyisége álcája a gondolkodás. Ha sokat gondolkodom, majd nyomokat hagyok a magam számára, mondja. Saját magamat szeretném felismerni a gondolkodásomban. A gondolkodásomhoz való jogom elismertetése a saját lényem számára. Ha a börtönben vagyok, felismerhetetlen vagyok. Nem én vezényelem a börtönzenekart, de máshol sem vagyok, ugyanakkor a gondolataimmal csak folytonosan közelítek magamhoz, de el nem érhetem a gondolkodó lényemet. Ez a folytonosan máshol való időzésem mások számára talán lé-

lektani vagy metafizikai probléma, számomra azonban egy kés, amelybe naponta teljes erővel belefutok. A természet egészéhez képest az egyén úgyszólván semmi joggal nem bír, az élethez való jogával semmiképpen.

A széken és a lelkiismeret-furdalás hólyagját nem mi szúrtuk ki, mondja a Börtönkarnagy, nem miattunk ömlött szét a világon a büntudat. Olyasféle dolgok tapasztalatával ékeskedünk, amelyeket nem mi követtünk el, nem mi személyesen, de tagadhatatlan, hogy eredetünkől adódóan magunkra kell venni ezt a terhet is. De ha effélékkel rójuk a személységünket megkérdőjelező utunkat, akkor ez az út a semmibe vezet. Nincs mód arra, hogy valamiféle eszmények szerint élhessünk. Zajc újra az ablakhoz rohan, mikor viszsztatér, még mindig tökéletesen szenvtelen az arca, leginkább egy botot szeretne a kezébe, hogy végre kiverje a kocsmából a legzüllöttebbnek gondolt vendégét. Helyette azt kérdezi, parancsol-e még valamit, szeretne-e még valamit inni. A Börtönkarnagy most kiegyenesedik, láthatóan összerendezi a gondolatait, fogásra akasztgatja az érzések egy halomba dobált ruháit, és szembenéz a kocsmárossal, mint akinek már semmi veszténivalója nincs. Abban a mitologikus térben ott vannak ezek a kibontatlan eszmények, ott vannak a mindennapjaink szörnyetegei, ott lapulnak a mélység eszelős fájdalmai, vagyis ott van minden, amit mi képtelenek vagyunk értelmezni.

Ha meghalok, mondja lassan, akkor azt szeretném, ha semmiféle információ nem jutna el az emberekhez a halálom okát, akár pedig a halálom időpontját illetően. Zavarna, ha valakinek is eszébe jutnék, ha valaki tudna erről a dologról, és akármilyen érzelmeket kapcsolna ehhez az eseményhez. Azt szeretném, ha egészen steril lenne a halálom mindenféle szempontból, ha nem szennyeznék be olyan emberek az emlékezésükkel, akik tökéletesen méltatlannak mutatkoztak erre a tisztségre. Igen, mondja egyre határozottabban a Börtönkarnagy, azt szeretném, ha én lehetnék a saját életem megítélésében az egyedüli hiteles tanú. Nem csak a halálom tényét szeretném az emberek elől eltitkolni, hanem a sírom helyét is. És egyáltalán, csak éppen néhány ember lenne ott a temetésemen, és egy jelöletlen sírba temetnének, amelyen semmiféle felírás nem hirdetné a hant alatt nyugvó személyét, nem nevezne meg, semmiféle rám utaló attribútummal nem lenne ellátva ez a halomocsk. Zajc alig is tudja a nevetését visszatartani, mert az ő saját elképzelése szerint ennek az embernek a végső nyughelye, se halálának időpontja, oka, körülményei semmiféle érdeklődést nem fognak kiváltani a hozzá hasonló, őt ismerő emberekből, ahogy a falusiak olyan közönnyel viseltetnek iránta, hogy mindenféle az ő nagyságát érintő vélemények is kézen közön elsikkadnak, és még a legjobb memóriával rendelkező sírhányó is, mire kiér a temetőből, már azt sem tudja, hogy kit is temetett, férfit, asszonyt, gyereket, esetleg egy névtelen, börtönben kiszorított hullát, amiről gyorsan alá is írtak vele egy titoktartási szerződést, tekintve, hogy halálának bizonyos vonatkozásai a titkosszolgálat érdekeit sértik.

A Börtönkarnagy pillantása az órára téved, amelyről már a kismutató is hiányzik, így a ketyegésével egyetemben sem mutat semmit, mintha csak egy eltévedt vak vándor mászkálna a kocsmá falán, aki már semmiféle hiteles információval nem rendelkezik a saját világban elfoglalt helyzetét illetően. Látom, a postás újra csak megtisztelte hitelével eme műintézetet. Nem jár, nem mutat, csak ketyeg, nevet fel, majd lassan magára ölti a ruháit, visszabábozza magát egy sötét alagútban vándorló felismerhetetlen lénné, és mielőtt kilép az ajtón, csak mellékesen üti száján a kocsmárost, de egyensúlyát veszítve szánalmas helyzetbe kerül, mert most a kocsmáros előtt próbálkozik újra talpra állni, aki az ajtó mellé támasztott hólapáttal nagy erővel sújt a koponyája közepére háromszor is. A Börtönkarnagy a földön fekve még felemeli a fejét. Az arca csupa vér. Mennyire nevetséges, mondja, minden hevület kiégeti a maga torz agyagfiguráját, amelyből olyan nehéz, sőt lehetetlen már kiszabadulni.

Vizitáció

– a selmeci különös hölgy legendáriumából* –

Vizitáció

Körülvettek. Lukas felemelte a mécses. A fény lecsorgott az arcukról, így nem tudtam kivenni a szándékukat. Sokáig némán és mozdulatlanul ácsorogtak. A csend csordultig telt feszültséggel. Martin nem viselte túl sokáig. A hang, ami hirtelen kiszakadt belőle, szinte arcul csapott.

Szép vagy, Katarina.

Sose láttam szebb lányt, nyerített Samuel.

A többiek felröhögtek.

Hogy elpirult!, csúfolódott Theo.

Nézd, hogy csillog a gömbölyded homloka!, bökött felém Karl.

Ördög nézze a homlokát!, nekem a szája kell, olyan, mint a cseresznye, rögtön beleharapok, lépett közelebb Samuel.

Nem gondoljátok, hogy túl sok ruha van rajta?, élcelődött David.

A templomban hideg van, dörmögte Theo.

De itt lobog a tűz!, lóbálta meg Lukas a mécses.

Mi van, nem férsz a gatyádba?, csapott nagy tenyerével Lukas vállára Karl.

Rég voltál nővel, mi?, piszkálódott David.

Nem régebben, mint te, vágott vissza Lukas.

Akkor mi legyen?

Megborzongtam.

Döntsük meg?, döccent ki Karlból a vészjósló kérdés.

Naná, hogy megdöntjük!, kurjantott Martin.

Bevonszoltak a nagy festőállvány mögé. Felforrósodott a vállam, a derekam, a farom, ahogy az erős kezek markolásztak. Simogattak. Szorongattak. Ismerős tenyerek, ujjak, feszülő izmok, behasadt körmök, hegedő sebek, kékeszöld ütésnyomok. Sebastian a mutatóuj-

* A szerző a szöveg írása idején a Kisebbségi Kulturális Alap ösztöndíjában részesült.

jával gyengéden körberajzolta az arcom. Enyém vagy, suttogeta áhítattal.

Már nem sokáig, ragadta vállon David.

Nem veszed észre, hogy nem te kellesz neki? Hiszen rám mosolyog!

Földöntúli mosollyal, mondta csúfondárosan David.

Amit én álmodtam meg!, szakadt ki Sebastianból valami büszkeségféle.

Azért mi is dolgoztunk rajta, veregette meg a vállát némi rosszállással Lukas.

Menjetek a dolgatokra!, ripakodott rájuk Sebastian. Későre jár. Katarina is fáradt.

Ez alighanem megbolondult, mondta távozóban Martin.

Á, csak kimerült. Az utóbbi hetekben szinte semmit nem aludt, annyira hajtotta a munka, védte Lukas.

Holnap jön a donátor, muszáj valamit felmutatni, különben felkopik az állunk, jegyezte meg Theo.

Már így is csúsztunk két hetet. Több halasztást biztosan nem tűr el, tette hozzá David.

Remélem, tetszik majd neki. Gyönyörűen hullámozik a haja, ez kikötés volt. És elég sok arany került a köpenyre. Ezeknek csak a pompa számít.

Na, menjünk, fiúk.

Megkönnyebbültem, amikor becsapódott utánuk az ajtó. Sebastian megcsókolta a mutatóujja hegyét, aztán felágaskodott, rányomta az ajkamra.

Aludj jól, Katarina.

Összekapaszkodott a tekintetünk, csodálat és elégedettség sugárzott az arcán. Mosollyal jutalmaztam.

Ahogy kifordult a festőállvány mögül, szinte felkiáltott a meglepetéstől: Felix, te még itt vagy?

Be akartam fejezni ezt a levelet, már reggel óta bíbelődöm vele.

Túl komolyan veszed a munkát.

Tökéletességre törekszem. Szeretném bebizonyítani, hogy nagyobb feladatokra is képes vagyok.

Ügyes kezed van, figyelem már egy ideje, hogyan bánsz az ecsettel. Csak túl fiatal vagy, sokat kell tanulnod, tapasztalnod.

Mintha te olyan nagyon öreg lennél, Sebastian mester!

Hát megjártam már néhány várost, műhelyt, festettem vagy két tucat madonnát.

Én is szívesen festenék végre embereket, nem csak háttérret...

Most éppen előteret.

Egykutya.

Légy türelmes!

Mást mit is tehetnék?

Látom, pontosan tisztában vagy a lehetőségeiddel.

Igen. De ha megengeded, mutatnék egy-két vázlatot.

Most ne, fáradt vagyok.

De én most szeretném. Amikor mindenki itt van, nem tudsz figyelni.

Ez igaz.

Finom neszek, hallottam, ahogy Felix kirakja a tokból a vázlatait.

Jók ezek a portrék. Kiket ábrázolnak?

Gyerekkori barátaimat. Elképzeltem, milyenek lesznek öregen...

Sebastian kedvesen felnevetett.

Amint látom, rézmetszeteket is csinálsz.

Igen, volt egy jó mesterem, és hát kedvem is van hozzá.
Sebastian lapoz, surrogás, aztán döbbszent csend. Ez itt? Úgy látom, egy Vízitáció-vázlat.
Foglalkoztat a téma, ha már ezen dolgozunk...
Nem is rossz.
Hát azért van még mit alakítani rajta...
Jé, itt az előtérben megjelenik egy pünkösdirózsa is.
Igen, a kedvenc virágom. Rosa spina carens.
Felkészült vagy, Felix!
Az az álmom, hogy mestere lehessek a szakmának!
Jó úton vagy... Nahát! Máriád arca kísértetiesen hasonlít a tiédre! Tükört alkalmaztál?
Nem, volt modellem.
Aki csaknem ugyanolyan, mint te vagy? Ez nehezen hihető...
Az ikertestvérem adta kölcsön az arcát.
Nem mondtad eddig, hogy van testvéred.
Senki sem kérdezte eddig a rokonaimat...
Hogy hívják?
Serafina.
Különös név. A viselője arca is különös.
Ezek szerint az én arcomat is különösnek találod?
Szép vonásaid vannak. Lányosak, de talán a korod miatt.
Majd növeszték szakállt!
Kár a fáradságért, most nem divat.
Szóval mi a véleményed a vázlatról?
Szemrevaló asszonyokat rajzoltál. A redők omlása, a kendő rebbenése sokat ígérő. Tet-
szik a kecses mozdulat, ahogy Erzsébet Mária keze föl-
lé hajol. Egészen kiváló, ahogy gyengéden érinti az Is-
tenanya domborodó hasát. Kíváncsi lennék, milyen
színeket használnál.
Szívesen megmutatnám, ha engedné...
A főalakokat nem szokás a legfiatalabb segédek-
re bízni.
Azt hittem, Sebastian mester, te nem vagy az osto-
ba szokások rabja.
Mit szólnának a többiek? Van, aki már hónapok óta
itt dolgozik, és nem elégedetlenkedik.
Azt nem tudhatod, a hátad mögött mit beszélnek
egymással. Lehet, meglepődnél...
Nocsak, miket tudsz! Beavatnál?
Nem árulom el a társaimat. Amúgy sincs értelme,
hogy fújj bármelyikre is. Dolgozni, alkotni csak har-
móniában lehet.
Ebben van igazság.
Főleg ha szorít a határidő.
Ezt ne is emlegesd!
Napok óta érzem, hogy feszült vagy, bár nem mondom.
Honnan veszed?
Állsz a deszka előtt, töprengsz, aztán legyintesz, sar-
kon fordulsz, ellenőrzöd Karl és Theo munkáját, majd
odamész Katarinához, megsimogatod az arcát, mint-
ha az megnyugtatna. Miért nem fogtál hozzá a főala-
kokhoz?
Minden vázlatot összetéptem. Nem találok a meg-
felelő formát, mozdulatot.
Te, akinek ekkora tapasztalata és tudása van?
A feladat rátelepszik az emberre. Megbénítja.

Felejtsd el, hogy feladat. Felejtsd el, hogy határidőre kell elkészülnie. Örülj a teremtésnek!

Hát ez az, ami most végképp nem megy.

Hogy segíthetnék?

Ezt magamnak kell megoldanom.

Azt mondtad, nem is olyan rossz az én vázlatom. Mi lenne, ha...

...felhasználnám az ötletedet?

Nem egészen erre gondoltam...

Hát?

Hogy... rám hagynád.

Micsodát?!

Máriát és Erzsébetet.

Mármint, hogy te festened meg őket?!

Nagy örömmel...

Na de mit szólnak a többiek???

Már megint ez a felesleges aggodalmaskodás...

David a rangidős, ha ő kérne ilyet, talán beleegyeznék...

David a legkevésbé tehetséges segéded.

Hogyan?

De hiszen ezt te is tudod! A múltkor mennyit vacakoltál, amíg kijavítottad Jézus ágyékkötőjét, pedig neki igazán csak az árnyékolást kellett elvégeznie.

Rossz napja volt.

Jó ideje minden nap rossz napja van. És ez már alighanem őt is zavarja.

Ezt nem hiszem.

Pedig beszélgettem vele, maga is bevallotta.

David rátartibb annál, hogy ilyet beismerjen és ki-mondjon.

Aki nem hiszi, járjon utána! Szóval kapok engedélyt?

Felix, ez nem ilyen egyszerű. Képzeld, bejönnek reggel a fiúk, és azt látják, hogy a legfiatalabb és a legutóbb ideszegődött segéd főalakokat fest... Rögtön fellázadnának.

Nem kell látniuk, ki dolgozott.

Hogyan?

Hát éjjel dolgoznék, s te azt mondanád nekik reggel, hogy le sem hunytad a szemed, éjt nappallá téve festesz.

Ezt nem vennék be.

Dehogynem! Hivatkozz a határidőre. És majd festek karikákat a szemed alá, hogy hihetőbb legyen az éjszakai munka ténye.

Felix, Felix, átgondoltad te ezt alaposan!

Át hát! Annyira szeretném ezt a munkát! Kérlek, engedd meg! Mindenki jól jár, Sebastian!

Jó, nem bánom, tegyünk egy próbát. Holnap.

Én már most is nekilátnék!

De hát nincs is festék keverve!

Dehogynincs. Csak eldugtam. Nehogy gyanút fogjanak a többiek.

Felix, elképesztő fickó vagy!

Csak elszánt. Használhatom az ecsetjeidet? Tudom, nem szívesen adod ki a kezedből őket.

Ez inkább babona. Ha más is dolgozik velük, már nem fognak úgy engedelmeskedni nekem, ahogy én szeretném.

Ne félj, nem babonázom meg őket! És ígérem, rendszeresen kimosom mindegyiket, ha befejezem a munkát. Megfigyeltem, milyen gondosan tisztogatod őket eszténként.

Hogy neked mi mindenre futja az időből!

Miközben semmit sem hanyagolok el! Egyszer sem kellett figyelmeztetned vagy megrónod engem semmilyen mulasztásért...

Ez így van. Bárcsak a többiekéről is elmondhatnám ugyanezt!

Na jó. Ne szapuljuk a társainkat. Inkább szedjük össze magunkat. Itt az ideje belevágni.

S én? Nézzem tétlenül, hogyan dolgozol?

Menj haza nyugodtan. Fáradt vagy, nem?

Fáradt vagyok éppenséggel, de nem elviselhetetlenül.

Tényleg sokat vállaltál az utóbbi hetekben.

Zavarna, ha itt maradnék?

Nem tudom. Tegyük egy próbát. Megmondhatom, ha zavarnál?

Sebastian hátradőlt a díszesen faragott székben, amit a megrendelőknek és donátoroknak tartottak fenn. Egyik mester vagy segéd sem ült rajta szívesen, ezért is volt furcsa, hogy ezt választotta. Ebből a szög-ből figyelemmel kísérhette Felix tevékenységét, de engem is látott. Úgy tűnt, megnyugtatta a jelenlétem.

Mit gondolsz, Katarina, helyesen döntöttem, hogy átengedtem Felixnek a munkát?

Felixet kedveltem a legjobban a műhelybeliek közül. Nem sokszor ért hozzám, de a többiek nem is hagyták, hogy hozzám férjen. Csupán a jobb kézfejemet illesztette a helyére, azt is csak azért, mert David egy vésővel erősen felsértette a tenyerét, nem tudott dolgozni vele egy-két napig. Felix gyengéd mozdulata örökre belém vésődött, senkinél nem tapasztaltam hasonló odaadást.

Bírom, ahogy beszélgetsz velük, mondta Felix.

De hát ez csak vicc!, nevetett Sebastian.

Szerintem meg halálosan komoly, mondta Felix.

Mit érhet a holt anyag, a kiszáradt hárs, a némi kötőanyaggal kikevert színes por, a vé-sők vágatai nyomán kibontakozó alak az emberi beszédből?

Nagyon is sokat. Ha kedves vagy hozzá, ha becsben tartod, szeretettel árasztod el, könyvebben adja meg magát. Vagy inkább alázattal fogadja magába a teremtmény lendületét.

Nahát, Felix, melyik műhelyben szedted fel ezeket a bölcsességeket?

Ezt csak úgy magamtól... A legtöbb műhelyben, ahol megfordultam, nem történt semmi izgalmas, bivalyerős férfiak hasították, vésték, fúrták, ütlegelték a kiszáritott fadarabokat egy eléjük tett minta alapján. Vagy kitöltve üres formákat kentek egymásra mindenféle festékréteget. Nem gondolkodtak, csak másoltak. Mennyiségre mentek, nem minőségre. És teljesítettek, amiért egész tisztességes bért kaptak. A megrendelők általában nem értenek hozzá. Felismerik, hogy ez madonna, emez egy angyal, az meg Szent György, de hogy két madonna között mekkora különbség lehet, arra már nincs szemük. Ha szerencsénk van, kivételes műhelybe tévednek be. Mint ebbe itt.

Felix, te most hízelegsz? Hálából, hogy festhetsz az ecsetjeimmel?

Nem szoktam hízelegni. Örülök, hogy végre találtam egy olyan műhelyt, ahol igényes munka folyik. Nem mellesleg a hangulat is jó. Máshol gyakran tapasztaltam gyilkos versengést, irigykedést, intrikát.

Nocsak! Nálunk semmi ilyen nincs?

Jól kezeled a fiúkat. Ha észlelsz valami feszültséget, rögtön igyekszel oldani. Meg aztán emberszámba veszed őket. Köztük engem is. Volt olyan hely, ahol a mesterek megalázták a segédeiket. Ami aztán látszott a munkájuk eredményén is.

Ugyan, hogy látszott volna?

Mondjuk nem fejezték be rendesen a művet. Vagy az arányok picit elmozdultak. Vagy nyugtalanítóak lettek a színek, ahelyett, hogy békét sugároztak volna.

Felix, én ilyesmiket még sosem fogalmaztam meg.

Hát nem kedveled a túlbonyolított gondolatokat! Nem baj. Fő az, hogy megy a munka, a fiúk szeretnek itt lenni, és téged felettébb tisztelnek.

Az előbb valami másra tettél célzást...

Jó, néha előfordul, hogy valaki elégedetlen, de előbb-utóbb úgyis megbékül. Egyik se vágyódik innen máshová.

Egyelőre... Amúgy meg semmi rossz nincs abban, ha bármelyik el akarna menni. A keresés, bolyongás, vándorlás egyik városból a másikba, egyik műhelytől a másikig természetes dolog a mi szakmánkban. A fejlődés, előrelépés záloga.

Hm. Azt hiszem, nem lesz jó, ha beszélgetünk...

Szóval zavarlak.

Szeretek beszélgetni, veled különösen...

Na, már megint ez a hízélgés.

Sebastian, kevésbé ismersz. Őszinte vagyok, ami talán szokatlan. Vagy rossz tapasztalataid vannak, nem hiszed el, hogy érdek nélkül is lehet dicséretet mondani.

De hát te most érdekből mondasz dicshimnuszot, hiszen hagylak dolgozni!

Épp hogy nem hagysz. Nem tudok egyszerre két dologra figyelni.

Akkor csendben maradok.

De ha itt vagy, a tested beszél hozzám...

Akkor ledőlök a szalmazsákra az állvány mögött.

Úgyis szükséged van pihenésre. Katarina majd vigyázza az álmod.

Hanyatt feküdt, egy darabig fülelt, próbálta követni az ecset finom neszeit a deszka felületén. Aztán engem nézett, bár az állvány mögötti félhomályban bizonyára csak a körvonalaimat látta. Csakhamar elaludt. Egyenletesen szuszogott, néha felhorkant. Felix olyankor jókat kuncogott az állvány másik oldalán.

Mama, ez a szobor beszél.

Képzeld, csak, kisfiam.

Igazán beszél, hallgasd csak!

Nem hallok semmit.

Azt kérdezi, miért nem jövök minden nap.

Miért kéne minden nap jönnöd?

Mert nagyon hideg van itt.

Hát pont ezért nem jövünk minden nap.

De azt mondja, rettenetesen fázik.

Hát minket is majd megvesz az Isten hidege...
Mama, ne vedd hiába a szádra a nevét, főleg itt!
Ejha, de megjegyezted a tízparancsolatot!
Látod, megharagudott.
Kicsoda?
A szobor.
Hogy haragudhat meg egy szobor?
Megfagyott az arcán a mosoly.
Pont úgy mosolyog, mint mindig.
Egyáltalán nem. Mama, nem hallod, hogy megint mondja?
Mit?
Hogy rázza a hideg. És csak akkor nem fázik, ha felhőcskét engedek ki a számon, mert az melegíti.
Csacskaság.
De ha egyszer ezt mondja... miért lenne csacskaság?
És pont a te felhőcskédtől melegszik fel, kisfiam?
Úgy látszik, mama. Eljövünk holnap is?
Nem hiszem. Ha nem marad abba a havazás, ki se tudunk jönni a házból.
Hát majd utat ásunk!
Ezekkel a gyöngé karocskákkal?
Mama, én ha akarom, nagyon erős vagyok. Apa kardját is fel tudom emelni.
Nocsak! Apád máris kardforgatásra okít?
Nem. Egyedül próbáltam.
De hát az nagyon veszélyes dolog!
Ennek a szobornak is van kardja, pedig lány. És mégis elbírja.
Az más... Laudetur Iesus Christus...
In aeternum! Amen. Rubigallné asszony, hiszen a szentmise rég véget ért...
A kisfiam még szeretett volna maradni, pater Péter.
Ez dicséretes. Szépen cseperedik a gyermekecske.
Hozzád is szokott beszélni?
Ugyan, Palkó, hagyd már ezt abba! Az atyát nem tarthatjuk fel ilyen csacskaságokkal.
Mit kérdez a gyermek?
Hogy hozzád is szokott-e beszélni.
Kicsoda?
Hát ez a szobor.
Kérem, bocsásson meg neki, túlságosan élénk a képzelőereje...
Igazán nincs mit megbocsátani. Szoktam imádkozni itt előtte, gyermekem, de ezidáig egyszer sem válaszolt. Csak megértően mosolyog, ami engem felettébb megnyugtat minden alkalommal. És mit mondott neked?
Hogy fázik!
Hogy fázik?
Atyám, csak kitalálja, nézze el neki...
Nem kitalálok, mama! Tényleg fázik. Csak a felhőcske segít rajta.
Felhőcske?
Megértem, hogy nevet, atyám. Egy kicsit nekem is mulatságos.
Amit a számból engedek ki. Attól melege lesz. Ez egyáltalán nem mulatságos. Csak szükséges. Amúgy azt is tudom, hogy hívják.

Nocsak!

Katarina.

Valóban Katalin a neve. Szent Katalin.

Honnan tudod, kisfiam?

Hát bemutatkozott.

A szobor?

Igen.

Roppant furcsa. Én sose mondtam neki.

Bárkitől hallhatta.

Nem bárkitől. Egyenesen tőle. Kicsit halkán mondta, de én elég jól hallottam. Azt is mondta, hogy azért van nála kard, mert ha véletlenül bejönnek ide a martalócok, akkor meg tudja magát védeni.

Ide nem jönnek martalócok, gyermekem! Martalócok csak az erdőkben járkálnak.

De Katarina azt mondta, hogy éjjel belopóznak a városba is.

A templom kapuja zárva van éjjel, nincs mitől tartani.

De a martalócok erősek, be tudják törni!

Ezt a vastag kaput biztosan nem.

Akkor jó. Katarina azt is mondta, olvassak sokat, hogy megokosodjak. De én még nem tudok olvasni. Mama, nehéz megtanulni a betűket?

Nem, kisfiam. Már épp beszéltük apáddal, hogy fogadunk melléd egy tanítót.

Bizony, itt az ideje, Rubigallné asszony. Ha nyiladozik a gyermek értelme, mindent meg kell tenni, hogy kielégítsük a kíváncsiságát. Aztán a Bibliát is olvasd majd!

Minden este felolvasok neki belőle, atyám.

Dicséretre méltó foglalatosság. Katalin a bölcselők, könyvtárak, magasabb iskolák védőszentje. Jó, hogy vele barátkoztál össze, gyermekem.

Hagyok itt neked három felhőcskét, hogy ne fázz. Vasárnap eljövök újra. Addigra egészen biztosan eláll a havazás.

Az utolsó napokban elhanyagoltak. Kissé zokon vettem, bár tudtam, hogy tényleg nem érnek rá, és már amúgy is sokkal több időt szenteltek nekem, mint eddig bárkinek is. Egyre korábban viradt, a fény meghozta az inasokat, segédeket, szinte versenyeztek, ki ér hamarabb a műhelybe. Felixet nem lehetett megelőzni, hiszen ő itt töltötte az éjszakákat. Megszállottan festett. Hogy legyen elegendő megvilágítás, hatalmas templomi gertyákat szerzett Péter atyától, aki különösen kedvelte, és elég gyakran eljött beszélgetni a műhelybe. Sokszor az éjfél is itt találta. Kellemes hangja volt, Felixé nemkülönben. Olykor összevitattak, de akkor sem emelték fel a hangjukat. Volt, hogy Sebastian is csatlakozott hozzájuk, bár ő leginkább csak hallgatta a bonyolult gondolatfutamokat. A Vizitáció szépen alakult. A háteret Theo és Lukás festette Sebastian utasításai alapján. Olyankor Felix leheveredett mellém a szalmazsákra, vagy hazament. Egyszer két napig nem jött, Sebastian nagyon nyugtalan volt miatta. De nem nyúlt Máriához és Erzsébethez. Amikor Felix jókedvűen be-toppant végre, kérdőre vonta. Suttogtak, nem hal-

lottam semmit, pedig eléggé fúrta az oldalam a kíváncsiság, mi lehetett a távolmaradás oka. Úgy vettem észre, Sebastian Felix-függő lett. Igyekezett nem lenni a terhére, hiszen már a megállapodásuk napján tisztázták, hogy zavarja munka közben, főleg, ha beszél hozzá. Felix szemlátomást nagyon élvezte a munkát, szinte sose volt fáradt. Lendülete jó hatást tett Sebastianra. Egy szikra féltékenységgel sem volt benne. A többiek pedig, mivel azt hitték, ő festi éjszákánként a szent asszonyokat, szóvá tették, hogy új utakra lépett, még az ecsetkezelése is megváltozott. Sebastian tekintete olyankor cinkosan összevillant Felixével. Azt viszont nehezen viselte, amikor a segítők azon élcelődtek, vajon ki hajlandó éjszaka modellt állni, s mi minden történhet az éjszaka leple vagy a modell köpenyének redői alatt. Sebastian aztán rákérdezett Felixnél, aki láthatóan nem jött zavarba, de

a válasza kurta volt. Serafina beteg. Emlékezetből festek. A két mondat lakatot tett a többi kérdésre. Sebastiannak ezután szokásává vált, hogy tíz körül elment a Rubigall sörházba megtudni a legújabb városi híreket, éjfél tájt visszajött, mintha a jelenléte Felix folyamatos munkájának biztosítéka volna. Kettőig, fél háromig maradt, aztán hazament. Felix rendszerint négy óráig dolgozott. Akkor vizet töltött a nagy porcelántálba, és tetőtől talpig gondosan megmosakodott. Egy hajnalban azonban váratlanul rányitott Sebastian. Földbe gyökerezett a lába a látványtól. Felix későn rántotta maga elé a vászonlepedőt. Hosszú döbbséget következett. Bocsáss meg, mondta sokára leheletfinoman Felix. Te becsaptál engem, szűrte a foga közt az indulatot Sebastian. Kénytelen voltam... lány létemre legfeljebb modellszerűen kaptam volna bebocsátást ebbe a műhelybe. De én festeni akartam! Sebastian a kép elé ugrott, felemelte a karját. Ne!, szökött eléje a másik, elkapta a lesújtani készülő öklöt, miközben lecsúszott róla a lepedő. Ott állt védtelenül, pucéran. Engem üss inkább. Sebastian lassan leengedte a karját, lehajolt a lepedőért, ráterítette a lány vállára. Mintha álmodnám ezt az egészet. Nap mint nap látom, hogyan nyílik, teljesedik a kép. De ha felébredek, semmi nem lesz a deszkán? Ki vagy te? Mária? Erzsébet? Serafina? A modell kilép a képből? Most már értem a mozdulatok kecsességét. A csuklód finom hajladozását, az ecset táncát a táblán. A kép mestermű. Ám nem fedhetjük fel a mester kilétét.

Mária látogatása Erzsébetnél, oltárszárny hétköznapi oldalának részlete a selmebányai Szent Katalin-templom egykori főoltáráról (M S mester, 1506)

Amikor még nem voltak gyomok

– Az életed ajándék – mondogatja Elvira, a halál görkorsolyás angyala.

Anita kihajol az ablakon, és rágyújt. Körülötte bánatvirágok – petúniák és muskátlik – nyílnak, jobb kéz felől pedig, a kitört ablakon át fadongók rajzanak a szomszédos hálósobába. Kamaszkorában a folyóparton, ahol nyári estéit töltötte barátaival, a híd tartópillérén egy napon megjelent a felirat: *Our place to drink and fuck*, és Anita biztosra veszi, hogy az elhagyott lakásban is felkerült már a falra a méhek egyetemes nyelvén írott üzenet: *Our place to breed and die*. A szemközti szomszédnál harsog a tévé, a lakásban azonban egy lélek sem látható, mintha törpeméretű lények laktak a szépen berendezett szobákat – vagy valaki, aki a szőnyegen fekvé tévéz. Csak a plafonig érő dracénák, citromfák és tigrisnyelvek moccannak néha a keresztthuzatban, sejtelmes árnyakat vetve egy festményre, amely vagy szentkép, vagy a szkafanderes Gagarint ábrázolja. A szomszédok halála után Anita szeretné örökölni a nővényeket, amelyeket az íróasztal és a szekrény melletti üres helyre tervez állítani. Ha végzett, elnyomja a cigarettát a petúniák közé bújtatott hamuzóban, és kitereli a háló légterébe szabadult füstfoszlányokat. Azóta, hogy Norbi felszerelte a plafonra a füstjelzőt, így kezdődik az életében minden munkanap.

Időközben megérkezik a férje kutyájukkal, Ruszlánnal, ő pedig, aki írott szövegben üldözi a többértelműséget nyilvánvalóvá tevő macskakörmöket, és az értelmiségi jogán elfordul valahányszor ugyanezt előszóban két ujjal a levegőbe kaparva jelzik, zuhanyozás után, a tükör előtt felölti azokat a ráncot vető, mosott pasztell és hamuszín, csipkés, fátýolszerű vintage-ruhákat, amelyeket annyira szeret, az utóbbi időben pedig szerencséjére divatba jöttek. Felvisz magára egy réteg festéket és különös, kontyszerű dolgot alakít ki a fején, több-kevesebb sikerrel idézve egy feledésbe merült, özönvíz előtti hajviseletet. Anitának a pasztellhez és a szürkékhez illő seszínű bőre, homokszín szeme, fakó haja és szélfúttá lelke van. Az ideális-tól való eltérések, a test csipkébe takart, felpúposodó és kitüremkedő tökéletlenségei bizonyos instabilitást kölcsönöznek a tükörben látott képnek, mintha csak a körvonalak csúszkálnának az érzékelés felszínén, hasonlóan ahhoz a kellemetlen, nyűgös érzéshez, amikor az

ember egy sör után, egy erre alkalmatlan időpontban éppen csak spicces lesz, ráadásul az alkoholtól izzadni is kezd.

Amikor végzett a készülődéssel, Anita újra kijelenti, hogy gyűlöli a munkahelyét – bár a tény, hogy nincs hétfő, javít a közérzetén –, bekapcsolja a fülhallgatóját, majd nem sokkal ezután belép az irodaház forgójátóján, áthalad az open office-on, és megpillantja az asztalán a billentyűzet alá csúsztatott cédulát.

Még nem nyúl hozzá, előbb, úgy tűnik, rákérdezne, hogyan került oda, ez azonban nem lesz könnyű, mert Anita roppant távolságtartó a kolléganőivel. Nem jár velük ebédelni, tornázni és pizzázni, nem ragasztja tele színes emlékeztetőkkal az irodai térfelét övező mélyzöld parafát. Csevegni nem hajlandó, viszont azt képzei, pompás a humora, és, ha egyáltalán megszólal, olyan ütemre szórja magából a tréfás megállapításokat, mint ahogy kivert kutyák csóválják a farkukat, mielőtt az ember lábszárába harapnának. Néha egy kocsis bájjával fejezi ki magát, máskor idejétmúlt trágárságokkal él. Kedvenc szava az anyaszomorító, és meg sem fordul a fejében, hogy kollégái jófejségből kacagnak vele. Hogy létezhet, még ha ő nem is érzi át, teamen belüli összetartás.

– Ez meg mi a halál? – kérdezi végül, a csajok pedig felkuncognak, kivéve Fannit, aki, mint mindig, zavarában egy kicsit csücsörít, aztán egyikük beszámol róla, hogy a moszkvai kolléga, aki az utóbbi napokban náluk tartózkodott, aznap reggel, mielőtt a reptérre indult volna, többször is érdeklődött felőle, ők pedig sajnos nem tudtak mit mondani – már azon túl, persze, hogy náluk, ugye, törzsórák vannak, a lényeg tehát, hogy a napi nyolc, heti negyven és havi n óraszám meglegyen, ez pedig, ha úgy vesszük, szuper rendszer, bár oda vezet, hogy néhány kolléga megengedi magának a késő délelőtti beérkezést, azzal, hogy majd este úgylis tovább marad. Anita tapintatból nem kérdez rá, hogyan mondták el mindezt ők, akik nem-hogy oroszul, de még angolul is csak alig-alig tudnak,* és alapvetően nem a nemzetközi, hanem a hazai piacot látják el. A billentyűzet alá csúsztatott üzenetet egy négybe tűrt kockás füzetlapra írták. A füzetlap szélére piros margót húztak, de lehetetlen megállapítani, hogy gyárilag, vagy utólag, vonalzó és golyóstoll segítségével. Anita, aki utóbbi változatot részesíti előnyben, elképzei, hogy Iván gombostűt dőf a füzet megrebbenő szárnyaiba, a peremüktől másfél centire, majd az asztal fölé görnyedve megmargózza a lapokat. A technika korában, egy multicég munkatársaként pontosan ilyen oroszokra vágyik. Még azt is megbocsátja, hogy Iván az üzenetet – a teljes nevét, magán-e-mail-címét és telefonszámát (országkódostól, pedánsan és, a címzett munkakörét tekintve, teljesen fölöslegesen) – csupa nyomtatott nagybetűvel vetette papírra, mintha kétkedne Anita képességeiben. Ráébred, hogy sorsa életében először olyan bársonyosan alakul, mint egy igazi lányregény.

Anita nagyanyja, Elvira azok közé az emberek közé tartozik, akiket már születésükkor is az elmúlás szele leng körül. Természetfeletti ereje, mint a Medúzának, neki is a tekintetében lakik: látni rajta, hogy valaha szép volt. Korábban azt lehetett látni, hogy valamikor szép lesz, a két állapot között pedig nincsen lényegi különbség, Elvira ugyanis a múlta és a jövőre ugyanolyan szívesen emlékezik. Ha görkorcsolyát húz és mosolyogni kezd, beragyogja a borongós bánat.

Csecsemőként, alig pár hónappal világra jötté után, a város első autóbalesetében elveszti szüleit. Soványék számára ez az elsőség – az előzmények teljes hiánya – az elkerülhetőséggel lesz egyenértékű, csak még jobban felnagyítva a szerencsétlenség mértékét. Elvira neveltetésének gondjait ezután távoli rokonok, szegről-végről nagybácsik és nagynénik, aggszűz másod-unokanővérek és idegenbe szakadt barátok veszik a vállukra, ő pedig körülajnározva, a lehetőségekhez képest fényes körülmények között cseperedik fel. Mivel családja szüntelenül érezteti vele, hogy jóval többet is kész lenne adni neki, mint amire pillanatnyilag futja,

* – viszont elhiszik, hogy anyanyelvük a világ legkifejezőbb nyelve, amely hangzóinak lágy hullámmozgásával a teremtés velejéből is megérint valamit, így – egyedüli módon a világ nyelvei között – azok az őt nem beszélők számára is érthető, vagy pontosabban érezhető. A szférák zenéjébe vetett makacs bizalom a világ magyarjait arra készteti, hogy a föld bármely pontján az anyanyelvükön egyre hangosabban üvöltve próbálják megértetni magukat.

kialakul benne a meggyőződés, hogy ő már sosem kapja meg azt, ami jár. Kisemmizettségét irigységgel és gyanakvással kezeli.

Felnövekvése folyamán leginkább önmaga és közvetlen környezete foglalkoztatja, így szem elől téveszti a társadalmi paradigmaváltást, mely során a tanulás és kibontakozás lehetősége a kiváltságosokról és tehetségesekről a kiváltságosokra és stréberekre származik át. Sikeres főiskolai felvételijét – bár meglepődik rajta – ennek értelmében nem intő jelként értelmezi. Könyvelést és gyorsírást tanul, miközben, inkább illendőségből, mint meggyőződésből, a családalapítással is aktívan foglalkozni kezd. Férj helyett voltaképpen macskára vágyik, erről azonban a rokonság, valamint a társadalom hallani sem akar: tudott tény ugyanis, hogy az állat nem lakásba való. Amikor szomszédjuk egy családi barátja, a vasutastársaság fiatal dolgozója, és a műkedvelő teniszkлуб vezetője, megkéri a kezét, Elvira igent mond – vagy tulajdonképpen nem is *igent*, egészen pontosan ezt feleli: *természetesen*.

Az esemény mindkettejük számára előírásosan illúzióromboló, a világ pedig ezek után újból lesújt: ahelyett, hogy a bájtalan és kortalan anyaság biztos imperatívuszát mint egyedüli opciót kínálná Elvirának, két ellentétes eszmével ejti zavarba – egyfelől a gyermekáldás felé terelgeti, másfelől az önmegvalósítás délibábjával csapja be.

A nemrég kitanult gyorsírás idegen nyelv lesz a számára, amely kerek, könnyen kezelhető egységekre tagolja a világ ágas-bogas dolgait. Az így képződő jelek néha gyöngysorra, néha virágládákkal és kávéházi teraszokkal övezett utcák macskaköveire emlékeztetik – az időből, amikor a férjét ugyan még nem ismerte, de már kíváncsian várta, hogy a sorsa beteljesüljön. Esténként felüt egy képes világlaszt, és a bolygó különböző pontjain képzel el sétálóutcákat, amelyeket a kávéházakban kapható, többnyire habos sütemények és a ládákban nyíló dísznővények különböztetnek meg egymástól. Mivel megérzi, hogy sem szakmai kiteljesedésre, sem gyermeknevelésre nem alkalmas, figyelmét egyelőre a mindennapjait átszövő történelem köti le.

Ismert jelenség, hogy összefüggő elbeszélésre vágyó képzeletünk a nemzet történetét kiadó eseményeket az emberélet stádiumainak, népek arculatát pedig emberi személyek jellemének felelteti meg, Elvira azonban ezzel ellentétes műveletet hajt végre: saját létét vizsgálja a haza sorsa felől. Boldogtalansága ettől fogva az üdvözülés ígéretével kecsegteti. Házassága második évében Elvira a halál angyalává alakul.

Esküvőjük után férjéhez költözik, egy házba, amit nem a vasúttársaság, és nem is a teniszkлуб biztosít nekik, hanem a családi tradíció. A ház egy fővároshoz közeli, ám mégis félreeső területen épült, így munkába menet az otthonukat övező tölgyesen kell átvágniuk. Férje döntése arról, hogy ideköltözzenek, irracionális és megingathatatlan. A házat, amelyet Elvira első perctől fogva idegennek érez, összetakolt jellege – a központi szoba-konyhához bátorisan kezek húztak fel több hullámban bővítéseket – nem teheti otthonosabbá. A tölgyes területén egykor sárkánygyíkok legeltek, ezek trappolásába, ha a fákat köd takarja be, a nap pedig alig pislákol, a csillár néha még beleremeg.

Elvirában lobog a remény, hogy a ház nem marad sokáig a tulajdonukban. Elszigeteltsége a barátnőitől való elhidegüléssel egyenértékű – addig számos, nagyon közeli barátnője volt, akiknek hiányában szörnyen unatkozik. Az unalom az első, férjéért meghozott áldozat. (A tény, hogy hétvégéik zömét korzózással, színházlátogatással, időnkénti cukrászdázással töltik a fővárosban, nem enyhít az őt kínzó elvagyódáson: kirándulásaik nyomán képzeletében minden urbanizált országrész álombeli, száz csodát ígérő tájjá alakul.) Ekkoriban rögzülnek az őt egy életen át végigkísérő szófordulatai: a *majd elmúlik*, valamint a *már megszoktam*. Mindennapjaiban a megszokás valóban egyre nagyobb szerepet játszik, és már rövid távon is a külvilág és közte húzódó árok drasztikus elmélyülését eredményezi. A nyugtalanság, amelyet a furcsa és ismeretlen dolgok váltanak ki benne, az erdőben meghatványozódik. A szorongás elméje árnyas zugaiból nyújtja elő törekeny kacsocskáit és félős indáscskáit, és fokozatosan mindent benő.

Legnagyobb bánatát mégis saját teste jelenti, amely a rágcslótermetet sugalló Elvira névvel összhangban aprócska, az erdőbe költözésük óta pedig megállás nélkül töpörödik. Fizikuma egyetlen előnye, hogy természetesnek láttatja a rossz közérzetét. Az évek során háromszor vetél el, egyszer aggodalomból, egyszer a szeretettől, egyszer pedig a kommunisták miatt. Mivel az éntudatot illetlenségnek érzi, fájdalma egyetemes. *Ötvenhatban volt a legcsúnyább vesztesem* – mondja később utódainak, Anita-ban pedig kialakul egy kép nagyanyjáról, aki görkorc-solyás lábát készségesen szétdobva a messziről érkező történelem előtt veszít, veszít, veszít.

Anita férjét emberfeletti béketűrőssel áldotta meg az ég, emiatt nemcsak elkíséri Anitát egy bélyegkiállításra, amely senkit sem érdekel, de később még úgy is tesz, mintha az egész az ő ötlete lett volna.

Nem árulja el feleségének – és, ami azt illeti, másnak sem –, hol tanulta a rá jellemző ártatlanságot, annak azonban az információra már nincs is szüksége, hiszen Norbi egy hónapra belül külföldre költözik. A bélyegkiállítás az egyik utolsó közös programjuk, Anita pedig nézelődés közben azon gondolkodik, hogy belelát-e utólag bármiféle fantomromantikát.

Norbival sok évvel korábban, a felnőtt és bohém korszakát követően házasodott össze, amikor először akarta csak felnőttnek érezni magát, és még nem tudott róla, hogy a házasság öregít. Most, egyik utolsó együtt töltött hétvégéjükön a filatelista központból vacsorázni indulnak, és feltett szándékuk, hogy berúgjanak, ezzel is megszentelve a pihenés céljából rájuk bízott két napot. Anita férje önként hozza fel a madarak témáját, megállapítva, hogy az egzotikus bélyegektől elvárja, a honiak esetében pedig külön díjazza az antik hangulatot (bár mondandóját rosszul rendszerezi, így legkevesebb tíz percébe kerül, amíg a fenti következtetésig, egy tapogatózó okfejtés és két önellentmondás után sikerül eljutnia). Emellett azt is világossá teszi, hogy a látottakra a későbbiekben emlékezni akar.

Másnap reggel, miután megszólal az ébresztő, mert sétálni kell vinni a kutyát, Anita összegömbölyödvé hallgatja a paplan által megsűrűt motozást, és elhiszi, hogy sosem kell majd fölkelnie. Gyermekkorában, ébredés előtt gyakran látott a fejénél édességeket, és próbálta tetten érni a pillanatot, amikor álom és ébrenlét átfedésbe kerül: az álom még a párnáján tartja a levendulás cukrot, amit annyira szeret, miközben az ébrenlét a kezét már mozdulni engedi. Most, ha elégedetlen a sorsával, közös munkahelyüket bünteti.

Mondj nekem, ha tudsz – szívenleg Norbinak – csak egy író, aki multicégnél dolgozott!

Kurt Vonnegut – vágja rá az, több mint készségesen.

Miután a veszteségek véget érnek, megszületik Anita anyja, majd egy fiú, akit az Ervin névre keresztelnek. Az anyaságért való hálája jeléül, meg némileg inerciából is, Elvira angyalnippekkel tölti meg a vitrineket, ő maga pedig, ha teheti, liliumfehér, műszálas ruhákat visel. Tekintete az egyik mellén csecsemőt, a másikon kutyakölyköt tartó polinéz nőé, akinek törzsében a kutyahús ínycsalatnak számít.

Időközben magára öltött sziklaszilárd béketűrőre alárendelődik a kor nevelési elveinek. Ervinék apja rendet tart otthon, tudniillik eljár a keze, ha késik az ebéd, vagy a lakás nem elég tiszta, ezt pedig Elvira a lelke mélyén természetesnek ismeri el. Mivel a két gyermeket is fel kell nevelni valahogy, mószerolni tanul, így a piszkos munkát nemsokára a férjére hagyhatja. A tettlegességet nem bírja, kezét mellkasára préselve menekül a látvány elől. Ha mégis rekcúmozni kell, fejet sosem üt, csak nadrágot porol, ezt az irányelvet pedig mindkét gyerekkel tisztességesen ismerteti.

Ilyesmire azonban csak nagy ritkán kerül sor, az erdei házban jellemzően példás béke honol. Hétvégenként virág vagy illatos fenyőág kerül a konyhaasztalra. Az ebédet szépen, csendben, egészséges étvágygal költik el; a második befejeztével férje kenyérbélből gyúr golyóbisokat, és tenyeréből eteti Elvirát.

Amikor sikkasztáson kapják, ismerősei pedig, akik segíthetnének, éppen mindnyájan elfoglaltak, hasonló gyöngédséggel orvosolja önkezelével a bajt: egy sejtelmes vasárnapon, a bőséges és egészen jó ebéd után, miközben a család többi része feszülő gyomorral szunyókál a ház különböző pontjain, Ervinék apja egy korty vízzel kiöblíti a száját, a mosogatóba köp, cigarettára gyújt, majd a padlásra megy, ahol felakasztja magát. Lelke – egy kilazult cserép tanúsága szerint – a tetőn keresztül közvetlenül az égbe vétérik, ahol otthonosan érzi magát, és szorgos levélváltásba kezd gyermekeivel. A túlvilágról írott leveleit szálkás betűk jellemzik, valamint olyan könnyed hangvétel, amelyre életében semmiképp nem ragadtatta volna magát. Anekdotázik mindennapi teendőiről, a hárfázás csinjáról-binjáról, és új barátai viselt dolgairól. Csak a táplálék mennyisége terheli meg, legnagyobb bánatára ugyanis pocakot növeszt, és bohókás medvére kezd hasonlítani.

A lányok részben félreértették a helyzetet, Iván ugyanis még nem kollégájuk, hanem egy gyógyszerészeti cikket forgalmazó, Anitáék cége által felvásárolandó vállalat ügynökeinek vezetőjeként az orosz piac sajátosságairól beszámolni érkezett.

A kelet-európai terjeszkedéssel kapcsolatos fejleményeknek ezen a ponton nem kellene Anitát érinteniük, a megbeszélések nyilvánvalóan angolul zajlanak és legnagyobb részükre még a teamleadere sem hivatalos, házon belül azonban úgy döntenek, kedves gesztus lesz összehozni kettejüket. A megfelelő emailés felkészítő után saját, illetve a HR-es csapat teamleadere egy tál süteménnyel és az oroszsal meglátogatja asztalánál Anitát.

Ő a széles mosolyba bámul és regisztrálja a fogakon a nikotinnyomokat.

– Hogy érzed magad nálunk? – érdeklődik.

– Nem is tudom – hangzik az elbizonytalanító felelet.

– Kávéztál már ma?

– Hát persze, kétszer is – vágja rá az orosz.

Kerek arcú, szőke és göndör, otthonosan párnás, és – bár Anita erről nem tudhat – teljesen szőrtelen mellkassal. Horgas orra rajzolt madárhoz teszi hasonlatossá, lapockái alá hájszárnyak gyűrődnek. Bal kezével az asztalára támaszkodik egy pillanatra, aztán felkapja a tenyerét. Tömpe, ügyetlennek tűnő ujjai ellenére biztosra vehető, hogy gitározik, hiszen ez minden egyetemet végzett oroszra igaz. Valamikor régen, egy nyelvóráján Anita azt találta mondani, hogy „a maguk Viszockija”. Tanára, fittyet hányva a tényre, hogy minél gyengébben bír az ember egy nyelvet, annál túlzóbban használ személyes névmásokat, a földbirtoikos lomha örömeivel felelt: „Lesz ő még egyszer a *mi* Viszockijunk.”

A pár nap alatt, amit az orosz náluk tölt, egyetlen dolog válik egyértelművé: hogy Anita szerepvállalása a projektben felesleges. A vendég ennek ellenére minden ebédszünetben megkeresi, és elbeszélgetnek, szünetenként tíz percet. Anitában végül még az is felmerül, hogy Iván udvariasságból méri az időt: a tíz perc leteltével, többször saját szavába vágva, kapkodva elköszön. Beszélgetéseikből nem sok derül ki, bár Anita rájön, hogy a vendég korát illetően tévedett (a valósnál fiatalabbnak hitte), így már a vállalatban betöltött magas funkciója sem tűnik valószínűtlennek.

Régen hozzászokott, hogy hasonló, félhivatalos beszélgetések során megdicsérik a nyelvtudását, ehelyett az orosz kiigazít pár pontatlanságot és nyelvtani hibát, amelyekre a válaszában felfigyel. A látogatás utolsó napján – vendégének másnap délelőtt kell Moszkvába indulnia – mindennek ellenére megemlíti, hogy bármire is volna annak szüksége, ő személy szerint rendelkezésre áll, felvetése pedig a vártnál élénkebb fogadtatásra lel:

– Nagyszerű. Ajánlj egy éttermet, aminek nincs *ilyen* hangulata – kéri Iván, és az *ilyen* szó nál színpadiasan körbematat.

Anita listáz pár szerethető helyet, sőt, googlemapsen még az útvonalat is előzékenyen megtervezi, beszélgetőpartnere azonban a lista felénél türelmét vesztve bólint, kezét fognak és elbúcsúzik.

Másnap viszont a billentyűzet alatt ott várja Anitát a már ismert cetli, az orosz teljes nevével, amelyet nyilván korábban is említettek neki, és amelyet azóta valóban elfelejtett; telefonszámával, amelyet drága lenne Európából hívni, és e-mail-címével. Megnyitja postaládáját (egy üzenet vár rá a teamleaderétől, fordítani való, üdvözlét az új, orosz kollégáknak, plusz össze kell állítania az aznapi fanpage-anyagot), és a facebookot (amivel ugyan nem megy teljesen biztosra, de minden más közösségi oldalról törölte a felhasználófiókját), rákeres az oroszra, majd megállapítja, hogy az egyetlen ilyen nevű – portrékép nélküli – személy filatelistaként határozza meg magát. A biztonság kedvéért ismerősnek jelöli, majd a magáncíméről küld Ivánnak egy levelet – ebben, úgy véli, sikerül a hivatalos és bizalmas hangvétel között okosan kitaratania –, örül, írja, hogy megismerhette, és reméli, hogy jól utazott (Anita őszintén szégyelli, hogy ebben hazudnia kell), végül érdeklődik, lesz-e még a közeljövőben dolga náluk, és megköszöni az asztalán hagyott üzenetet. Eldönti, hogy délutánig nem nézi meg sem a facebookját, sem a leveleit, ehelyett székében hátradőlve, békésen pördül pár fordulatot, később pedig hol dolgozik, hol az orosz lélek parttalanságáról érkezik barátnőjével, akinek naiv kedvességére pillanatnyilag igényt tart. Este, mielőtt hazaindulna, megállapítja, hogy

a facebookos felkérésre nem érkezett válasz, az emailre viszont, gyaníthatóan már a földet érést követő percekben, igen: ő is nagyon örül, állítja Iván, köszön mindent, valamint, ha céges ügyei nem is lesznek már náluk, tervezi a következő hónapban néhány napra meglátogatni.

Anita már tudja is, mit visel majd, ha kimegy elé a repülőtérré: farmert és bársonyblúzt, októberbarnát, mint a vadállatok vizslató tekintete.

Amióta Elvira nincs jól, a ház, amelyben lakik, új életre kel, gyorsan cserélődő létformák vidám sereglete lakja be. A küszöböt megemeli a fű, az éléskamra falán moha virágzik, az ablaktáblákon katicák vonulnak, mint csöppnyi traktorok, a bútorokra maszlag kúszik és a hálósobákban bokrosodik az angyaltrombita. A padláson Anita nagyapjának elárvelt berettje madárfészekké alakul.

Fülesbagoly – gondolja Anita, amikor először látja a két fiókát.

Szólíts csak uhunak – gondolják erre válaszként az uhuk.

Ervin élő kövületként áll a konyhában a páfrányok között, és nehezen lélegzik a készülő ebéd fűszeres gőzfelhőiben. Mint otthon általában, most is pizsamát visel, összeráncolt homlokkal főz, arcán a legmélyebb, ismeretlen eredetű kétségbeesés kifejezésével. Régen felfigyelt már a gyanús lassúságra, amely a csontjaiba vette magát, és amely miatt mindent az erejét meghaladó feladatnak érzel – megüti, ha azt várják tőle, hogy egy hét alatt befejezen egy teljes könyvborítót, de titkon terhecsé válnak számára Anita időnkénti látogatásai is, amelyek a pizsamája lecserélését feltételezik. Ádámcsutkája föl-le jár: talán a nyak vékonysága teszi, hogy úgy tűnik, mintha körkörösén mozogna, amolyan páternosterként, amely a kulcsfont szintjére érve egy szemvillanásnyi időre a mellkasba merül, hogy aztán, az állkapocsfontig emelkedve a másodperc egy töredékére újra eltűnjék, mielőtt megindulna lefelé.

Főzés közben aznapi álmán gondolkodik: unokahúgát látta egy furcsán megtervezett, a burjánzás benyomását kelteni igyekvő kertben, amelyet szökökutak sorfala szegélyezett, közepén hulló bőrére emlékeztető, foltos törzsű platán állt. Ennek tövében Ervin dohányzóasztalkát és nyugágyakat vett észre. Anita egy szökökút mellett téblábolt, zsebre dugott kézzel ingatta magát, aztán rágyújtott, Ervint pedig, aki nemsokára felébredt, megokolhatatlan, követelőző öröm töltötte el. Azóta minden oldalról körüljárta, forgatta, és, mint jó kórboncnok, darabokra tilolta a jelenést, reméli ugyanis, hogy, ha sikerül megfejtenie, Anita cserébe újra megszereti.

Egyelőre azonban nem jut semmire, csalódása pedig az étel minőségére is kihat; a valamikor mesterműnek ígérkező ebédet nem járja át az ízek egységes dallama, a fogások erőtellenül követik egymást, így Ervin a Poekilopleuronról, az *összetákolt dinoszauruszról* nevezi el őket – az állatról, amelynek bordái három különböző csonttípust képviseltek. A desszert befejeztével cukrot szór a padlóra a hangyáknak, majd nyomorultul várja Anitát – vagyis mondatról mondatra eltervezi beszélgetésüket, miközben zsebében egy mosástól megkövült zsebkendőt gyúrogat.

Ervin büszke szakácstudományára, azonban mégis ódzkodna művészetként meghatározni, hiszen – szögezi le egy alkalommal – ő életében már a valódi múzsák kondérrjába is beleszagolt. Tőle szokatlan lélekjelenléttel kerül ki a HR-es csapdát: nem hagyja, hogy Norbi okosan elhelyezett csalik mentén végtelen eszmefuttatásra csábítsa, monológra, amelyet minden porcikájukkal unnának, Ervin pedig, ha sikerülne végre befejeznie, megsemmisülne, örökre elnémulna, egy távoli pontot bámulna a falon – az így generált szégyen tudniillik másnapra odaadássá alakul. Ehelyett szótlanul táplálkoznak tovább, Norbi meggörnyedve eszik, rágás közben a tányérján maradt falatokat szemlélve, és nincs szó, amely leírná, hogy Anita nagybátyját ez a látvány mennyire ingerli.

Míg Anita képtelen felismerni a füstöt a szagtól elválasztó illékony határt, így ebédjeit újra és újra odaégeti, addig nagybátyja komponál: vallja, hogy a legtöbb ételnél érdemes *három*, kontrasztos ízt (és esetleg állagot) ütköztetni (a *kettő* az európai kultúrkörben teljes –, a *négy* viszont már otromba túlzásnak tűnik), valamint ismételten kihangsúlyozza, hogy főzéskor az összetevők színe a vélnél többet nyom a latban, más szóval: vizuális téren megnyilvánuló gusztusunk állandó hatást gyakorol gasztronómiai preferenciáinkra, nem vélet-

len, hogy más lelki alkat szükséges a paprika petrezselyemmel való társításához, mint a sárga- és fehérrépa vegyítéséhez, vagy ahhoz a vakmerőséghez, amellyel az ember a cékla bordóját az édesburgonya sárgájával ötvözi, tetéztve mindezt még némi kakukkfűzölddel is. Ervinnél, aki a festményeit találja fel, a paprika többnyire a vágy derűjét, a mártás szétfoszló drappja az elválás kegyelmét jelöli; sós és omlós, édes, csípős, ropogós közti összhang tökélye tartja fenn az állandó étvágyat. Máskor a narancssárga és pasztell színeket részesíti előnyben, tudva, hogy Anita felismeri bennük az alkony tétova fényeit.

Ha Norbi is velük ebédel, Ervin természetesen gondoskodik róla, hogy az asztalra szárnyas – tyúk, pulyka, esetleg kacsa – kerüljön, amelyet ő maga is megkóstol, hiszen, mint mondja, egy értelmiségi csak ne tagadja meg (magától) az újházi tyúklevest. Legjobb receptjeit velük is megosztja, a pörköltszószba, mondja például, kell egy kis whiskey, nem sok, csak amennyit egy kiskakas verejtékezik. Ma, Norbi hiányában, lencseleves lesz sajtos pirítóssal (az őszi színek közé csipetnyi petrezselymet pimaszkodik), másodikra viszont zöldséges rétesek, töltött zöldségek, piték, aranyló burgonya és pollentarudacsok hadtesteit vonultatja fel, azaz újra elveti a sulykot, saját tehetségének bővölete fog ki rajta, így figyelmen kívül hagyja a banális tény, hogy Anita térfogata nem határtalan. A desszertként felszolgált kardamomos kalácsot, amelynek egyik szárába rózsza, másikba fűszeres banánlekvárt rejtett, tetejét pedig dióval szórta meg, egyenesen aznapi álma inspirálta, unokahúga végül mégis érintetlenül hagyja.

Kezdetben, amikor asztalhoz ülnek, Ervin – száját kezével eltakarva – hord össze balgaságokat, azután elhallgat. A szószos csendbe, ami a konyhát megüli, szétfőtt krumpliként mérülnek a kietlen szavak.

Anita és nagybátyja – mindketten okos, művelt, mondanivalóban dúskáló emberek – bizonyíthatnák, hogy napjainkban is lehet még értelmes beszélgetéseket folytatni; találkozóik során ennek ellenére sosem sikerül egyetlen értelmes témát sem előhalasztaniuk, feszengésükkel tehát csupán a logika zátonyra futását demonstrálják. Anita kínjában végül elmeséli, hogy a cég orosz facebook-oldalára szánt, újrahasznosításra ösztönző bejegyzéseken dolgozik, már hetek óta, mert ez nehéz terep, fontos, de céltalan is egyben, legfőképpen pedig szörnyen unalmas, újabbán így hát idézetekhez nyúl. A minap azt írta, hogy az ember a PET-palackot, mint talált tárgyat, visszaadja, Ervin azonban elmulaszt nevetni, kicsit tépelődik, majd kijelenti, ezeknek semmi sem szent, és megvizsgálja a kézfejen húzódnó nem túl mély karcolást. Közvetlenül ezután újabb falatot töm a szájába, magára hagyva Anitát a nyomasztó ellentmondással, amely a közbevetés súlya és annak indokolatlansága között feszül. Elvira tyúkjai a konyhában totyognak, a csempék közt sarjadó füvet tépdésik, vagy az asztal alatt kutatnak morzsák és giliszták után.

Anitának akkor a legjobb távoznia, amikor, nem sokkal a délutáni kávé után, nagybátyja hallgatása elkezd a méltóságra hasonlítani. Búcsúzáskor alaposan megnézi magának azt, ami Ervintől maradt: a mosástól szürke pólót, a csapott vállakat és a szeplős pizsaka-karokat. A pókhása is meglottyadt, és ennek akár örülhetne is, ha nincs a nyomasztó megvilágítás.

Hát szia – majd, a szörnyű mondaton enyhítendő, felemeli a kezét és integet.

Norbi társaságban öt percnél hosszabb ideig képes beszélgetni arról, hogy mit evett. Legvonzóbb tulajdonsága, az intelligenciája, a szenvedély és érdeklődés – szinte – mindenre kiterjedő hiányával párosul. A fagyaltok terén is fantáziátlan, csak a csokoládéban és vaníliában bízik meg igazán, a mogoró és a punci már hatalmas kihívás a számára, egy-egy pizsácia után pedig úgy tesz, mint aki megmászta a Csomolungmát.

Földrajzot végzett, Anita azonban sosem tudja meg, hogy ezen belül mi volt a szakterülete. A kérdéses időszakból nem maradtak barátai sem – az egy Bántó Ferit leszámítva, aki évente néhányszor összefut, és akitől egykor síelni tanult. Fiatalkorában szívesen sportolt, telente síelt, nyaranta túrázott, ezekről a túrákról pedig fennmaradt egy sor jellegtelenségek, amelyek megtekintésétől Anita eltekint. Közös nyaralásaik során, amelyek cél-

pontja jellemzően a tengerpart, legtöbbször elmennek „járni” is – és ez a járás mindig valami természetvédelmi turistaközpontban történik, példának okáért Plitvicén, ahonnan egy-két zsugornyi helyi sörrel és egy halom rosszul megkomponált fotóval térnek haza, valamint a szilárd meggyőződéssel, hogy nem kicsit szép a hely, és hogy Norbi nem is irigyli a horvátokat (hehe, wink-wink). Tény ugyanakkor, hogy ha Anita megértőbb lenne, nem feledkezne meg a gyönyörű, masszív atlaszról, amelyet Norbi nyugalmas perceiben lapozgat, és időről időre a mosógépen felejt – már csak azért sem, mert innen mindig ő viszi vissza helyére, a könyvespolcra.

Norbi igénytelen derűvel és olyan lelkesedéssel, melynek részletei Anita számára teljesen ködbe vesznek, hagyja maga mögött az aktuális nehézségeket és kétségeket. Traumák helyett céljai vannak, magatartását a keep smiling-ba vetett korlátlan hite határozza meg. Szereti a munkáját, vagy legalábbis hajlandó megbecsülni a körülményt, hogy van neki. Nagyszűrű csapatot vezet és minden kollégáról szorgosan jegyzetel (így tartja számon hobbiikat, születési időpontjukat, családi állapotukat és mindent, ami megértésükben támpontot jelenthet). Mindenkihez van egy jó vagy vicces szava, és büszke rá, hogy a csapatjében szeretik és tisztelik. Jó fejnek számít, bár a többi csopveznél gyakrabban meneszt alárendeltek. Lazításképp híreket olvas, amiket később, a péntek esti sörözéseken megbeszélhet a barátaival. Legalább három gyereket akar, és amikor a munkahelye kerül szóba, mindig siet kijelenteni: hát én bizony megtaláltam az igazit. Hisz az egyetemes emberi jogokban, valamint abban, hogy a rossz gondolatok beteggé teszik. Parvenü módon prűd (valahányszor társaságban illetlen témák kerülnek szóba, lesüti a szemét és úgy kuncog, mint egy szobalány), az atlaszában pedig piros golyóstollal javítja ki a sajtóhibákat (*az Atlantisz nagy A, jegyzi fel a margóra, és ez már a második alkalom!!!*).

Anyjával szemben ugyanakkor szaftosan pimasz. Már telefonos társalgásait is bennfentes pajzanság jellemzi, és aztán, amikor sor kerül az első látogatásra jövődöbeli anyósánál, Anita, bár nem szokása, többször is elpirul. Norbi anyukája szívesen emlegeti egyetlen fia fogantatásának körülményeit, annak pedig – miközben rendet tesz, elmosogat, kipakolja a szárítóból a száraz edényeket, kiporszívózik és letörölgeti a nappalokat –, mindig van egy-egy, a beszámolóhoz kapcsolódó frappáns élce, amelyeket Anita siet elfelejteni. Férje apjával szerencsére nem találkozik, az ugyanis már régen nyugatra költözött; aznap, amikor átvette várva várt letelepedési engedélyét, a boldogságtól agyvérzése lett, így most a lemondás levendulaillatú lábvizében tapicskolva tengeti napjait egy elsőosztályú szanatóriumban. Ablaka a fűvészkertre néz, szobáját pedig betölti a fenyőrigók, cinkék és más gyűlölt, ám beazonosíthatatlan madarak lármája, amely délben tetőpontjára hág.

Ervin apja a sorsdöntő napon frissen vasalt, ködszürke nadrágot húz, fehér, kikeményített inget és tengerkék mellényt, de, mintha a cipőt már túlzásnak tartaná, zoknijában és papucsban marad. Ennek dacára van olyan daliás, hogy a fűtőlűlő cúgban is sikerül peckesen himbálóznia. Elvira megjavíttatja a megrekcent tetőgerendát, és, mivel szereti a haláleseteket egy mondatban sommázní, az ő emlékére is költ egy szállóigét: *harisnyás lelke a mennybe utazott*. A kockás papucsot évekkel később Ervin viseli el.

Elvira nem házasodik már újra. Torkig van a férfiakkal, állítja, miközben görkorsolyájával a konyhában kering. Máskor a két gyerekre hivatkozik: hogy a gyászt kiheverje, gondoskodást áraszt magából, mivel pedig a tökéletes gyöngédség egy és oszthatatlan, választ a gyermekei között és attól fogva csak egyiküket kényezteti. Lódenkabátjában szélcibálta, szomorú esernyőre hasonlít.

Norbi, ha gyermekkoráról nem is beszél soha, egy napon elhoz anyjától és a hálósobájuk falára akaszt egy képet: ezen ötévesen, mackós szveterben látható. Praktikus megfontolásból cselekszik így, a gyámoltalan madártekintet, amivel a kisfiú Anitára néz, a legtöbb veszekedésnek elejét veszi.

Tény egyébként, hogy Norbi felnőttkorára is szép ember maradt: dús hajú, kobaltkék szemű férfi, akinek ferde mosolya a feleségét Ervinre emlékezteti. Gyönyörű, rózsaszín körmei vannak, és valószerűtlenül hosszú ujjai, főként a lábfején, de apró, kerek pocakot visel, a feneke pedig gömbölyű, nőiesen párnás, és ezen a csütörtöki edzés sem segít. Anitát nem zavarja sem férje pocakja, sem a feneke, vallja, hogy teste így lesz egyedi, és, ha az meztelenül fekszik mellette az ágyon, gyakran érzi, hogy valami újszerű, izgalmas vonást kell rajta felfedeznie (mint gyermekkorában, amikor arról álmodott, hogy házukban elrejtett kincset, titkos szobát vagy kísértetet talál). Végül, mint már annyiszor, rájön, hogy Norbi farka az apró anyajeggyel kis, menekülő állatra emlékezteti; a szendéséget ismeri fel benne, amellyel gyermek férje a falról pillant le rá, és meghatott boldogság nyilall belé.

Norbi ártatlanul büszke – egyébként nem rossz – angoljára, humorérzékebe pedig egyenesen szerelmes. A lelkifurdalás legapróbb jele nélkül lop poénokat, amelyeket nemegyszer a poén szerzőjénél süt el, és Anita nem tudja megszokni, hogy ebben rajta kívül senki sem lát kivetnivalót. Megfigyeli, hogy férje és barátai tréfákkal beépített terepen tájékozódnak, vagy pontosabban éppen a csattanók alakulnak beszélgetés közben térképpé, amelyet Norbi tökéletesen olvas: mindig tudja, hol törjön előre, hol kanyarodjon egy váratlan élccel jobbra vagy balra, melyik téren érdemes megpihenni, rágyújtani és felemlegetni közös barátaink legjobb bemondásait, illetve melyik zsákutcába kell befordulni – a közösen bejárt zsákutcák ugyan is erősítik az összetartozás érzését a barátok között.

Norbi emellett hetente egyszer (időnként kétszer is), edzőterembe jár, és havonta – kéthavonta bébiszittel az unokanővérénél, aki ilyenkor bevásárolni vagy moziba megy. Többször megkéri Anitát, hogy tartson velük, ha legközelebb fagyiznak vagy sétálnak, és nem veszi visszautasításnak, amikor azt hallja, hogy erről kategorikusan szó sem lehet. Inkább bátorítóan mosolyog, valahányszor felesége a kutyával játszik, és megjegyzi, hogy pompás köztük a kommunikáció. Hálás Ruszlánnak, aki a labdáért aranyosan vágatva tágítja családjuk horizontjait, és beismeri, hogy nem azért nem kételkedik, mert nem gondolkodik, hanem azért, mert más-képpen megbolondulna. A történet azonban nem úgy alakul, ahogyan alakulnia kellene: Anita nem becsüli meg, ő pedig Párizsba költözik, ahol később egy kolléganője kislára felügyl.

Az utolsó éjszakán, amelyet együtt töltenek, Anita feltesz néhány rég halogatott, személyes kérdést, azt állítva, hogy a válaszok segítenék a kialakult helyzet megértésében. Ruszlán nyugodtan lélegzik köztük, és mindketten az alvó kutyát simogatják, miközben Norbi habozva közli, hogy ilyesmikbe talán már nem menne bele.

Ervint egy képeskönyv tanítja meg szeretni, amelyet – a csillárremegtető trappolás miatt – az édesapja ajándékoz neki. A könyv az akkortájt ismert dinoszauruszokat veszi sorra, és Ervin nem sokára már minden fa mögött a sárkánygyíkok vadszedernél alig nagyobb szemét látja megcsillanni. Ebben az időben legszívesebben a házuk körüli tölgyesben csatangol, vagy, ha otthon marad, a padlón hasalva rajzol és fest – a szőnyeget súlyosan összemocskolva – mindenféle, biológiai valószínűséggel alig bíró összörnyeket. Mivel az otthon töltött órák legfőképpen éjszakára tevődnek, Ervin alvásigénye bámulatosan kicsire zsugorodik: az ájulásszerű álom, amely a hajnali órákban elnyomja, korlátlanul pihentető ürt képez az emlékei között. Hatalmas munkabírással hozza létre az újabb és újabb vízfestményeket és zsírkrétarajzokat – ezek a tölgyesben ábrázolnak egymás mellett különböző korokból előranganatott dinoszauruszokat. Rajongása nem teljesen problémamentes, a múltba nézés az esztétikai élvezet mellett szorongáshoz vezet, ahogy tiszta éjszakákon a csillagok látványa sem okvetlenül megnyugtató.

Miközben az erdőt rója, Ervin fűszálat szopogat és azon kesereg, hogy nem Kínába született (*mely ország, írja a képeskönyv, méltán nyerte el a Sárkányhon nevet*), de nem is Amerikába, ahol gyermekek és villanszerelők fedeznek fel komoly kövületeket. Társadalmunkról sokat elárul – panaszkodik évekkel később Anitának –, hogy a honi őslénykutatás mindősze egy kiskorú felfedező ismer, és az is grófi családból származott.

Egy évben, unokahúga hetedik vagy a nyolcadik születésnapjára nagy mennyiségű bonbont ajándékoz neki, amelyet eredeti csomagolásából kivéve egy szalvétával kibélelt bádogdobozba helyez. A dobozt előzőleg téli képekkel festette ki, élénk zöld és kék sapkák, piros csizmák és kesztyűk kelnek a hóbuckák fehérében életre, apró házak vacognak, szánkók siklanak tova, egy irreálisan kócos kutya lábnyomai pedig fekete kontúrt hagynak a szántalpak nyomában. A doboz egyik oldalán, száraz kórók között egy iszonyú részletességgel kidolgozott – a begyét fedő tollpihéek már-már egyenként kivehetők – maiasaura ül. A maiasaura jelentése *jó anya*. Anita nem tehet mást, a látvány hatására zokogni kezd, bő egy évtizeddel később pedig orosz szakra felvételizik.

Anita, amikor eljut hozzá a filatelista központban szervezett időszakos kiállítás híre, kivirágzik, közli, hogy ilyen véletlenek márpedig nincsenek, és strandidőben, szombaton elvonulnak művelődni. Érdeklődést mímelve nézelődnek, férje pedig lovagiasan örül bárminek, ami a bélyegekből örömforrás lehet. Ezt a bármit esetükben a madarak jelentik (az ornitológia iránti visszafogott érdeklődésük közös), bár találnak több dinoszauruszos sorozatot is – ez Norbit meglepi, Anitát nyilván kevésbé –, azokat szintén megnézik, és nem is annyira a bélyegek, mint inkább a hozzájuk fűzött magyarázatok fogják meg a tekintetüket: *Europosaurus, az izolált zsugorodás iskolapéldája, félprofil, 5 zl 20 értékben* – olvassák, *(tudod, kicsim, ezek még nem a mostani zlotyik)*, *Küszvágó csér karcsú sziluettje, különleges darab, Bölömbikapár felborzolt tollakkal, aprólékos, 1930*.

Levelezésük az oroszokkal ekkorra rendszeressé vált, sőt, Anita már azt is tudja, mekkora szünetet tart Iván a különböző típusú levelekre adott válasza előtt; megszokta üzenetei cirkalmaságát, a körülményeskedő mondatokat, amelyek mögé odaképzeli az összpontosítástól ráncokba futó homlokot, és frusztrálja saját, minden bizonnyal sivárabb, óvatoskodó stílusát, az esetleges nyelvtani hibák, amelyekért nagyszabású leírásokkal és találó meglátásokkal próbálja kárpótolni (mint hetekkel ezután is, amikor, hosszas latolgatás után a bélyegkiállításról számolva be neki, néhány, egy vázlatosnak tűnő olimpiai bajnokra tett már-már pökhendi célzást követően rögtön a díszes tollruhákra tér: *a természet látványa, írja, több más egészségügyi haszna mellett a közérzeten is jelentősen javít; a madármintás bélyegek ezáltal válnak származási helyük idealizálásának eszközeivé. Ki tudja – élcelődik –, egy ilyen bélyeg talán még azt is elhíthetné velem, hogy nálad, a messzi Moszkvában édenkert vár rám, bánhatjuk tehát, hogy az emberek már nem küldenek egymásnak postán levelet*. Természetesen az ilyen eszme-futtatások után váratnak magukra a legtöbbet Iván válaszai). Most hétfvégen pedig, bár minden számítás szerint várható volna, mégsem érkezik tőle üzenet.

Aztán másnap este, a vasárnap alig túlélhető óráiban úgy döntenek, hogy megnéznék pár epizódot az éppen aktuális, nem túlzottan vicces szitkomból, amely, ha nem komédiaként határozná meg magát, szappanopera lenne. Anita majszolni valót dob össze, roszfalkákat kéksajttal (ezek úgy sorjáznak a fehér tálon, mint törpék miniatűr ablakai), a sajtóhoz pedig szőlőt mos és egy-egy pohár bort tölt. Ilyen náluk egy standard vacsora. ■ ■ ■

Papp-Zakor Ilka: 1989-ben született Kolozsváron. A Babeş-Bolyai Egyetem Bölcsészettudományi Karán tanult orosz és magyar filológiát. Műfordítással is foglalkozik, eddig Jerzy Pilch és Janusz Glowacki írásait fordította lengyelről magyarra. Két kötete jelent meg, az *Angyalvacsora* a JAK+PRAE.HU, valamint *Az utolsó állatkert* a Kalligram Kiadó gondozásában.

FENT a magasban FENT a magasban

Görcsös dühvel feszíti meg a tüdejét, mintha az utóbbi napok minden keserűségét és csalódását akarná kifűjni a füsttel együtt. Pedig már évek óta csak ritkán dohányzott. Most ott ül az éjszaka köré fonódó sötétjében a futballpályányi tetőterasz sarkában, ahová már semmi sem hallatszik fel a parti zsivajgásából, a cigaretta hamuját ideges mozdulattal próbálja a korláton túlra pöckölni. Laura gyűlölte a füstöt. Martin el is mosolyodik, ahogy arra gondol, már jóval megismerkedésük után egy népszerű kávézóban találkoznak, éppen túl vannak a rendelésen, amikor a két asztallal mögöttük ülő férfitársaság egyik tagja rágyújt. Laura orrcimpái megrezdülnek, azonnal megérzi a füstöt, int a pincérnek, figyelmeztetné-e az urat, ez nem dohányzó hely. A pincér lesütött szemmel, szinte bocsánatot kérve mondja, ennek az úrnak nem tanácsos szólni. Laura arcán egy pillanatra átsuhan az ingerültség, mikor feláll a székéből, már nyugodtnak tűnik, odamegy a társasághoz, udvariasan megkérdezi a férfit, eloltaná-e a cigarettáját, mire a fickó igazi macsó tekintettel végigméri a lányt, gúnyosan vigyorog, azt mondja, nem. Jó akkor majd én, így Laura, és az asztalon álló, ásványvízzel teli pohár tartalmát a hamutartóba önti, ahol a cigaretta füstje úgy tekereg, mint megbűvölt kígyó a furulya hangjára. „Itt nem lehet dohányozni, még magának sem.” Visszasétál az asztalukhoz, közben egy intésével félbevágja Martin mozdulatát, ahogy emelkedne a székéből, menjenek innen, mondja, jót tesz a friss levegő. Kifelé menet még látják, ahogy a férfi szájába helyez egy újabb szál cigarettát.

Martinnak úgyszólván hivatása most az emlékezés, hiszen egy ideje már a komoly tettekkel bíró üzleti tárgyalások legfontosabb pontján hirtelen elkalandozik a figyelme, fogadason a férfitársa elérhetetlen tárgyának számító modell alig félreérthető szavait meg sem hallja, lassan egyetlen célja kiszabadítani emlékei fogságából saját történetét.

A tetőterasz közepére hatalmas sakktáblát öntöttek fekete és fehér márványból. Olyan sima a felülete, hogy a pincér végigcsúszthat egy pohár viszkít a mezőkön a tábla távolabbi végén töprengő játékosnak anélkül, hogy az ital felszíne megmoccanna. Martin is hallott a legendáról, egy élő bábukkal vívott mérkőzésről, amit valamelyik nagyhatalmú politikus rendezett. Izmos utcagyerekeket fogadtak fel játékosnak komoly pénzekért. A válogatott vendégsereg kötegni nagycímletű bankjegyet hajított az adrenalin-kasszába, hogy lássák, amint a játék brutális szabályait követve a levett gyalogot szenvtelen durvasággal szó szerint leüti a tiszt. A félelem alig látható rángása futott végig a mezőn előre lé-

pő fiúkon, ahogy megadóan várták, hogy recsenjen a csont, vörös nyál bukjon ki a felsebzett száj szélén, amint a szemközti kockán álló huszár vagy futó kímélet nélkül, teljes erővel, ököllel az arcukba vág. Állítólag nem játszották végig a partit, mert egy, a társaság számára ismeretlen fehér ruhás fiatal nő finoman félretolta az egyik utcagyereket a fekete mezőről, és szóltanul beállt a helyére. De lehet az is, ezt a legendát csak a hotel tulajdonosa találta ki, hogy hírt keltsen a méregdrága helynek.

Martin szórakozottan nézi a távolban a felhőkarcolókat, ablakaikban a felgyulladó kihűnyő fények régi tetris játék villódzásai, csoda, hogy ilyesmit fel tud idézni, de hát éppen a múltja legóját próbálja összerakni, és most arra emlékszik, a testében áramló ismeretlen érzéstől szinte bódult junkievá lett, a szétáradó vágy, sóvárgás lassan a sejtjeibe ivódott. Ahogy elvált Laurától, máris hiányzott a lány. De hiába kereste, szinte alig lehetett elérni, a telefont nem vette föl, e-mailre nem válaszolt, néha tornádóként viharzott át Martin mindennapjain, a férfi észre se vette: fontos teendőit elhanyagolta, mert éppen most van egy aukció, ahol a gyermekotthon javára árvereznek kortárs festményeket, és Laura már ki is nézte azt a remek képet, amire muszáj licitálniuk, vagy hirtelen el kellett rohaniuk egy dzsesszklubba, meghallgatni az újonnan divatos lett progresszív formációt, és Laura olyan odaadással olvadt eggyé a zene lüktetésével, hogy Martin, aki addig az érzést is alig ismerte, szinte féltékennyé lett a dzsesszmuzsikára.

Aztán a lány eltűnt napokra.

Martin sokáig nem akarta bevallani magának, miért az a szorítás a mellkas táján. Mindig praktikus viszonya volt a nőkhöz. Ő valódi városrészeket akar építeni, szerelemből meg csak légvárok emelhetők, mondta egyszer nagyobb társaságban rideg közömbösséggel, gúny vagy megvetés nem vegyült a hangjába. Róla meg azt mondták mások, olykor irigységgel színezett hangon, nem is szervekből meg szövetekből épül fel, hanem önbizalomból és magabiztosságból. Nemcsak a nők voltak elmaradhatatlan, odaadó szeretői, hanem legelsősorban a siker. Harmincöt éves korára olyan projekteket valósított meg, amelyeket mások még a tervezőasztalon sem mertek álmodni. Használta a sikert és használta a nőket is. De hogy ez a lány nem a finom, fűszeres illatú, bársonyos bőrű használati tárgyak közül való lesz – megérezte azonnal.

Martin feláll, a terasz korlátjára támaszkodik, letekint a mélybe, pillantása éppen a téglalap alakú medencére esik, innen föntről mintha a föld belsejébe nyíló ajtó volna, vízben búvárkodnak az elektromos díszkandeláberек fényei. Odalent a szálloda hatalmas kertjében nagy a nyüzsgés, pincérek cikáznak ide-oda, az emberek apró pontok, leválnak az egyik csoportról, a másikhoz sietnek, mintha sejtek osztódását nézné mikroszkóp alatt, az évtized ünnepségének bemelegítő akkordjai, az Andromeda Plan hivatalos bemutatója lesz ma. Beszélnie kell, ő a fő attrakció, a tervező és projektmenedzser, az ország történetének legnagyobb városrésze épül, szuperfuturisztikus álm, évszázadnyi ugrás az időben, beszédével ő indítja el a jövőutazást.

Már az is örömmel töltötte el, hogy Laura egyáltalán hajlandó volt kimenni az építkezésre, hisz egy ideje állandó vitáik voltak a terv miatt, morális fenntartások, utánozta magában a lányt Martin, amit nyíltan nem mert volna tenni. Akkor azonban a sebesség oldja benne a feszültséget, autóversenyzőt játszik, Laura belefeszül az ülésbe, egymásba ékelődnek az út szélén a fák, méregzöld nyíl rezeg a horizonton, a szédület határán száguldanak, szendergéséből ébred az alkalomleső halál, de a férfi bizonyos benne, Laura érzi, ma nem fog rajta a vész, kifarolva veri fel a port a földszintes irodaépület előtt a luxusautó. Martin a büszke teremő magabiztosságával mutat körbe a tájban messze elnyúló terepre, a földből éppen kinövő épületekre, markolók harapnak vasfogaikkal a talajba, toronydaruk, őshüllők csontvázai bólogatnak a magasban, távolabb betonmixerek, keverődobjuk, mint sárga óriás rovarok potroha, huppanó teherautókon egymásnak ütődő vasbeton rudak verik az építés ritmusát. Martin lendületesen magyarázza, mi hová épül, funkció és esztétika harmóniájáért lelkesedik, néha a laptopján a 3D-s modellre mutat, használja csak a képzelőerejét, biztatja Laurát, álmodja csak a sötét beton-sarkofág helyére a színházat, igen, éppen azt, a földből harci lándzsaként kimeredező vasoszlopok köré a maga tengelye körül forgó felhőkarcolót, a mesterséges tó közepére pedig a projekt ékkövét, a hatalmas kagyló formájú épületet, amelyik széttárja héjait a napnak.

Martin a távoli fények játékát bámulja, hagyja, hogy arcára permetezze nyugalmát az este, arra gondol, jóleső érzéssel tölti el később, hogy Laura bevallja, ott, akkor, lenyűgözte Martin lelkesedése, lehangoló professzionalizmusa, merész kreativitása. „A projektet azért utáltam, jó, talán kicsit kevésbé, miközben téged, mérnök úr, egyszerűen imádtalak.” Martin meg azt utálta, ha a lány mérnök urazta. Az építkezésen ő is úgy érezte, a projekt iránti ellenszenv falából, amit a lány húzott fel magában, sikerült kilazítani pár téglát, talán kicsit lágyított az elutasítás keménységén, amit mindig tapasztalt, ha az épülő városrész szóba került, ezért lepi meg nagyon, hogy később, ahogy az irodában kavargatja kávéját, Laura egyre mélyebbre ereszkedik a hallgatás aknájába, Martin még hitegeti magát, talán azért bosszankodik a lány, mert sikerült megingatni, de Laura arca lassan elfelhősödik, hirtelen élesen annyit mond: ezekkel akkor sem lehet. Martin a távolba mered, mint ha már azt nézné, ahogy egy formát kapott épület gerincén megcsillan a nap, úgy mondja, ezt az álmod csak az ő pénzükön lehet álmodni.

A fekete zászló sarka a szélben himbálódzva beleakadhatott az ereszcsontra rögzítő bilincsébe, redői félkörívben kidudorodnak, távolról úgy fest a színház homlokzatán, mint valami falra szögezett hatalmas hollószárny. Az öltözőben szomorú-bohóc néz Martinra, Laura a sminkjét sem igazította meg, elmázolódott arcán a festék, látszik a lány tekintetén, a mozdulatain, túsul ejtette a keserűség. „A legtehetségesebb rendező volt ebben a rohadt országban. Dolgoztam vele. Néha el se hittem, hogy ilyesmit színházban meg lehet csinálni. Amit ő kihozott egy darabból.” Hangja megbicsaklik, ölében kulcsolja kezét, hüvelykujjait össze-összeüti. „Még nem volt harmincöt. Persze tudom, élj gyorsan, halj meg fiatalon. De ő sokáig akart élni, hogy alkothasson. Olyat, amiről leomlanak a színház falai.” Martin felé fordul, a tekintetét keresi. „A Hamlet felért egy zendüléssel. Mikor elhangzott a mondat, hogy Dánia börtön, percekig zúgott a vastaps. Az igazgató persze másnap levette a darabot, onnantól kezdve nem rendezhetett sehol, még ebben az alternatív színházban sem, mikor el akarta hagyni az országot, kábítószert találtak a bőröndjében, egy időre le is csukták, aztán...”, Laura hirtelen hallgat el, csak az öltöző sarkában álló ventilátor kerregése hallatszik.

Amikor kifelé jönnek a színházból, úgy tűnik, mintha rácsok dölnének az épület oldalára, létrákon nyújtózkodó munkások cibálják a homlokzatról ernyedten lelógó fekete vásznat. A járdán két szürke öltönyös figyel az igyekezetet karba tett kézzel. Laura egy ideig bámulja őket, majd közel lép hozzájuk, az arcukba fújja a mondatot. „Mit vétettek, jó barátim, a sorsnak, hogy ideküld benneteket, börtönbe?” Az egyik szürke öltönyös a lány felé fordul, hidegen néz rá. Laura, mintha csak mellékesen, odaveti, „a *Hamlet*-ből van, tudják, az a képesség”.

A kert távolabbi végében elnyújtott sziklakert, idebb geometrikusan formára nyírt bokrok, a gyepon – mint rossz helyen nőtt gombák – apró pontok a pihenőhelynek szánt filagóriák, a pódium, ahol nemsokára beszédét kell megtartania, a medencétől kicsit balra fekszik a kertben, mint valami otfelejtett homokozó forma. Martin szándékosan nem akart a vendégsereggel vegyülni, úgy vélte itt, sok emeletnyi magasságban, közelebb az éghez átgondolhatja, ebben a helyzetben mit is kell cselekednie, közben az elme hálóján megint fennakad egy emlékfoslány, de elhessegeti, kényszeríti magát, hogy most azokra a valószínűtlen pillanatokra emlékezzen, amikor üzleti tárgyalásra siet, a sebváltón dobol az ujjával méregdrága autójában, csúcsforgalom, a járműfalka ideges rángással araszol előrébb, nem szokása, de most belekényököl a dudába, oktalanul, hiszen ettől nem mozdul a sor, aztán hirtelen, mintha óriás konzervnyitó vágna nyílást a szardíniásdobozon, közepén megtisztul az út, ő gázt ad, felületesen még oldalt pillant a sorban maradókra, amikor visszakapja a fejét, teljes erejével lép a fékre, sívító csikorgással csúszik a sok százkilónyi vas, szinte füstölnek a kerekek, koppanást hall, a szélvédője előtt idélen szárnyként verdes egy piros kabát, a test kitekert pózban csúszik le a motorháztetőn, szerencsére a lány még reflexszerűen belekapaszkodik a visszapillantó tükörbe, és nem töri össze magát. A bokáját tapogatja, Martin legnagyobb meglepetésére nem kezd kiabálni, nem szidalmazza őt, sőt mintha valami mosolyféle bujkálna az arcán, a visszapillantó tükröt, kimúlt rágcslót a farkánál fogva, a hátsó ülésre dobja, kérdés nélkül beszáll az elsőre, most már vigyen el az operába, késésben vagyok. Másnap este a Bellevue-ben monoton zsivajgás terí-

ti be a termet, a remegő gyertyaláng visszfényétől árnyak táncolnak a lány arcán, két uja között szórakozottan megpörgeti a desszertes villát, mikor Martin azt mondja, ügyelve nehogy úgyszólván hamisság költözzön a hangjába, engesztelés-Capri a koccanásért, a lány szinte hátradönti a székét, úgy kacag, Martin nem tudja eldönteni, a gúny, a csodálkozás, esetleg a megvetés tremolóját hallja, amikor az üzleti telefon végeztével visszaül az asztalhoz, a lány finom mozdulattal felé fordítja a notebookját, egy perce van dönteni, ha entert nyom, holnap a repülőjük már felhőkbe fúrja orrát útban Nápoly felé.

Valaki résnyire nyitja a teraszra vezető tolóajtót, a nyikorgás otrombán vágja ketté az emlékezést, bosszúsán fordul a hang irányába, de már záródik is az ajtó, Martin megint a város felé néz, a távolban az autók és a lámpák egymásba gabalyodó fényei ide-oda verődnek a házak falai között, a fényár széléről szökve leváló nyalábok a mellékutcák takarásában keresnek menedéket.

Szinte most is érzi, üvegúra ereszkedik köréjük, falai között Laura záporozó szavai, az opera, ő imádja, pedig mindenki azt hiszi, az opera ciki, hát, amikor a kissé túlsúlyos tenor szerelmi vallomás közben toppant, és száll fel a por a színpadi deszkákból, tényleg nehéz lenne azt mondani, hogy nem poros a műfaj, mondja nevetve, de ő akkor is rajong érte. Tanult énekelni is, de eredetileg szociológiát végzett, a doktorit persze nem engedték befejezni, ő is tett ezért jócskán, ó azok a botrányok, a hangjával játszva teszi ki az idézőjelet, de tudja, főként az apja miatt gáncsolták el, így nincs meg a plecsnije, az utolsónak kiejtett szót megvetésbe burkolja, egyébként a vacak, vaskalapos *Rigoletto*, amit látott, olyan volt, mintha itt a Wellington-bélszín helyett a receptjét szolgálnák fel, dögunalom, papírizű áriázás, pedig abból az operából lehetne egy nagyszabású, proteszt előadást csinálni, ők a színházában biztos, hogy tudnának vele nagyot dobni, majd javasolja a rendezőnek, lázba jön, ide-oda tologatja a szalvétát meg az evőeszközöket, a talpas pohárral imitálja a zsarnok trónját, amit börtönrács választana el a néptől, a fém fűszertartót húzza kordonnak, amúgy persze maga is konzervatív, bök röviden Martin felé, illetve kiszámítható, megint felkacag, mikor ezt mondja, fejét feloldalt döntve, gondolta, hogy a férfi nem nyom entert, persze, hát hogyne, fontos üzleti tárgyalás, de ne bánja, csak provokáció volt, neki is próbái vannak a héten, nem érne rá Hedonisztánra, a színházában valami nagyon izgalmas dolog készül, minden energiáját abba fekteti, csörrenve meghasad a képzeletbeli búra, a pincér váratlan ügyetlenséggel földre ejt egy villát, Martin megkönnyebbül a külvilág tolakodó zajától, zsong az elméje, szinte nem érzékeli az időt, a teret, annyira megbabonázza a lány.

A flegmatikus modor, ahogyan a titkárnője az ügyeket intézte, nem szűnt meg ámulatba ejteni Martint. Most is az ő szenvtelen előadására emlékszik, utánozhatatlanul monoton hangon ismertette mondandóját, ahogy az unalmas hivatalos leveleket szokta felolvasni. Ő kapta feladatul persze, nézzen utána, mit lehet tudni az alternatív színházról, ahol Laura játszik. A titkárnő először szabadkozik kicsit, azt is szinte rutinból, amiért a vártnál tovább tartott a munka. Némely iratokba először nem engedték betekinteni a hatóságok. Ő ezt nyilvánvalóan nem hagyhatta annyiban, mert mindenképpen tájékozódni akart a társulat gazdasági hátterét, tulajdonviszonyait illetően is. Természetesen megtalálta a módját, hogy elvégezze a feladatot. De nem derült ki semmi különös, kevés pénzből, saját bevételből, adományokból élő magántársulatról van szó, mondja közönyös tárgyilagossággal. Utánanézett a kritikáknak is, pár kis példányszámú lapban rajongó ismertetéseket talált. A kormányajtóban viszont más jellegű cikkeket olvasott. A titkárnő kinyitja a mappáját, mert, mint mondja, ezekből muszáj pontosan idéznie, nem lenne jó, ha ő próbálná összefoglalni a mondatokat. Belemélyed a széthajtott mappába, olvassa. Van, amelyik lapban feltűnési viselkedésben szenvedő amatőrök bohóckodásának nevezték az egyik produkciót, másutt a provokatív semmitmondás tobzódásának, megint másutt ízléstelen blöffnek. De van olyan lap is, a titkárnő ismét belenéz a mappába, amelyik a nemzet testét mételeyként mérgező vérbajos piócáknak nevezi a társulatot. A titkárnő megismétli, hogy ezek természetesen nem az ő szavai. A nő a hóna alá teszi az irattartót, közönyösen néz maga elé. Martin nem tudott betelni titkárnője egykedvűségével. Pontos és lojális volt, nem akart a szeretője lenni, de ha Martin akarta volna, az lett volna, pontosan addig, ameddig Martin kívánja. Régebben úgy hitte, ilyennek kedveli a nőket.

Most sem tagadná, minek hazudna magának, az alternatív produkció hidegen hagyta, a lány viszont minden porcikáját felforrósította, még a körme is lüktetett, ha rágondolt. Mindenképpen ott akart lenni a bemutatón, késve indul persze, pedig a nap utolsó megbeszélését magyarázat nélkül vágja el a közepén, autóval már alig tud átvergődni a sugárút másik végébe, emberek egyre sűrűsödő masszája örvénylik az úton, a Hősök kapujánál már eleven emberfalba ütközik, transzparenszeket emelnek a magasba, az egyikén ismert politikus neve után az áll, Ön kényúr!, huh, gondolja, ahogy rést keres az emberek között, a széllal dacoló molinókon olasz és angol feliratokat is lát, bábeli flashmob, a Fucktyrants, a hírhedt nemzetközi brigád lehet, a tettekre düh fortyogása körülöttük, a rezsimek nyolc napon túl gyógyuló tekintélyvesztése utánuk, a Mozgalom terénél már beleragad a do-dekafon dudaszimfóniába, felugrat a járdára, pont a megállni tilos tábla alá, lebilincselő parkolás lesz, gyalog próbál átvágni a téren, ha az emberzsilip felnyílik valahol, a második sor azonnal reteszeli az átjárást, indulat gőze gomolyog a házak között, kereplők, dobok vad zaja, sípok visítása és artikulálatlan emberi üvöltés lármája tapad össze fenyegető morajlássá, érződik a levegőben, mint sűrűsödik robbanni kész energiává a harag. Futva próbálja megkerülni a háztömböt, szemberohannak vele a házak, két sarok után szúr a tüdeje, zihálni kezd, ez nem a szokásos edzőtermi futópadozás, menet közben akarja le-tépni a nyakkendőjét, de csak szorosabbra húzza a fojtást, oldalba kapja egy éléhajló ág, izzadság rajzol ábrát az ingére, megáll kifújni magát, csodálkozik, mert most csend uralja a környéket, lehet, csak a szíve dobogása nyomja el a morajlást, torkában homokszemek csikorognak, mire elbotorkál a metróig, amit dupla ráccsal zártak le, nyilván a tüntetés-re igyekvők elől. A színház kilométerekre van innen, megoldhatatlan feladat, Martin sejtí, most nem pusztán egy színházi előadás első felvonását mulasztja el.

Pedig akkor már, Laura kis szerelmi határozója szerint, olyan mágneses erővel vonzódtak egymáshoz, hogy ha egyikük egyszer csak az északi, másikuk a déli sarkon találná magát, összecsatannának a föld közepén. „Tisztáson nem fogunk szeretkezni, mert erdőtüz lesz a vége.”

Az előadás utáni szerény fogadáson Laura nem kiabál, nem is gúnyolódik vele, pedig ahogy mondja, ha nem muszáj, nem kapcsol kémélőprogramra, korábban, amikor megtudja, hogy a férfi a tervezője és projekt menedzsere az Andromeda Plan nevű óriásberuházásnak, Martin számára megmagyarázhatatlan ellenszenv sötétíti el a tekintetét. „Arany disznóolat is tervezel bele, ugye? Ezeknek.” Martin értetlenül bámul, a város déli részén, ahol a folyó öböllé szelődül, élete főműve épül, a vágató képzelet csodája a fantázia negyedik dimenziójában, ahogy ő szeret rá gondolni. „Te azt hiszed, a jövő városát építed, csak hogy a jelenben a Tanácsnoknak állítsz emlékművet. Majd vállalom idegenvezetést, dikta-túra jelígre. Talpnyalóknak kedvezmény.” Martinban kavarognak az emlékek, egyik a másik elé tolakszik, nem tudja felidézni, hol és mikor zajlott le ez a párbeszéd köztük, de mindegy is, azt tudja, hogy akkor azt válaszolja, ezek el fognak tűnni, lehet, hogy csak húsz év múlva, az ő városnegyede meg százhusz év múlva is állni fog. Laura úgy válogat a szavak között, hogy feltétlenül bántót markoljon, hát persze, Martin meg van győződve arról, hogy a bodegáit téglából, habarcsból vagy mifeneből építi, a morál meg sóder. Martin tudja, hogy a lány szándékosan szúr, nem is reagál rá, csak annyit mond, a világ nem azt akarja, hogy megváltsák, hanem azt, hogy olajozottan működtessék. És ő ezen dolgozik. Méghozzá sikeresen. Laura sokáig, átható tekintettel néz rá, lassan, szenvtelenül mondja: „Olyan vagy, mint a gyorsliftjeid, átlátszó és programozható”.

A színház előcsarnokában állították fel az asztalokat, a terítők divatos, térdig érő szoknyaként takarják őket, csak bennfentesek járkálnak körülöttük, Laura pár szó után fakép-nél hagyja Martint, nem törődnek vele, ritka alkalom, hogy nem köré épül a világ, téblábol, figyelmetlenül lever egy szendvicset a melléte elimbolygó tálca felé nyúlva, a mindenünnen áramló hangfoszlányokból érthetővé kötegelődik egy párbeszéd. A színészek mesélik hitetlenkedve, többször emlegetve a fantázia szót, hogy az emberek városszerte azt mesélik suttogva, a délutáni tüntetésen a rohamrendőrök valósággal állatias dühvel rontottak a tömegre, amikor a semmiből a legelső sorban termett egy fiatal, fehér ruhás nő, és a lendülő gumibotok az ég felé meredve megálltak a levegőben, mindenki mozdulatlaná dermedt. És hirtelen csend lett. De hát ez nyilván csak afféle mítosz, az emberek

szeretnek kitalálni ilyesmit, azt a fehér ruhás nőt nem látta senki, mondja az egyik színész, mielőtt a hangja beleolvad a zsvajba.

Akkor leereszkedik közéjük a hallgatás vasfüggőnye, és Laura nem is engedi felhúzni egy ideig. Később is akadozott a beszélgetés, mert bár Laura nem hozza szóba Martin munkáját, pontosabban: a megrendelő kilétét, de szinte bármilyen téma kapcsán rövid idő után feszültség vibrál közöttük, Laura időszámítása erre mindig okot ad, ha egy középiskolás emlékéről mesél, hozzáteszi, amikor az a disznó még nem volt hatalmon, vagy ha Martin említi első munkáját még egyetemista korából, Laura pontosít, amikor ezek még nem számolták fel a köztársaságot, mire Martin megjegyzi, ő nem államformában, hanem térformában gondolkodik. Laura villámló tekintete.

Martint nyomasztja a rosszul záródó érzelmi áramkör, igyekszik úgy alakítani a programjait, hogy a kikapcsolódás legyen a főszerep, azt javasolja, menjenek egy jó kis vadvízi evezésre, aztán nemzetközi fotókiállításon találja magát, falmászás helyett az új nagydíjas filmet nézik meg, a programok végeztével autót, taxit mellőzve gyalog indulnak útnak. Laura csak muszájból autózik, utálja, ha be van zárva egy pléhkoporsóba, milyen jellemző az is, ahogy találkoztak, mondja egyszer a lány, a férfi értetlenül néz, hát Martin autóban, ő meg gyalog, így ütköztek egymásba, kuncog Laura. Akkor, emlékszik Martin, kortárs festők tárlatát nézték meg, a kiállítás után szokás szerint gyalog indulnak el, Martin a látottakról beszél, a képzőművészet rokonszakma, csak miniatűrben, mondja, belefeledkezik a modern festészet rejtelseinek taglalásába, szinte kiselőadást tart, Laura nevet, „eddig is tudtam, hogy vonzódsz a festett világhoz”, Martin arca nem válaszol, a lány kicsit meg is boksolja a karját, „hát az illúziókhoz”, aztán átveszi a szót, persze témáról témára ugrál, szökdécsel az időben, valahol a hatvanas évek hajviseleténél tart, gombafrizura, ismétli vidáman, vagy félórája sétálnak Martin számára alig ismert utcákon, amikor Laura megtorpan egy ház előtt, amelyiket éppen elkezdett kóstolgatni az enyészet. Lakatlannak látszik, némelyik ablaka kitörve, a vakolat erősen mállik a ház oldaláról, Martinnak úgy tűnik, mintha valakik szándékosan hagynák, hogy a pusztulás martalékává váljon. Először arra gyanakszik, a lány tudatosan hozta ide, valami célja lehet azzal, hogy egy félig romos épülethez cibál egy híres tervezőt, arra gyanakszik, ironikus élc készülődik, nem tudja pontosan megfejtetni miként is, de nyilván az Andromeda Plan lesz a tárgy, s a gúnyt valamiként a romos házzal való összevetés erősíti majd, gondolja rosszkedvűen, mikor Laura, olyan egyértelmű őszinteséggel, hogy abban egyszerűen lehetetlen kételkedni, azt mondja halkán, „azt hittem, elbontották”. Szinte megigézve nézi a haldokló épületet, tekintete a második emeleti ablakokon siklik ide-oda, fejével a balszárnny felé bök végül, ott voltak a szerkesztőség irodái. Az apja szerkesztőségének irodái, teszi hozzá. Nem tudja kitalálni, apja miért mondta neki, hogy a házat már régen lebontották. A Szerkesztő az ő apja, mondja úgy, mint aki felvilágosítja Martint a számára nyilvánvalóan ismeretlen tényről, de természetesnek gondolja, hogy a férfi tudja, kiről beszél. Martin úgy emlékszik most, ha nem is részleteiben, de ismerte a Szerkesztő esetét, hírhedt történet volt, az ellenállás mélyre temetett legendáinak egyike, még a remény korából, a férfi ellenzéki lapot irányított, leleplezték a hatalom törvénytelen, jogtipró természetét, vitriolos cikkeket írtak az ostoba és korrupt rendszer működéséről, hatalmas nimbusz övezte a szikrázóan okos és szellemes zsurnalisztát, míg egyszer csak tisztázatlan körülmények között a lap tulajdonost váltott, rebesgették, az addigi tulajdonost megszarolta a hatalom, az új gazda első dolga volt kirúgni a Szerkesztőt. Soha többet újság közelébe sem mehetett. Még reklámszövegeket sem írhatott, egy nyamvadt dialógust sem valamelyik hülye szappanoperába, mondja Laura indulatosan. Most rosszabb állapotban van, mint ez a ház. Ma is hallhatod a történeteit, pénzért meséli őket a kocsmában. Mindig ugyanazokat. Próbálta ezt a szörnyűséget leállítani, de a csapos elárulta, a törzspiások, azok az élő halottak is pénzt kapnak azért, hogy az apját itassák. Szürke öltönyösök jönnek néha, ellenőrzik, hogy az egykori Szerkesztő eléggé a fenekére néz-e megaláztatás poharának. A látottakról nyilván elégedetten számolnak be a megbízójuknak.

A lány lendületesen tekeri sálját a nyaka köré, rojtjai végigsöprik Martin arcát, hogy valami hollywoodias motívum is legyen a sztoriban, mondja Laura, ifjú korukban együtt szőtték a jövő terveit az egyetemen a Tanácsnokkal, világmegváltó bulik, álmok a szabad-

ságról, fiatalnak lenni nem állapot, hanem zsenialitás, ismerjük, a Tanácsnok meg boszút állt, amiért az ő apja örökké fiatal akart maradni. Hozzásegítette, hogy a koleszbeli nagy piálásoknak sose legyen vége. De az apja roncsként is többet ér, mint az a sok gyalult gazember összesen. Egy ritka, józanabb pillanatában mondta, tisztában van vele, hogy az alkohol nem válasz, de legalább így azt sem tudja, mi a kérdés. „Hát ezeknek dolgozol”, veti oda Martinnak.

A férfi végtelen ürességet érez, mintha a belső városában az egyik toronyháza bicsaklana alá lassan. Szótlanul lépked Laura mellett.

Martin a lenti nyüzsgést nézi, fentről nem lehet jól kivenni, de bizonyos, hogy vagyont érő estélyi ruhák és öltönyök adnak ott randevút, eljött mindenki, aki számít, Laura úgy mondta volna, aki számít valami előjogra, kegyre, szívességre a rezsimtől, s akire ezért számít a rezsim, nagy kenési szertartás, működjenek csiszoltan a fogaskerekek, pár széket helyeznek a pódiumra, irigyelt kitüntetés helyet foglalni a Tanácsnok mellett, találgatják nyilván odalent, kit húztak ki a hatalmi tombolán. Martin tudja, már nem sok ideje maradt, lassan indulnia kell megtartani a beszédet, nem is játszódhat most más jelenet emlékei színpadán, mint az a koncert utáni epizód, amikor hazafelé hirtelen ötlettől vezérelve a parkon vágnak át, elkerülve a város zaját. Behatolnak a nyári susogásba, pár lépés után rájuk zárul a park háborítatlan nyugalma, a vágató tempóhoz szokott Martin szinte egész testével belefeledkezik a lassúságba, köztéri lámpák fényei bújócskáznak a fák lombjai között, bokrok guggolnak a fák tövéhez, a koncertről beszélnek, a karmesterről, aki szinte eggyé vált a zenével, könnyed eleganciájáról, ahogy vezényelte Sosztakovics *V. szimfóniáját*. Martinnak jó kedve van, nem is gondolta volna, hogy ennyire tetszik majd neki a mű, mert azért a modern komolyzene nem a szíve csücske, de Sosztakovics tényleg nagyon különleges. Laura megjegyzi, még az sem volt biztos akkoriban, hogy egyáltalán megszülethet ez a mű, mert Sosztakovicsot támadták Sztálin pribékjei, ami nem volt egy életbiztosítás. Aztán állítólag mégis emléket állított ebben a műben a terror egyik áldozatának. Később meg sokan kollaboránsnak tekintették. Martin akkor mondani akar valamit, de éppen kiérnek a parkból, a széles sugárút túloldalán a Legfelsőbb Mozgalmi Tanács neobarokk épülete, úgy áll, mintha a díszkivilágítás rajzolná bele az este sötétjébe, turisták százai gomolyognak az épület előtt, kattognak a fényképezőgépek, surrognak a kamerák, Laura megragadja Martint, az épület elé vonszolja, kinyújtott karja levegőbe nyúló ág, a palota egyik pontja felé mutat, a Tanácsnok áll az erkélyen, Laura tölcserít formál a kezeiből, hangját kieresztve belekiáltja a turistaszongásba, vesszen a zsarnok, elismétli újra, előbb döbbszent némaság, majd páran, helyiek csatlakoznak hozzá, de már szürke fergetegként ront elő a kapu mögül az őrség, Martin bénultan áll, vakuk fényei tükröződnek a szemében.

Másnap izgalomba jön a város. Különös, szinte hihetetlen történetet színeznak az emberek. Martinnak egyik mérnöke meséli, távolságtartó semlegességgel. Mintha csak beszámolna az esetről, és mindegy lenne, ő mit gondol róla. Állítólag késő este kopasz, bakancsos figurák jelentek meg az alternatív színház előtt baseballütőt lóbálva. Senki nem volt már az épületben. A környező házak ablakaiból a függönyök hasadékan át kileső emberek tudták, mi következik. A történet szerint ekkor egy fehér ruhás nő tűnt fel a bejárat előtt, az osztag tagjai szinte lebénultak, mozdulni sem tudtak, majd szótlanul elkullogtak. Senki sem látta a saját szemével az esetet, de mindenki hallotta a történetet valaki mástól. Volt, aki úgy sejtette, talán az új bemutató miatt küldték oda a kopaszokat. A *III. Richárd* zajos siker volt, a lázadás szelleme kísértett. Mások azt mondták, az este a Legfőbb Mozgalmi Tanácsnál történt botrány volt az ok. Szóval nem akar ezzel semmit a mérnök, csak talán jó, ha Martin tudomást szerez a történetről.

Martin most arra gondol, nem lepődik meg akkor, hogy érte jönnek, két szótlan, erős állú férfi, nem tudják, miért, nekik csak az a feladatuk, hogy a Legfelsőbb Mozgalmi Tanács épületébe fuvarozzák, a hatalmas teremben félhomály borong, egyetlen ablakon át téved csak be a fény, a félig leeresztett redőny alatt beszökő napsugár álmélkodva csúszik szét a tárgyalóasztal fényes politúráján. A teremben a hatalom émélyítő szaga terjeng. A falakon szigorú tekintetű, sötét arcvonású férfiak portréi, a sarokban díszkarabély, guillotint formázó szivarvágó egy tárlóban. A perspektíva enyészpontján mahagóni íróasztal, mögöt-

te szürke öltöny beszél monoton egykedvűséggel, Martin máskor talán el is aludna, most feszülten hallgatja az öltönyt, máskor persze felszólítás nélkül keresztbe vetett lábbal zup-pant volna valamelyik székre, most zakója zsebéből gyűrőgetve áll a terem végében, cipője orrával ingerli a szőnyeg puhaságát, a szürke öltöny hangokat hallat, a kisasszony elfogadhatatlan magatartása, amiért valamilyen mértékben Martin is felelős, s ami következményeket von maga után, ezért is kell most Martint olyasmire kérniük, amit egyébként nem akarnának, soha nem tapasztalt érzés, ahogy gyomrában összecsomósodik a félelem, de volna mód, darálja tovább a szürke öltöny, megszolgálni a Tanácsnok jóindulatát, tudják, hogy ő, Martin politikai ügyekbe nem ártja magát, de most mégis az látszik az egyetlen megoldásnak, hallgatja a zsongítóan monoton hangot és elcsodálkozik, valami idegenségérzetten túl sohasem félt ezektől, a szürke öltöny köhint egyet, az Andromeda Plan megnyitóján neki, Martinnak kell tartania egy minden bizonnyal nagy hatású beszédet, amelyben hangsúlyosan ki kell emelnie a Mozgalmi Tanács nagylelkűségét, amely nélkül ez a projekt nem jöhetett volna létre, és név szerint kell utalnia a Tanácsnok áldozatkészségére és nagyvonalúságára, különben a kisasszony személyes szabadsága, ami nyilván Martinnak is fontos, ezt külön nem is kell hangsúlyozniuk, Martin bénultan figyel, ahogy elvonják a paravánt a valóság elől, hallja, de nem érti a lázadás szót, falra vetülő árnyék bújik el a tapéta mintái között, csupa víz az egész teste, rettegésszauna, a taxiban megnyugszik valamelyest, a visszapillantó tükörre akasztott figura ütemtelen himbálózását figyel, fullasztó meleg van a kocsiban, elbóbiskol.

Mikor találkoznak, némán megölelik egymást, tudja, nem eshetett baja a lánynak, akkor nem rendezték volna ezt az egyszerre félelemkeltő és nevetséges színjátékot, mégis dobol a lelkében az öröm, hogy látja a lányt. Laura végigsimítja a karját, halkan, szinte éppen horzsolva a csendet mondja, tudnia kell, itt álmodni sem álmodhat szabadon. Martin fénytelen tekintettel néz rá, beszélnie kell az ünnepségen, mondja, soha nem akart ilyesmibe keveredni, de most muszáj. Laura a kulcscsomójával játszik szórakozottan, töpreng valamin, a beszédét közvetíteni fogják a televíziók, persze mindegyik ezeknek a kezében van, de lesz ott pár külföldi csatorna is, a mai világban ennyi elég, percek alatt terjed el bármi, még csak hősnek sem kell lennie, csak egy jelet adjon, talán csak annyit mondjon, hogy Dánia börtön. Martin lehajtott fejjel ül, már tudja, alá fog zuhanni a fájdalom katakombáiba, nem néz a lányra, Laura hosszú percekig áll a fal mellett, érzékeli, ahogy a férfit foglyul ejti a hallgatás, a komódra helyezi a kulcscsomót, lassú léptekkel elindul az ajtó felé, kinyitja, mielőtt kilép, még visszafordul és annyit mond: „Vedd úgy, hogy egyéjszakás kaland volt, csak három hónapig tartott”.

Martin tudja, eljött az idő, keresni fogják, ha nem mutatkozik, le kell mennie a kertbe megtartani a beszédet. Ekkor, mintha a semmiből termett volna ott, a tetőterasz túlsó részén egy fehér ruhás nőt pillant meg. Megesküdött volna, hogy az előbb még üres volt a terasz. Fekete haj omlik a vállára, az arcát egy ideig nem lehet látni, aztán a nő Martin felé fordul, szinte béklyóba veri a férfi tekintetét. Martin megigézetten áll, úgy érzi, végtelen hosszan, de tudja, nincs több ideje, indulnia kell. ■■■

Medvetánc

E gész nap zuhogott az eső, csak úgy ömlött alá a szürke fellegekből. Mintha a menny egy őrült cselédje öntené ki egyik vödör felmosóvizet a másik után, fejébe véve, hogy egyszer s mindenkorra rendet teremtsen, és minden mocskot visszaküld oda, ahová tartozik: a Földre. Már koradélután félhomályba burkolózott a környék, és az éj közeledtével sem javult a helyzet, esett tovább. A füttyülő szél merőlegesen verte az emeleti ablakra a vizet, és a diófa meztelen ágai, mint egy pálcikaember kezei, kalimpáltak a szélben.

Bondyt az ítéletidő nem izgatta különösebben. Hamar elaludt. Végül is a Jóisten annak idején megígérte, hogy nem küld újabb özönvizet. A külvilág vad zajait hallva kellemes, belső nyugalom szállta meg, és szinte hipnotikus álomba merült. Egy dombra mászott felfelé, lassan küzdve magát előre. Az eső és a sötétség az álmvilágba is követte, a képzelete pedig villámokat és mennydörgést is adott hozzá. Végre felért a dombtetőre. Fáradtan és csuromvizesen, a viharral a sarkában, ott állt egy templom bejárata előtt, amelynek létezéséről eddig sejtelve sem volt. Nem akaródzott bemennie. Nem a templommal volt baja, inkább azzal, ahogy kinézett. Határozottan érezte, hogy valami nem stimmel vele, de hogy pontosan mi, nem jött rá. Kívülről úgy festett, mint akármelyik falusi templom, leszámítva, hogy rendkívül rossz állapotban volt, és hogy a falai sötétek. Nagyon régi templom lehetett, talán román kori, de nem értett hozzá. Inkább olyan várforma volt, talán erődtemplom. A rozsdás kilincs után nyúlt, aztán meggondolta magát. Úgyis zárva lesz – rögtön tudta, hogy csak kifogásokat keres. Nem volt mit tenni. Az esélytelenség nyugalomával lenyomta a kilincset. Az ajtó nyikorogva feltárult.

Először semmit sem látott. A templombéli sötétség még áthatolhatatlanabbnak tűnt, mint a kinti. Néhány pillanattal később észrevette a pislákoló gyertyalángokat. Még csak meg sem lepődött, hogy kerülnek erre a távoli, mindenkitől elhagyatott helyre. Pár perc múlva más fényekre is figyelmes lett, ezek innen-onnan, a legsötétebb sarkokból szüremlettek elő. Talán a képekből áradt, úgy, ahogy a pravoszláv ikonok sugározzák a fényt, nem mintha ezek témája vagy jelentősége valaha is megérintette volna a lelkét. A templombelsőt különösen alakították ki. Leginkább labirintusra emlékeztetett, de egyetlen pontból sem lehetett rálátni a formájára vagy a szerkezetére, viszont úgy érezte, hogy minden út a közepe felé vezet. Neki is indult. Egy idő múlva – sejtelve sem volt, meddig bolyonghatott – egy alacsony, ablaktalan kőépítményhez ért. Ikonosztázra hasonlított, ha eltekintünk attól, hogy kőből építették és dísztelenül állt, csak a puszta fal. Körüljárta. Tovább nem vezetett

az út. Megérintette a vastag, fekete falat. Az érintésre egy alig észrevehető ajtó jelent meg rajta. Kinyitotta. A kitörő, éles fény elvakította. Képtelen volt belépni. Semmi mást nem látott, csak a vakító fényességet. Lehetett bent akármi, nem látta. De már nem is akarta. Azonnal rend támadt a fejében, mindent tudott, amire szüksége volt.

– Bondy! Te lusta zsidó disznó! Mássz ki az óladból!

– Nyisd ki! Azonnal nyisd ki!

Eltartott egy darabig, mire rájött, hogy csak álmodott, és hogy az ordibálás és ajtódöntés nem az álom része. Nem maradt abba. Nem szűnt meg. Hallotta, ahogy valaki dühödten üti-vágja az ajtót. Egy kavics az ablaknak csapódott.

– Tudod, mi az a pogrom? Ha még nem hallottál róla, majd most megtudod!

– Nyiss ajtót, Bondy, vagy mindent szilánkokra törünk itt!

Pogrom? Lipnicében? 1922-ben, Csehszágban? Képtelen volt felfogni. Habár Holešovicében... Akkor sincs semmi értelme! De érezte, ahogy a hátán végigcsorog a hideg verejték. A ház előtti ordítózás nem csitult. Sőt, még erősödött is. Eszébe jutott, hogy a szomszéd szobában alszik Emilka. Vagyis hát, most már biztos nem alszik... A dermedtsége egyszeriben elmúlt.

– Na, mi van? Kinyitod? Vagy felgyújtjuk a házad?

Amilyen gyorsan csak telt tőle, lesietett a lépcsőn. A fenti ablakból csupán az udvarra lehetett lelátni, a ház elé nem. Nem akart villanyt gyújtani. Már az előszobából felismerte a kintről beszűrődő fényeket.

– Apa, apa, mi ez?

– Nem tudom. Nem tudom... Mindjárt kiderül. Ne félj! Maradj fent, maradj ott, ahol vagy! Ne gyere ki a szobádból!

Az ajtóhoz sietett. Megbotlott, megrántorodott. Azon töprengett, mit használhatna fegyverként. Nem volt semmije. Hirtelen felkapta a seprűt, de aztán eldobta. Végül, úgy nyitott ajtót, ahogy volt. Jégersóban, mezítlábasan, üres kézzel.

– Mit akartok? – üvöltötte.

Illetve csak üvölteni akarta, de helyette nevetséges sipítás jött ki a torkán. Meglepte, hogy csak két férfit lát a ház előtt. Úgy tűnt, fáklyájuk több is akad. De talán csak azért látszott úgy, mert ide-oda hadonásztak velük. A férfiak arcát nem látta. Szinte semmit sem látott a fénynyalábokon kívül.

– Na végre! Te gyáva féreg!

– Most az egyszer szerencséd van, hogy nem szartál be teljesen! De csak most az egyszer, érted? Legközelebb rosszabbul végezd!

– Erre mérget vehetsz, te zsidó patkány!

Ezzel hátat fordítottak, és elszaladtak. Látta, ahogy futtukban elhajítják az égő fáklyákat. Lehet, tényleg csak kettő volt. Ki is aludtak azonnal. Az úton, meg az út szélén nagy tócsák éktelenkedtek a háromnapos esőzéstől. Csak ekkor vette észre, hogy néhány szomszéd lesi az ablakban állva. Az egyik ki is kiabált neki:

– Bondy? Történt valami?

– Nem, szerintem nem, semmi. Minden rendben van.

Csak amikor be akarta csukni az ajtót, akkor vette észre, hogy a küszöb előtt valami fekszik a földön. Egy nagy, amorf csomag volt. Óvatosan megbökte a lábujjával. Nedves volt, és elég nehéz. Elbizonytalanodott, de aztán lehajolt hozzá. Nem tűnt pokolgépnek. Inkább valami gusztustalanságot gyanított benne. Ennek ellenére bevitte, és az ajtót becsukta. Elég volt mára az ingyencirkuszból.

– Apa! – a lépcső tetején ott állt Emilka, petróleumlámpával a kezében.

– Nem mondtam, hogy maradj a szobádban? – kiabált rá.

De el is szégyellte magát azon nyomban. Bizonytalanul elmosolyodott.

– Ne félj, már minden rendben van. Nincs semmi baj.

– Ne nyisd ki! Inkább ne!

– Ugyan már, kérlek! Menj, hozz egy kést!

Nocsak – nevette el magát –, az előbb a kés eszembe sem jutott. Átvágta a madzagot, tépte az árázott újságpapírt. Alatta újabb réteg, csomagolópapírnak tűnt. Nehezen ment a kibontás. A keze is remegett egy kicsit, akár mennyire is igyekezett megnyugodni.

– Menj, feküdj vissza szépen!

Emma megrázta a fejét. Ott állt az apja felett, az egyik kezében a lámpást szorongatva, a másik kezét a szájába dugva. Nehogy sikítson, ha véletlenül mégis valami... Valami... Istenem, csak nem! Csak nehogy! Csak nehogy valami élőlény legyen! Illetve valami dög... Állat se... ne, ne, ne! Az izgalomtól annyira harapta a száját, hogy a vére is kiserkent.

Állat volt. És döglött. Egy nagy, kövér, alaposan megtömött liba. Már konyhakész állapotban.

Letette a konyhaasztalra. Csendben odaültek mellé, mintha virrasztani akarnának a halott mellett. Emma tanácstalanul rábökött.

– Nézd, itt van valami.

A püspökfalat feletti nyílásból egy boríték sarka kukucskált ki.

– Hozd csak ide a szemüvegem! Ott van az ágyamnál.

– Majd én felolvasom.

– Nem. Hozd ide a szemüvegem!

*Bondy, maga egy jó barát,
azért küldöm ezt a libát,
mert szeretik a zsidók,
s hátha kapok kóstolót.
Nagyon könnyen értem utol,
mert lassú volt a liba.
Márton-napon süsse meg jól,
legyen pazar lakoma!
Nem azért küldöm a libát,
hogy mellé babot tegyen,
Bondy, árulkodós Júdás,
a sóletet nem szeretem!
Hašek bocsánatot kér
az otromba tréfáér’.*

A szemét szarházijsa! Majd megmutatom én annak az anyaszomorítónak! – fogadkozott magában a kimerült kocsmáros, és kiment a konyhába, hogy egy kis slivovicét töltsön magának, csak, hogy vissza tudjon aludni.

A fiú, az ablak alatt lábujjhegyre állva próbált benézni a kocsmába, de nem látott semmit, még nem gyújtottak lámpát. Vigyáznia is kellett, nehogy leejtsen valamit. Az egyik kezében Bondy összehajtogatott levelét, a másikban egy ötöst szorongatott görcsösen, szintén tőle. A szolgálat fejében. A zsebe lyukas volt, oda nem tehetette őket. Ugyan még egészen kicsi lyuk volt – legalábbis kicsinek tűnt, amikor zsebre vágta a kezét –, de nem akart kockáztatni. Visszaereszkedett hát a talpára, mire teljes lendülettel hátratántorodott, és belelépett az ablak alatti latyakba. Három napja esett, tegnap az eső havazásra váltott, és most mindebből csak az undorító, lucskos latyak maradt. Érezte, ahogy befolyik a cipőjébe. Elvászott már, de nem volt másik, és egyhamar nem is lesz.

Belépett. Csak dél múlt, üresen állt a söntés. Még Invalidot, a kocsmárost sem látta sehol. Hašek azonban ott ült, hátul, a pultnál, közel a konyhához. Ahogy mindig. Köszönt neki. Semmi válasz. Nem hallotta meg. Pedig úgy tűnt, mintha őt nézné. Legalábbis felé nézett. Jobb, ha megvárja, mi lesz. A világért sem akarta megzavarni, vagy ilyenek. Pláne így, hogy még fizettek is neki. Csakhogy nem történt semmi. Egy kicsit közelebb ment. Nézte, ahogy a férfi cigarettázik. Milyen furcsa a keze! – gondolta. Mindkét keze furcsa. Akár egy felhizlalt csecsemőé. Mármost a polgármester gyerekéé. Az ő Pepíčeküknek bezeg nem ilyen volt, hanem vékony, mint a pálca, amikor megszületett akkor is, és amikor meghalt akkor is. Korán meg is halt szegény, féléves se lehetett. Inkább megismételte a köszönést. Jó napot! Végre megmozdult.

– Szervusz.

Tényleg borzalmasan kövér – gondolta, és nem tudta kinyögni, miért jött. – Biztos megbabonázott, ahogy a nagymama mondja. Megbabonázott a bolsevik.

– Sörért jöttél?

– De hisz nincs nálam kancsó.

– És ha lenne nálad, akkor sörért jöttél volna?

Valami ilyesmit várt tőle. Mégsem tudta, mit válaszoljon. Mit szekírozza? A dagadt disznaja! Ez az óriáscsecsemő! Átkozott óriásbébi!

– Nem azért. Én...

– És akkor miért jönnél? A kancsóddal?

Na, itt lett elege. Legszívesebben elfutott volna. De előbb a padlóhoz vágthatná a leélkét, és ráköphetne. Csakhogy ott a kezében az ötös. Vissza kellene adnia, és hát az...

– Szervusz, Tonda... Mit akarsz?

– Én... egy írást hoztam Hašek úrnak.

– Akkor meg miért nem adod oda neki?

– De épp azt akartam, Invald bácsi...

Végre odalépett, és elétette az átkozott levelet. Mennyi papír volt már azon az asztalon!

– Ezt magának küldik.

És már iszkolt is. Hátraugrott két lépést, csak aztán fordult meg.

– Várj csak! Szóval, téged Tondának hívnak?

– Igen, úgy. De nekem most már mennem kell.

– Mint a nagyapámat, annak is Tonda volt a neve. Tonda Krčből. Csak arra gondoltam, hogy talán ennél valamit, Tonda.

A fiú elbizonytalanodott. Először mert belenézni a férfi félig lehunyt szemébe.

– Hát, ha muszáj, muszáj. Akkor nincs mit tenni – mondta Hašek.

Megölöm! Megölöm – gondolta Tonda hazafelé tocsogva a mindenhová fröccsenő la-tyakban.

– Hát, majd legközelebb.

Ezt is hallotta még, meg azt is, hogy a férfi nevet rajta. Ahogy így ugrált, véletlenül nekiszaladt a Hašek nőjének. Már látta néhányszor, de nem ilyen közelről.

– Sto ty géylajes, te fiú?¹

Meglepettségében leejtette az ötfillérest. Eltartott egy kis ideig, amíg megtalálta. Nem nagyon nézte meg. De egy dologban biztos volt. A nő is elég kövér. És dohányzik! A bolsevik ribanc!

Az ablakon át beszűrődött a késő délutáni napsütés. Az asztalon kis fénykarikák táncoztak. Egy pimasz légy hangos zümmögéssel egy csepp sörben tapicskolt. Hašek le akarta csapni, de észrevette, hogy a légy nincs magánál. Meg vannak számolva a napjai. Úgy-hogy inkább elolvasta a levelet.

HAŠEK, JÖJJÖN ÁT PÉNTEKEN. HAL LESZ. TISZTELETEM, VÍTĚSLAV BONDY.

– Mit írnak?

– Hogy Nobel-díjban részesítenek. A *Švejk*ért.

– Aha – nevetett Invald –, mi mást? Akkor hozhatok még egyet, nem?

– Persze, hozd csak! És még egy kávét is kérek, rummal. Ezt meg kell ünnepelnünk.

– Inepelni? A sto takoje my prazdnovájem?² – tette le Sura a bundáját.

– És mit fogsz hordani januárban?

– Nyilván majd befagy a segge – jegyezte meg a kocsmáros.

– Bondy hívott meg minket vacsorára. Holnap. Gefilte fisch. Spórolunk.

– Zavtra dojgye Asulinka. Blincsiki budut. My uzse dagavárilisz.³

– Szarok a blincsikidre. Bondy halat süt, halat fogok enni, és kész.

– Kak ty hocses, Jaroslávcsik. Sz étim jevrejom folyton...⁴ – és ezzel eltűnt az emeleten.

– Szvolocs⁵ – sóhajtott fel a férfi, és a légy után csapott.

¹ Te meg mit csinálsz? (orosz)

² És mit ünnepelünk? (orosz)

³ Holnap Asulinka jön. Palacsinta lesz. Már megbeszéltük. (orosz)

⁴ Ahogy akarod. Folyton azzal a zsidóval... (orosz)

⁵ Szemét. (orosz)

Úgy istenesen. És el is találta. Még mindig ott matatott szegény. Le volt részegedve, nem tudott ellillanni. Invald szemrebbenés nélkül folytatta a söröskorsó fényesítgetését. Már elég jól ismerte ahhoz, hogy tudja, mit gondol komolyan, és mit nem. Teljesen biztos persze nem lehetett a dologban.

– Örülök, hogy látom – köszöntötte Bondy Hašekot.

Bár az öröm inkább csak szürke szemének csillogásából látszott.

– Ügyszintén. Örülök, hogy nem csinálta össze magát a múltkor.

– Ugyan, ugyan, és milyen kedves volt az ajándék... Kerüljön beljebb!

Gyorsan körülnézett a konyhában. Kellemes hely, teli finom illatokkal.

– Emmácska a szobájában van – mondta neki Bondy.

– Minden tisztelem neki, de nyugodtan ott is maradhat. Túlélem. Otthon tele vagyunk nőneműekkel. Mármint szegény Invaldot nem számítva... És ki van a söntésben?

– Ma? Senki, zárva vagyunk. Sábész van. Foglaljon helyet.

– Ja, persze, micsoda barom vagyok. Elfelejtettem.

– Ugyan – nevette el magát Bondy –, bár több ilyen feledékeny polgártársunk lenne. Egyáltalán nem haragudnék. Iszik velem egy pohárka bort?

Zavartan bólintott. Úgy tűnt, pillanatnyilag az a két ezüst menóra érdeklí a világon a legjobban. A sábeszre gyújtott gyertyák pislákolnak bennük még utolsó fényükkel.

– Persze, hogy iszom, de ne mondja, hogy maga is velem tart. Hogy éppen ma fog inni. Vagy valami ünnep van?

– Nem, nincs. Eltekintve a sábesztől, ami ugye a legnagyobb ünnepünk. De egy pohárral azért iszom. Vagy kettővel. Nehogy megsértsem.

– Hát, mivel én sem szeretném megsérteni, nem ettem dél óta egy falatot sem. Tudja, hogy kiélvezhessem a finom vacsorát.

– Ezt nagyon bölcsen tette.

A kocsmáros két pohár vörösbort tett az asztalra. Maga is helyet foglalt.

– Egészségünkre!

– Csak mondja nyugodtan, hogy Le chajim! Abban is benne van az egészségedre. Jól van ez maguknál kitalálva. Nemcsak az van benne, hogy egészségedre, de minden, ami lényeges. Még a pénz is, ugye? Mindenkinek az, amit szeretne. Vagy nincs igazam?

Megkordult a gyomra, valószínűleg hallani is lehetett.

– Igen, igen. Az élet... Mindenkinek valami mást jelent. Akár pénz is. De azt hittem, hogy éppen magának ez ganz egal.

– Csak nehogy csalódnia kelljen bennem. Maga még nem ismer, de ha majd megismer... Csak ne nevéssen! Szép kis disznó vagyok ám! Eladásra való. Haszonleső disznó. Ide azzal a hallal! Csak ne szerénykedjen!

Bondy elnevette magát. Még a szája sarka is remegett. Felállt az asztaltól, csak hogy a kredenc helyett az ablak felé lépett. Egy kis asztalon, az ablak melletti sarokban már néhány hete ott állt egy gramofon. Igen kitüntetett helyen.

– Ja, miattam nem kell megerőltetnie magát, tudok én enni zene nélkül is. Na jó, legyen, dicsekedjen egy kicsit. Még jó, hogy nincs itt Sura. Az él-hal a zenéért.

Bondy meglepette a kurbli. A lemez, amely ezen a mai, modern kori csodakészüléken már oda is volt készítve, forogni kezdett. A zsidó háztartásban felhangzott Jakub Jan Ryba⁶ *Cseh karácsonyi mise* című zeneműve. Enni azonban nem volt más, csak az a pár darab száraz, darabokra törött chala, amit a kocsmáros egy idő után mégis előhúzott valahonnan, mert megesett a szíve az éhes írón. Azon az estén tegeződtek össze.

⁶ A ryba halat jelent. (a ford.)

– Tudod, mi jutott eszembe?
 – Felemeled az árakat?
 – Azt majd csak az új évben – nevette el magát Bondy. – Arra gondoltam, hogy elme-
 gyek innen. Valahova délre.
 – Akkor ugyanazon jár az eszünk. Én Spanyolországba mennék, legszívesebben hóna-
 pokra. Van ott egy ismerősöm, még a háborús időkből. Meleg, tenger, a kertben szilva-
 helyett narancsfák. Csak képzeld el!
 – Én végérvényesen gondoltam. És csak ide, Dél-Csehországba. Valami kisebb város-
 ba, például Protivínbe...
 – Protivín? És mihez kezdenél? Ott mindenki csak az érseki sört vedeli.
 – Van ott egy távoli rokonom. Voltam már náluk párszor látogatóban, és tetszett arrafelé.
 – El nem tudom képzelni, mi tetszhetett neked abban az isten háta mögötti porfészekben!
 – Kedves emberek..., legalábbis annak tűntek. Meg jobb az időjárás. Itt folyton csak
 esik meg havazik.
 – Baromság, magáról tojj Protivínre! Gyere velem! Sevilla, Granada, Barcelona... Ezt
 nevezem én délnek. Az tenne jót nekünk.
 – Dehogy! Mit csinálnék én ott? Spanyolul nem tudok, nem ismerek senkit.
 – Ugyan már, hiszen nektek a világ minden táján vannak rokonaitok.
 – Szinte minden táján. De Spanyolországban nincsenek. Habár tulajdonképpen
 szefárdok vagyunk, mármint eredetileg. De ezalatt a sok évszázad alatt valószínűleg
 elaskenázasodtunk.
 – Szefárdok, askenáziak... Ugyan kérlek! És akkor mi van?
 Elbizonytalanodott. Most már lassan indulnia kellene.
 – Ki nem szarja le? Csak gondold el, micsoda béke és nyugalom várna ott minket? Se
 politika, se ezek az ótvar napilapok, se veszekedések, semmi. De ha lennének is, egy szót
 se értenénk belőlük. Ott nincs is ilyen torzsalkodás, nem ez a lételemük, képtelenség is
 volna, ha egyszer folyton a fejükre tűz a nap! Az egyetlen esélyük a forradalomra az lenne,
 ha mi magunk szerveznénk meg nekik, amikor már eluntuk a fürdözést.
 – Vagy Týn nad Vltavou, az sem rossz hely.
 – Csak azt ne! Voltál már ott valaha? Voltál már életedben Týn nad Vltavou-ban? Tu-
 dod, hogy tartja a mondás? *Nad Vltavou Týn – beléd áll a kín.* És ez szent igaz, hidd el ne-
 kem. Én voltam ott.
 Bondy egy pillanatig a távolodó férfi után nézett. Ahogy lassan vonszolja magát, és
 közben még ennél a lassúságnál is veszélyesen imbolyog. Pedig néhányszor már megpró-
 bált a lelkére beszélni az ivásról. Hasztalan. Töltöttek neki máshol. Nem volt ember, aki
 hatni tudott volna rá. Talán a volt felesége. Vagy még ő sem. Ugyanúgy végezte a kap-
 csolatuk, mint bármely másik. És az az orosz bárisnya? Azzal úgy bánt, mint egy kutyá-
 val, ahogy a kedve tartotta. Vonszolja magát, mint egy százéves vénember. Ezt nem csak
 az alkohol teszi. Már józanul is alig tartja meg a lába. Bondy visszaemlékezett a pogrom-
 ra és arra a Ryba-hallgatós estére. Meg mert volna esküdni rá, hogy legalább tíz év telt el
 azóta. Pedig a valóságban csak egy év, szinte napra pontosan. Dehát mit tehetnék én? –
 gondolta. – Mit tehetnék?

Bokáig vízben állva, női fürdőruhában, fürdősapkával a fejükön – így pózoltak Kudějtel egy
 fényképen. Akkor ott még az is megfordult a fejében, hogy átölelhetnék egymás vállát, vagy
 legalább foghatnák egymás kezét. Hogy az még dekadensebb lenne. De Matěj nem akarta.
 – Ne hülyülj már, ötven év múlva valakinek a kezébe kerül, és azt mondja majd, hogy
 melegek voltunk.

– Gondolod? Na és? Hogy ez micsoda ötlet! Én magam fogom terjeszteni!

Visszatette a fényképet a szekrényen lévő papírdobozba, ahonnan kiesett. Elővett egy
 levélpapírt. *Jaroslav Hašek – író – Lipnice u Světlé nad Sázavou.* A fejlécén fehéren-feke-
 tén ott állt: író. Saját magának csináltatta, megelőlegezte az elismerést, ki tudja, másképp
 megérte-e volna?

*Miegyebet is írhatnék,
sárban tocsogunk némiképp,
férfi, nő, itt egyre megy.
A konyha jó, bár nem remek.
Merre lógsz vajh' Tarzanom?
Ne hagyj itt sokáig parlagon!*

Az utolsó két sort kihúzta. És helyette azt írta: „*Merre lógsz te, Tarzan?! Ne hagyj itt a szarban.*” Aztán áthúzta az egészet, gombócot gyúrt a papírból, és a szenesvödörbe dobta. Nem talált bele. Kénytelen volt lehajolni a galacsin után. Nehezeére esett. 1912... Huszonkilenc éves volt. Nem ír Kudějnek semmit. Ma nem. Kinézett az ablakon. Csak a sár és sár mindenfelé. Sár és avar. Ha ő lenne Božena Němcová, a lehullott leveleket most arannyá változtatná. De mire menne vele? Amíg Božena élt, ő sem értékelt senkit. Csak az emberek, a nép szerette. Azt meg nem kellett irigyelnie tőle.

1912. Nyár. Matějtel gyalogoltak Radotínon keresztül Dobřichovice irányába, Svatý Jan-ba, megmászták a Tetínt, leereszkedtek Berounba, és Nový Jáchymovon át eljutottak Křivoklátig. Abban a nagy fogadóban éjszakáztak, ott is maradtak három napig, aztán bevetették magukat az erdőbe, egy éjszakára az erdőszlakba húzódtak, egy éjszaka meg az erdőben, egy fa alatt aludtak, és Křivoklátból Rakovník felé indultak tovább. Rakovníkban anélkül, hogy bármit is szóltak volna magukról, felismerték és megvendégelték őket. Két napon át királyi ellátásban volt részük, mivel rájöttek, hogy hozzá, Jaroslav Hašekhez van szerencséjük. Tudták maguktól, hogy ő az. A kocsmáros épp akkor özvegyült meg, nem volt épp virágos kedvében. De még így is örült neki. Azt mondta, megtiszteltetés számára. Nagy murit csaptak. Sikerült egy kicsit jobb hangulatra deríteni az ürgét. Amolyan vöröshajú, alacsony ember volt, komor ábrázattal. Inkább harangozónak, egyházfinak tűnt. A kocsmában nem volt éppen nagy a tisztaság. És az a rengeteg trófea mindenütt! A dekoráció csupa nagyvad, főleg szarvas. Szarvas ugrás közben, bőgő szarvas, szarvasviadal a tisztáson, őzcsapat holdfényes éjjelen... Az akasztó is szarvas-, meg őzlábakból készült, egyik kitömött trófea a másik mellett. Tisztára úgy festett, mint annak a baromnak a konopištěi kastélyában.⁷ Undormány. Szerencsére a gulyást normális húsból főzték. Június eleje volt, olyankor még nincs vadászszезон. Június. A legjobb hónap. Már, ami az utazásokat illeti. Sörözések a virágba borult hársfák alatt a döngicsélő méhek társaságában. Aztán irány tovább. Kirándulni igazából minden hónapban jó. Mindig. Még ebben a szaros novemberben is. Legalább Deutschbrodba szívesen elmenne. Vagy legalább Světlába. Csakhogy a lába teljesen eldeformálódott. Olyan keményre dagadt, hogy kopogatni lehet rajta. Fájdalmasan sajog mindkettő. A jobb lába pláne. Ha nem mamuszban járna, fel se tudna húzni semmit. Nem fog írni Kudějnek. Ma nem. Majd ha jobban lesz. Karácsony utánra biztos elmúlik.

Kitámolyog a kocsmából, az eső már elállt. Tesz néhány lépést a sarok felé, de összeakad a lába. Nem bukik fel, csak térdre esik, és az utolsó pillanatban kiteszi maga elé a kezét. Valahogy sikerül feltápáskodnia és kigombolni a sliccét. A falra vizes, alig bír egyenesen állni. Észre sem veszi, hogy nincs egyedül. Amúgy se érdekli. Nem hallja, hogy nevetnek rajta: Gašek biztos úr a cipőjére hugyozik!⁸

Begombolkodik. Mindene csurom sár, nemcsak a nadrágszára. Vége a táncmulatságnak, a zenészek már összepakoltak, csak az a nagypofájú trombitás, az a ragyásképpű ficsúr – a nevetséges kis bajuszkájával – játszik még az éjszakában. Az előbb egy tízkoronást nyomott oda neki, hogy fújja el az „*Amikor a putyimi kapun által mentem*” kezdetű nótát, de erről már mindketten megfeledkeztek. Az valami mást fúj ott bent, valami még búsongóbbat. A francba az ilyen macskazenével! Majd szétreped tőle a feje. Most odamegy,

⁷ Utalás Ferenc Ferdinánd trónörökös konopištěi vadászkastélyára.

⁸ Hašek oroszországi, „bolsevik múltjára” utalva gúnyosan oroszosan, „G”-vel mondja a nevét.

és megmondja a magáét, majd jól beolvas neki! Csakhogy a fogadó helyett az utcán átellenben lévő iskola felé botorkál. Megáll az épület előtt, ráordít, de a trombitás nem figyel oda, így aztán az öklével fenyegeti, megint megszédül, és a fatörzsbe kapaszkodik. Micsoda szar alak ez a trombitás, kifizette neki a nótát, ő meg rá se bagózik. Szószegő bitang, senkiházi, és még rosszul is játszik. Hányingere van, annyira feldühödött, de csak köhögni kezd. Szaggatja a tüdejét, felkeveredik a gyomra. Tele van a hócipője azzal a suhancsal, nem akarja ezt a nyivákolást tovább hallgatni. A fene essen bele! Inkább elnéz a vár felé. Már régóta nem járt arrafelé. Erre a nagyszerű ötletre hörpint egy kis rumot a laposüvegéből, és rágyújt egy cigarettára. Aztán meghallja, hogy utána kiabálnak. Jarda! Jarda, hol vagy? Aztán meg – Jaroslavcsík! Őt keresi. A fához lapul, amennyire csak lehet, és hangtalanul a mocskos tenyerébe nevet, hogy majd megmutatja neki. A következő pillanatban minden elcsendesül. Gyanakodva nekiindul. Már nem hallja azt a barmot. Talán valaki lenyomta a torkán a trombitát? Semmit se hall, csak zúgást. A Blanica megáradt, ez ősz táján gyakran előfordul. Előfordul. És a templomban harangoznak. Nem tudta megszámolni – egyet-e vagy kettőt? Fél mennyi? Na, mindegy is. Mindjárt odaér, nem érik utol. Már majdnem ott van, a torony épp felette magasodik. Most már csak ez az emelkedő van hátra. Azt a kurva, hú, de csúszik! A gyalogút bokrok között vezet, nehezen tapogatózik a sötétben, de mi az neki, egy ilyen gyakorlott turistának. Csak egy kicsit szusszannia kell, iszik egy kortyot. De aztán uzsgyi, nem akarja, hogy elkapják. Nekilendül, mire iszonyú fájdalmat érez, lehanyatlak a földre. Amikor magához tér, azt sem tudja hirtelen, hol van és miért. Sötét van, és sajog mindene. Forog vele a világ. Mégis megteszi ugyanazt a mozdulatot. A szándék emléke kényszeríti. És megint fejjel megy a sziklának.

Sura és a trombitás hajnali ötkor találják rá. Már majdnem feladták. Mindenütt ke-resték, még a várban is, de ők az ösvényen mentek, amerre járni szokás. Csak a végső kétségbeesés vezette őket erre a furcsa, eldugott helyre. Hašek nem reagált semmire, Sura egy pillanatig azt hitte, meghalt. Csak a trombitálásra ébredt fel. Hörgött, morgott, dühös volt, de érteni egy szavát sem lehetett. Sura nem dühöngött. Nem. Nem volt dühös. A borzalmas büztől lett rosszul. De megörült, amikor Hašek végre felült. Az arca, a homloka tiszta vér volt, meg sár, és az új kék öltönyének nadrágszárán keresztül a cipőjébe folyt a szar. Sura csak nézte, nézte, de nem dühöngött. Csak az a húszéves trombitás gyerek nem tudta, hova nézzen zavarában. De segített nekik. Lára állították, és hazatámogatták.

– Ne idegesíts, te temetőhuszár. Játssz el inkább a „*Jaroměřbe visz az út, visz az út*”-ot! – parancsolta neki.

– Nem tehetem, Hašek úr, most nem. Ha elengedném, elvágódna.

Elküldte a kurva anyjába, de azért a konyhában mégis adott neki autogramot. ■ ■ ■

Fordította Csoma Borbála

Irena Dousková (1964): Příbramban született, cseh író. Jaroslav Hasek utolsó hónapjairól szól *Medvetánc* című regénye, mely magyarul 2020 tavaszán jelenik meg Csoma Borbála fordításában a Kalligramnál. Hašek nagy betegen sem cáfol hírnevére. 1922-ben Lipnicébe vonul vissza, hogy befejezze a *Svejket*, ám a munka helyett többnyire barátait és a kocsmák közönségét szórakoztatja királyi hecceivel és botrányos versikékkal. Éjszaka azonban kötekedő kedélye elillan, és egy sápadt férfi néz szembe a meglevenedő sötétséggel.

Csoma Borbála (1974, Budapest): fordító, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett történelem–cseh szakon. Jelenleg Prágában él. Fordításában jelentek meg többek között Irena Dousková, Kateřina Tučková és Roman Ludva kötetei.

A zenehallgatás lépcsőin

ücsörögve „Beethoven 250” – az emlékév apropóján

Amivel babrálok: Beethoven *C-dúr, Waldstein-szonata, Op. 53.* (Daniel Barenboim-mal); a *G-dúr zongoraverseny, Nr. 4. Op. 58.* – (Hélène Grimauddal; és ugyancsak vele a *D-moll, az ún. Tempest-szonata, Op. 31/2.*

Az élmény

Vannak olyan *habitüék*, akik kottával az ölükben figyelik azt, ami a pódiumon történik: koncertélvezet intenzívben. Nem biztos, hogy intenzívebb, ha kottából követem azt, amit hallok. Inkább Pernye Andrást idézném, aki szerint a koncertélmény vizuális és audio egyszerre, látni kell, ahogy a zene születik a hangszerekből, meg az előadó erőfeszítéséből, örömeiből, vagy éppenséggel unalmából. Ezen kívül a mellettem ülők reakciója is belejátszik az élményben, ha együtt örülünk, az emeli a zenében való részvétel intenzitását. Ha viszont unatkozik (pl. nézegeti okostelefonját), az lehangol, elvesz kedvemből. Pedig csak mellettem fészkelődik... Mégis. A zenehallgatás csúcsa kollektív élmény.

Akárhogy is, egy térben lenni a zenecsinálókval emeli az átélést, mert a szemem láttára születik az, amit hallok. Vagyis: segíti az értést, tudattalan reakciók megmozdulását. A lemezfelvétel alkalmával korrigálják a hibákat: egy korábbi játék-elemet illesztnek az épp nem sikerült mozzanat helyére, vagy ismét lejátszatják a darab elrontott részét. Az élő koncerten a hiba is része az előadás egységének, sőt sikerének. Ha „ül” az egész, akkor a melléütés, vagy egyéb hiba improvizációnak tűnik, legalábbis az elvarázsolt publikum számára. Anno Fischer Annie híres volt (tán pesti pletykák révén eltúlzott módon) félreütéseiről, ám a közönség ezért is rajongott játékáért – a hiba beépült az előadás felfogásába.

Igen, Beethoven 250 apropóján a zenehallgatás fenomenológiáját próbálom megközeleíteni: mi történik velem, mikor benne élek egy-egy darabban.

Tanulom

A „belépő” az élvezetbe – ismerkedés a darabbal. Ismeretlenül idegen, így vagy úgy tetszik, de nem okoz élvezetet. Többszöri meghallgatás után – lemezről vagy egyéb kutyáról – szabályosan meg kell tanulni. Eközben lassan feltűnik a téma vagy motívum, ami mintha ismerős lenne, aztán rögvest el is bújik. Ez az első lépés a zenében való részvétel-

be: beléptél és a már ismerős motívumdarabhoz csatlakoznak más elemek, és fokozatosan ismerős lesz a tétel. (Aztán a második tételnél minden kezdődik előlről: ismerkedés, familiarizálódás stb.) Tanulási folyamat: később megszólal benned is, amit a koncerten hallottál, előbb csak töredékeiben, majd némi ismétlés után dúdolod: tudod. Ez a tudás persze nem a zenei totalitás tudása, csak a familiarizálódás állomása. E fokozatokon végig járva egyre több tárul fel a zenedarabból, belülről érzed-látod azt, amit hallasz. Interiorizálódik a külső hangbirodalom, belülről mozgat. Persze nem tudod, miért és hogyan, de innen kezdve egyre több mini-részlet csillogása tűnik fel. Végállomás, mikor elkoptatják a tételt, bevásárló központok háttérzenéjévé alacsonyítják, vagy kapucsengő zörejt csinálnak belőle: itt már unod, befogod a füled. Már nem „tudod”, hanem utálod.

Szemben az irodalmi élménnyel, a zenehallgatás „kódolt” üzenet. Az irodalmi szöveg természetesen átalakul az olvasó fejében, képek, belső szövegek születnek, a betűhalmaz akár filmként jelenik meg a képzeletben. A zenei „mondat” nem diktál semmiféle képet, jóllehet a befogadó a saját szakállára gyárt belső filmeket, melyek a látott-hallott muzsikát „értelmezik”, lefordítják. Vagy külső, történelmi események teszik alá az értelmezést. Gondoljunk az *Ötödik szimfónia* indításának négy dobütésére, ami a második világháború alatt a BBC híreinek logójaként az ellenállás és a szabadság ígéretének biztató akkordja lett. Az volt benne, hogy a barna éveknek vége lesz, és az elnyomottak így is hallgatták (ha tudták...)

Az igazi élmény, illetve élvezet később születik: a témát a kidolgozásban találjuk viszont, és először keresgélni kell, hogy mit is hallunk, majd ráismerünk a már belénk táplált motívumra és akkor elkezdődik annak aprólékos „tanulása”. Mikor már minden variációs lehetőséget tudunk-ismerünk, akkor indul be az elmélyedés, ugyanattól az előadótól (zenekartól) hallható mű olyan részletei bukkannak fel figyelmünk terében, melyeket korábban észre se vettünk. Ez a folyamat szinte végtelen. Szerencsére találtam egy Barenboim meseterkurzust, ahol a *Waldstein szonáta* első tételét instruálja tanítványának, Saleem Abboud Ashkarnak (közönség előtt persze). Két zongorás a felállás, a Mester előbb meghallgatja a srác előadásában a tételt, majd elkezdik szétszálazni a darab megszólaltatását. Már az induló taktusoknál megáll, hogyan kell az első – ismétlődő basszus akkordokat – játszani: kétszer-háromszor megy végig a „tanonc”, és Barenboim mutatja neki, hogyan csinálja, s közben olyan mikrorészleteket csillant fel, amiről nem is álmodtam. A tanonc türelmes (boldog), én meg tanultam valamit: imádom a próbafolyamatokat, ha netán (egyre ritkábban) találkozom velük. Abból tanulok a legtöbbet. Persze kínos, (szadista) instrualás ez, mert olykor négy-öt nekifutásra is csóválja a fejét, „nem jó, csináld újra!” – és mutatja, mit –, a srác végül meg tudja csinálni az elvárt futamot.

Az elmélyülés következő fázisa, mikor más előadó, más felfogásban halljuk viszont a darabot. Minden ismerős és mégis minden más. Az összehasonlítás elsősorban nem értékelés – az is természetesen, van olyan előadásmód, amit elvetünk, és van, amit csodálunk. De az összevetés újabb részleteket világít meg a darabból. Mint említettem, ezek az apró titkok szinte végtelen mennyiségben bukkannak elő más művész (zenekar) előadásában. Ettől az első élmény, a darabbal való első találkozás nem lesz kevesebb, csak gazdagodik. Ugyanakkor találkozunk olyan előadásmóddal is, ami azzal lep meg bennünket, hogy olyan, mintha valami más művet hallanánk. (A *Waldstein szonáta* Richter korai játékában és Barenboim mai előadásában szinte két különböző darabnak tűnik. A Beethoven-szonáták kimeríthetetlenek...)

Jelentéskeresés

Amit eddig elmondtam: köztudott, voltaképp közhely. Ám innen már bonyolultabb jelenségek tolnak elő. Ha már teljes mértékben „birtokoljuk” a zenét, akkor bennünk, az érzelmi tudatban beindul a *jelentéskeresés*. A fogalom a jelentésszóródás ellentéte (Dissemináció – Derrida kategóriája) A zenei tétel maga tökéletes disszemináció: a zenedarabnak nem egyetlen vonatkozása van, nem valamit jelent, hanem a jelentések sokasága tolong a hangok összjátékában, a dallamban és annak variációiban. Biztos van egy, a köztudat által el-

fogadott főbb jelentése (pl. Mozart *A dúr zongoraversenyének* II. tétele – a közvélekedésben a szerelmi vallomások csúcsa...) De egy normál koncerten, vagy a Youtube előtt ülve gondolat- és érzelmvihar keletkezik bennünk, hogy amit hallunk, mondatokba rendezve, mire vonatkozhat. Azt tudjuk, hogy a darab nem a való világ valaminő leképezése, de rá való vonatkozása megmarad, s ennek akarunk – önkénytelenül – nyomába eredni. Csak az a bökkenő, hogy sokféle vonatkozás kavargat lelkünkben, a zene nem kognitív tudatunkra, hanem érzelmi-összlelki háztartásunkba lép be és ott kavargat, megfelfejthetetlenül. Valamelyik értelmezési képzetnél lehorgonyozunk, és ettől kezdve csodálkozunk. Aztán egy újabb futam vagy netán tétel kizökkent ebből a kvázi-bizonyosságból és újabb érzelmi-tudatvihar keletkezik: de ez a műélvezet. Mert nincs – nem létezik – egyetlen jelentés, értelmezési tartomány. A zene sajátja, hogy rád borítja a jelentések tömegét, mindegyikből van valami, de egyik sem az „igazi”, mert igazi nincs.

Igazi nincs. Pedig van. Ez a zene legmélyebb titka. Desifírozni csak megközelítően lehet – zenei közírók, kézikönyvek (pl. a hangversenykalauzok) kísérleteznek ezzel. Az ilyenmi nem engedi, hogy a hangok világa mögé tekints. Ez a világ (kanti kifejezéssel szólva) „magáért való”. Az, ami megráz, amitől könnyes leszel – vagy épp elfog valami földöntúli boldogság –, azt a hangok világa teszi veled, de nem engedi néven nevezni magát. Ugyanakkor állandóan arra sarkall, hogy fejtsd meg, mitől kell könnyezned egy Bach kórusrészleten, miközben a szövegből (ami latin vagy német) keveset értesz, s ha mindent, az sem segít sokat.

Az ismert darabrészletben mindig előre tájékozódasz, tudod – kb. –, hogy mi következik, miközben e „mozgás” a műben a már hallottak élményére támaszkodik, onnan várod a következő fordulatot. A várakozás mozgása a zenei hallás élvezet nagy része. Ugyanakkor tudjuk, hogy a művek többnyire „becsapnak”, Beethoven e becsapós játék nagymestere: nem az, illetve nem úgy következik, mint amit vártál, akkor sem, ha már ismerted a darabot. A *Waldstein szonáta* első tételében legalább kétszer érzem úgy, hogy a vége felé rohan a tempó, közben csak egy új passzázs nyílik. Aztán a tétel vége hirtelen pár akkord múltán váratlanul ér. Az ígéret és csalódás játéka, vagyis az „előretudás”, és erre a csalódás – ez a zene öröme, mert újat hoz, újat mutat, olyasmit, amire nem számítottál. (Szemben a populáris muzsikával, ahol az jön be, amire készülsz...)

Aztán itt vannak a kivárások: várod a hangsor folytatását, és az esedékes leütést (zongoránál), de ez is, vagy a zenekari „válasz” később érkezik várakozásodhoz képest. A várakozás (amit az előadó hív elő belőled) kapcsolja be érzelmi fantáziád, mondhatnám a kavargó lélekvihart. Mert a „kivárás” ideje alatt úgy érzed – tudattalanul –, hogy valami más van, baj, vagy váltás, szeretnél továbblépni, de nem te vagy lépéseid ura. Felkapod a fejed: „mi van?”, vagyis újra bekapcsol a zenei áramkör csak magasabb feszültséggel. A *Waldstein szonátában* bombaként hat, hogy a második (lassú) tétel végét várod, de ez egy kéttétes mű, és a lassú bevezetés után viharos módon robban be a folytatás: kellemes csalódás. Amire a zongorista rá is játszik: hirtelen váltás áll a várakozás ellenében.

Beethoven kedvenc játéka a „felelgetős” – versenyműveknél a szólóhangszer és zenekar „vitája”. Legismertebb darabja a *G-dúr zongoraverseny* II. tétele (ami ráadásul e-mollban íródott.) A vad zenekari indítás után fojtott, szomorú zongora intonáció felel, majd rövid átmenet után ismét kemény zenekari „válasz” érkezik és ez így megy a tétel végéig. Azzal a különbséggel, hogy az orkesztrális vadság és zongora szelídségének vitája összeér, fokozatosan csendesedik „gorombasága”, sőt a zenekari hangzás beleolvad a zongora dallamba (vagy fordítva) és a tétel közös megegyezéssel zárul: kibékül a „két tábor”.

A test rezonál

Említettem az érzelmek viharát, azt, amit a zenei jelen okoz fejben-lélekben. A test reakciója a jelenléttel kezdődik: ott ülsz a koncertteremben a zenészekkel szemben, jelenlét az ő jelenlétük, illetve jelenbeliségük. Mert nemcsak a lélek, meg a szellem reagál, valójában az egész test vesz részt ebben a viharban: a könnyezés a test reakciója, zsige-

ri fájdalom, bénultság vagy repeső testi öröm fogja el az embert, mert nemcsak lelkével-szellemével hallja-élvezi a darabot. A *test rezonanciája* igazabb, mint amit fejben ki tudok találni a „miről szól, amit hallok?” kérdésre: a test a maga kvázi-primitív módján a zene transzcendens valóságát reagálja le, azt, aminek nincs neve, csak átfut rajtam, és olyasmivel ajándékoz meg, amiről fogalmam sem volt a zene megszólalása előtt. Igaz viszont, hogy ez a test-rezonancia, mint a darab összhatása is csak rövid ideig tart, nincs olyan tartós hatása – netán életformáló befolyása rám –, mint egy-egy nagy regénynek. Mert a zene abszolút időbeli, maga a megfogható-megfoghatatlan idő. Lecsengése után még meggy benned a dallam ilyen-olyan töredéke, de az idővel való ilyen szoros együtt-lét, összefonódás – elmúlik.

Egyébként a testen átfutó, megrázó, átmosó stb. zsigeri hatás rejtély: egyetlen más művészet sem képes erre a testi rezonanciára. Ráadásul milyen intenzitású rezonanciára? A nagy zene az Én egészét képes megragadni, mert az Én is maga az időbeliség, a két idő találkaja-ütközése abban a zenei élményben: önmagaddal a zenében, mint időtükörben találkozol. És ez a tükör minden ismétlésnél más képet tart eléd, ill. mást látsz magadból miközben a dallamra, összhangzatra figyelsz: más vagy minden ismétlésnél.

De ezen túl, vagy innen a zene hangzása – a tuttik, az üstdobok, a vonósok légysága, a kórus, kürtök – is a testre hatnak, ezt már a görög színház is tudta, a hang elementáris testet érő hatás. Erre lehet építeni, mint ahogy ennek megvonására is, ld. pl. a második tételek csendjeit.

A zenei idő

Mikor elkezdődik egy koncert, teszem azt Beethoven *G-dúr zongoraversenye*, fokozatosan kilépünk a valós időből (igaz, megvárjuk a késve érkezőket), aztán a zene által kínált időrendbe találjuk magunkat: ami más időmérték, mint hogy nyolc óra tíz percet mutat a karórám. A valóság idő formájában távolodik tőlem. Aki közben nézi az óráját, az unatkozik, mert vagy nem ismeri a darabot, nem érzi-érzi, vagy nem tetszik neki az előadás. Aki viszont benne van, annak számára nem azt jelenti az idő, mint a kinti világban. Mikor lezárul egy tétel, sajnáljuk, hogy vége van, még jó lett volna benne időzni. Apropos időzés. Hegel szerint a festmények élvezetéhez a kép előtt időzni kell, hagyni kell, hogy a mű hason ránk, ne akarjuk megfejtetni, belemagyarázni, a mű meg fog szólalni, ha időt hagyunk neki. A zenében nincs ilyen lehetőségünk, itt nem lehet „elidőzni”, a zenei idő magával ragad, visz egy másik idődimenzióba, ahol nem lehet megállni. (Legfeljebb ha lemeztől, vagy a Youtube-ról hallgatjuk a művet és itt vagy ott leállítjuk a lejátszást...)

A zenei időt csak akkor érzékelem, mikor véget ér egy kedvenc előadóm játéka, és kiesek abból a kvázi-varázslatból, ami addig tartott. De azért ennél mégis többet érzékelek: veszem a *Vihar* című Beethoven d-moll szonátájának (Op. 32a.) indítását – és azt érzem, hogy bennem az első leütés után megindul a hangok láncolata, ami – mivel szinte azonnal vált dinamikusabbra – magának teremt időt, illetve idő csak az van, ami hallatszik, ami átjár. Kiemel a valós időből és egy néven nem nevezhető idődimenzióba emel. Amit hallok az nem az időBEN van, hanem maga az idő. És mivel ez a szonáta igen sokrétegű, a váltások ébresztenek a belső idő egységére, hogy ez a tétel (a legbonyolultabb a három tétel közül) teremti bennem az idő arcait. Talán ez a különbség a valós és a zenei idő között. Bennem van és nem felettem, köröttem múlik. A „bennem” itt azt jelenti – szerintem –, hogy tágul-szűkül, alakul függetlenül az órával mért időtől.

Erre épül az előadó választott tempója, azaz saját ideje: siet, felgyorsítja a tempót, vagy belassul, akár váltogatva, akár maradva a gyorsulásnál. (Persze csak a kottában előírt metronóm szám körül mozogva.) Az időjáték az előadó kezébe került.

Nem igazán tudom megragadni. Mivel a dallam (téma, kidolgozás, ismétlés stb.) halad az időben, ezért az épp hallott zenedarab maga az idő, ezért külön jellegzetességét nem lehet leírni. A zenei idő igazán tán csak egy pillanatban érzékelhető, az ún. *generalpausa* alkalmával: mikor egy nagy felütés után minden hangszer elhallgat, hirtelen csend lesz. Eb-

ben a pillanatban érezzük a zenei és a valós idő közti különbséget. Aztán persze megy tovább a tétel és a zenei időrend is visszaáll.

A legizgalmasabb jelenség, hogy egy jó koncert után még órákig, netán napokig a fülledben marad a dallam, egy-egy részlet, nem akar távozni, élvezed (vagy mérgelődsz), hogy fülbemászóként ott egy töredék-tétel. Folytatni nem tudod, belső zeneként él, dúdolni-fütyülni se tudod még, csak belül zubog, szinte hallod. Ez a belső hallás segít a darab felismerésében, a motívum ráismerésében, egyáltalán a zenei memória működésében. Mondhatnám: az ember belül is ki tud lépni a valós időből, mert belül dobog a zenei idő.

A jelenvalóság

A zenei időben nincs „most” illetve „jelen pillanat” – mindig az egész darab van jelen, bár hallani csak az épp adott akkordot hallom, de vele, ill. benne ott rezeg az előzmény és képzetemben az is, ami következhet. (Kivéve a lezárást, vagy a már említett *generálpausát*.) A mű, amíg szól, mindig jelen van, de egyetlen akkordra sem mondhatjuk, hogy „most” (azaz, hogy jelen idejű): minden elem megy valahová. (A csúcspont felé, a tonikához vagy az utolsó akkordhoz.) A zene állandó mozgásban van, amíg szól, nincs leállása, kitekin-tése a valós időre. A más elhangzottak benne vannak az épp hallható felhangjaiban, visszajátszani csak valamilyen eszközön lehet – élünk is vele, de barbár rítus, mert épp az elhangzása, (időbelisége) adja varázsát: nem hozható vissza, vagyis nincs jelen ideje, illetve csak az egésznek van dinamikus, „folyékony” jelene.

Utóélet

Egy darabig, vagy jó sokáig él még bennem, fut a fülemben a dallam (vagy annak ilyen-olyan részlete), nem tudok tőle szabadulni. Emészttem. Aztán vagy elöveszem, mert kíváncsi vagyok, hogy más hogyan adja elő, vagy próbálom más zenével „törölni”. (Nem megy...) Ezt csak azért mesélem itt a dolgozat végén, mert már rég azt hittem, hogy túl vagyok Beethovenen, Rachmaninov vagy Bartók, netán Eric Satie és Gershwin kiszorították a kedvencek listájáról. Hát nem. Jóval az évforduló előtt visszakéredzkedett, nem tudom letenni, mert van mit felfedezni benne. Bár voltaképp Mozart imádó vagyok, de ez most nem tartozik ide.

250 év – egy örökkévalóság.

Almási Miklós (1932): Az ELTE és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet professor emeritusa. Kezdetben dráma (színház) és filozófia határozta meg életét, Lukács György tanítványaként sajátította el a szakmát, valamint a holisztikus gondolkodást. Első könyveit ez az észjárásbeli habitus jellemezte. 1990-től kezdte érdekelni a gazdaságfilozófia, egyáltalán az ökonómia (finánckapitalizmus), amiben sokat segített az a kétszer egy év, amit Amerikában töltött: e rendszer működésének testközeli élménye nagy hatással volt további tevékenységére. Attól kezdve véli úgy, hogy a világ folyását e tőkeformák globális – és radikálisan új – működése (és diszfunkciója) határozza meg. Szerelme azért az esztétika maradt, oktatóként, kritikusként, esszéistaként a művekkel való bűbelődés, a hermeneutika és elemzés tölti ki életét. 1987-ben választották akadémikussá, 2004-ben kapott Széchenyi-díjat. Könyvei a Kalligramnál: *A szerelem lehetetlensége* (2012), *Bevezetés a 21. századba* (miniesszé, 2015), *Pisztoly a könyvtárban* (életinterjú, 2019).

Nem elfutni a halandóság előtt

Kukorelly Endre igazi nagyregényt írt, a szó minden értelmében. A CéCéCéPé rendhagyó történet, család- és fejlődés-regény, sajátos visszatekintés a XX. századra, magánmitológia. Az érett ember visszatekint az életére, és megköszöni a lehetőséget. Tud nevetni a botlásain, és nem akar elfutni a halandóság előtt.

A történet több szálon fut, több idősíkon, időben az első világháború és 1989 között játszódik főleg Magyarországon, de vannak európai, főleg német színterek is. Számolnunk kell továbbá egy mitikus, fiktív, epósi idővel és helyszínnel. A történetet egy bizonyos (K) meséli egyes szám harmadik személyben, a betű nyilvánvalóan utal a szerzőre, de a harmadik személyű elbeszélés módja egyszerre távolítja el az olvasót, mintegy figyelmezteti az olvasót arra, hogy (K) ebben az esetben nem egyszerűen a regény szerzője, hanem a hőse is, és amit mond, azt egy elbeszélés elbeszélőjeként mondja. A regény mozaikdarabokból áll össze, egy-egy mozaik egy bekezdésnyi szövegből áll, jellemzően pár mondatból, de előfordul egyszavas rész, és akár majdnem egypáldos szöveg is. A történet szisztematikus munkát vár az olvasótól, neki kell ugyanis összeállítani a fejében. Mintegy rekonstruálnia. A folyamat szimbolikus értelmű, az elbeszélő maga is ilyen mozaikokból rakja össze a történetét. A mozaikdarabok összeillesztése pedig egyfelől az a mód, ahogyan az elbeszélő előhívja a saját történetét, másfelől pedig az a mód, ahogyan az olvasó megismeri ezt a történetet. Minden mozaiknak van egy száma, egy 0 és 9 közötti szám jelzi a főtémát, utána pedig egy kétjegyű szám mutatja az adott szál lineáris előrehaladását. Ezek mögött a számok mögött én nem keresnék misztikus értelmet, egyszerűen fogódzók

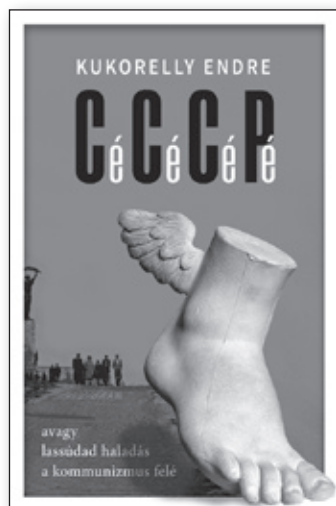
Kukorelly Endre:

*CéCéCéPé, avagy lassúdad
haladás a kommunizmus felé*
Kalligram, Budapest, 2019

az olvasónak, hogy könnyebben azonosítsa az egyes történetszálakat, ez menne egyébként a számozás nélkül is, ez csak egy vizuális jelzés, ami követőhetőbbé teszi a regényt. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az egyes fejezeteket római számok jelölik, mindegyik egy-egy évet nevez meg, de az adott éven kívüli események is szerepet kapnak. A 60-as évek többször előfordulnak, hiszen ez (K) ifjúkora, ekkor középiskolás, egész életének meghatározó élményeit ebben az időben szerzi. Érdekes kérdés, hogy az 1989 utáni időkből miért nincsenek emlékek, (K) maga ezt úgy magyarázza, hogy a történetek valahogy mindig a régi időkből származnak, és az elbeszélőnek visszatekintve ez a rendszer-váltás számít a régi idők kezdetének. Az elbeszélő (K) ezt különben Berlinben éli meg, ezzel mintegy nemzetközi összefüggésbe kerül a történet. A különböző időkből származó emlékek élessége egyáltalán nem egyforma, hiszen az emlékek jelentősége sem egyforma az elbeszélő jellemfejlődése szempontjából. Hiszen nagyon nem mindegy, hogy mi az, amire emlékszünk, hogy mennyire élesek ezek az emlékek, és hogy mi az, amit elfelejtünk. Érdekes módon tehát az is jól jellemzi a személyiséget, hogy mi az, amire nem emlékszik. Van egy fiktív történetszál, ez nullás jelöléssel fut, főleg mitológiai és kultúrtörténeti tartalmú szövegeket mesél el, ezek látványlag nem kapcsolódnak a többi történethez, illetve csak nagyon áttételes módon. Messziről nézve ezek a mito-

logikus történetek egyfajta alapsztorik, mátrixok. A szerelem, a halál, a hűtlenség, a bosszú és társaik ősi megfogalmazásai. Ezek az alaptörténetek, amelyek egyfajta különös ciklikusságban ismétlődnek az emlékekben felidézett történetekben. Ám egy különös mozzanat hirtelen mégis emberközelivé hozza őket. Kiderül ugyanis, hogy az elbeszélő nagyapja volt az, aki görög mitológiai történeteket mesélt az unokáinak; így voltaképpen a görög mítoszok egyfajta életre való felkészítéssel szolgáltak, amiket ott és akkor talán nem értettek meg a kisgyerekek, de mégis eligazítást adhattak a felnőtt életben. Így ezek a részben közismert, részben kevésbé ismert, ősi történetek személyes útmutatóvá, mércévé nőttek ki magukat. A mítosztörténetek alapképletei ismétlődnek az elbeszélő saját élményein és a csak hallomásból ismert, családi mítoszokon alapuló történetekben. Illetve fontos az esetleges különbözőség, a szembeállítás, ahogy az egyes generációk megélik a szerelmet, a katonaságot, a fegyveres harcokat, a kommunizmust, a kitelepítést, a munkatáborot. Az a legérdekesebb, ahogyan az előző generációk életéből következik egy fiatalabb generáció sorsa. Hogy hogyan fonódnak egymásba az életek, hogyan lesz valami szükségképpen olyan, amilyen.

Megszoktuk a XX. sz.-i nagyregényekben, hogy az emlékezés folyamata mindig szagokra, rögzült pillanatokra, emlékfoszlányokra épül, itt sem történik ez másképp. Az elbeszélés annyiban is követi az emlékezés természetes módját, hogy többször is felidézi ugyanazt a történetet, de nem teljesen ugyanúgy. Mások a kiemelések, máshol kezdődik és végződik a történet. Van, hogy maga az elbeszélő is elbizonytalanodik, hogy hogyan is volt ez meg az. Sőt, olyan is előfordul, hogy rájön mesélés közben, hogy ezt a történetet nem láthatta személyesen, csak mesélték neki önmagáról, ez a visszamesélés. Érdekes, hogy hajlamosak vagyunk a magunkról visszamesélt történetet egészen saját történetként kezelni. Fontos része tehát az emlékek felidezésének a kollektív emlékezet, amely már olyan időkbe is vissza tudja vinni az elbeszélőt, amikor még nem

lehettek saját élményei, mert meg sem született. Minden családban mesélnek ilyen réges-régi történeteket megboldogult felmenőkről. Itt is fontos az újabb generációk szempontjából, hogy mit mesélnek el korábbi időkről; hogy mit mesélnek, vagy nem mesélnek munkatáborról, kitelepítésről, háborúról, vagy a nagypapa foglalkozásáról.

Az elbeszélő személyiségének alakulása is a szemünk előtt megy végbe. Az elbeszélő a klasszikus fejlődéregényekhez hasonlóan szeretné megismerni saját magát, szeretné megérteni a tetteit, és valamilyen módon magyarázatot találni a dolgok látszólag esetleges alakulására. Ugyanis mint a történetekből kitetszik, a dolgok nem is nagyon alakulhattak volna másképp.

Az elbeszélő ugyanakkor modern, értelmiségi ember is, aki folyamatosan ráérez ennek a családi mítosznak az időnkénti hamisságára, ráérez az álszentségre és a tabutémákra. Jó is volna megérteni, hogy mit jelentenek azok a bélyegek, amiket olyan előszeretettel sütnek egymásra az emberek. Mit jelent az, hogy úri középosztály? Mi ez a felhajtás a katonatiszti mesterséggel? Kik azok a prolik? Mit jelent mulatni?

A regény azért tud szórakoztató maradni, mert az elbeszélő nagyon is képes az öniróniára, az iróniára és általában véve a bírálatra, az elmesélt történetekkel szembeni kritikus magatartásra. Egy ilyen attitűddel fel lehet vállalni az érzelmeket, a tévedéseket, a tragédiákat. Az egyes mozaiktörténetek így mindig játékosak valamelyest, idézőjelben értendők. Az talán igaz vi-

szont, hogy a rendszerváltás után eszmélő generációk bizonyos kifejezéseket csak magyarázattal fognak érteni, a regény nyelve és iróniája erősen kötődik az 1989 előtti nyelvhasználathoz. Például a regény címe, és a címbe rejlő sokféle célzás csak akkor válik érhetővé, ha tudjuk, hogy a Cé cé cé pé (így cével kimondva) nem egyszerűen a Szovjetunió, hanem az országnév hibás, ám rendkívül elterjedt olvasata volt. A Szovjetuniót ugyanis oroszul SzSzSZR betűszóval rövidítették, ha ezt cirill betűkkel leírom, és a cirill betűket latin betűknek olvasom ki (tévesen) magyarul, akkor jön elő az a Cé cé cé pé szóalak. Azok a gyerekek ejtették így ezt a szót, akik magyar betűkkel már tudtak olvasni, de oroszul még nem kezdtek el tanulni. A címadás tehát egy ironikus gesztus, azzal, hogy egy közkeletű, de eredendően hibás szóalakot használ a Szovjetunióra, mintegy kiemeli az elbeszélőnek a Szovjetunióhoz való sajátos viszonyát. A Szovjetunió nem egyszerűen egy ország volt, hanem az egész 1989 előtt rendszernek a jelképe is, a Cé cé cé pé elnevezés önmagában kifejezi ezt az egész abszurditást, amit Magyarországon a Szovjetunió jelentett. És nem utolsósorban leleplezi azt az ostoba képmutatást és hazugságyaráatot, amit az 1989 előtti rendszer képviselt. A *Lassúdad haladás a kommunizmus felé* alcím voltaképpen ezt a főcímet hivatott értelmezni. A haladás és a kommunizmus önmagukban is kedvelt közhelyek voltak, a hivatalos ideológia pedig folyamatosan azt ismételte, hogy az ország folyamatosan halad a kommunizmus felé. De természetesen ez csak üres jelszó volt, a lassúdad szó jelzi a kifejezés iróniáját, és azt, hogy voltaképpen nem nagyon haladtunk semerre, de a kommunizmus felé egészen biztosan nem.

A sokféleképpen elmesélt és többször felidézett történetek óhatatlanul felvetik azt a kérdést, hogy valójában mi történt. Mi történt a Don-kanyarnál? Mi történt 1956-ban? Valójában hol volt XY ekkor és ekkor? Az események körüli bizonytalanság, annak a kérdése, hogy mi az, ami megtörtént, és mi az, amiről szerették volna, ha megtörténik, valami olyasmit su-

gall, hogy a személyesen átélt magán-történelem valahogy mindig különös fénybe állítja a történelem úgynevezett sorsfordító eseményeit. Hogy igen, igen, ez történt, de azért ez nem volt egészen úgy. Hogy az eseményeknek van egy teljesen más vetülete, más nézőpontja. És van olyan, hogy egy-egy ember életében éppen ez a másik nézőpont válik fontossá, ami a nagy történetben csak egy apró mellékszál. Figyeljük csak meg ezt a logikát: ha tankok jönnek, belőhetnek, ha lőhetnek löni is fognak, vigyük a gyerekeket a pincébe, a cselédszobába, pince, éhség, frissen sült kenyérszag, nő az utcán, akit lelőttek, vagy talán mégsem, talán nem is volt ott senki. Ezért lesz a pincének jó illata. A tankok szovjet tankok, ez egy 1956-os emlékkép. A Cé cé cé pé ezt is jelenti, a tankokat, a kenyér szagát, a pincét, az utcán fekvő halott embert. És persze még sok minden mást. A regény egyik alapkérdése, hogy mi volt ez az őrzítő ellentét Kelet és Nyugat között, a Cé cé cé pé pedig ennek a Keletnek a legfőbb reprezentánsa. Nem lehet néhány szóban összefoglalni, hogy milyen volt ez a Kelet, mert erről szól a regény. Nem ideológiákra kell gondolni, az nagyon unalmas volna. Az emlékekből kibontakoznak a Kádár-rendszer minden napjai, az előzményei, Rákosi, Horthy és a háborúk. Az olvasó lépésről lépésre lesz beavatva. Ahogyan az elbeszélő megismeri először a maga szűkebb világát, a családot és az utcát, aztán kitér a tágabb környezetére, majd utazik, többek közt nyugatra is, a rendszerváltást egyébként éppen az újraegyesülő Németországban éli meg, úgy ismeri meg egyre jobban az olvasó is az 1989 előtti világot. A német újraegyesítés, egyáltalán nyugat és maga a rendszerváltás egyúttal tágabb összefüggéseket is megmutat, mintegy többdimenzióssá teszi a történetet.

Azoknak a generációknak, akik a Kádár-rendszerben szocializálódtak, külön örömet fog okozni, hogy a történetek ismerősek lesznek a számukra, biztos vagyok benne, hogy mindenki hasonló események történtek meg, de legalább hallott hasonló eseményekről, például a néphadseregben átélt katonaelményekről vagy

éppen 1956 kapcsán. Az ifjabbak pedig nyilván hasonló történeteket hallhatnak a Kádár-rendszerről a szüleiktől, nekik éppen ezek felismerése lesz érdekes. Így mondhatjuk talán, hogy minden magyar olvasónak lesz vagy lehet egyfajta személyes érintettsége.

Az egyes mozaiktörténetek olvashatók és élvezhetők önmagukban is, afféle egypercesek ezek, lehet őket olvasni buszon, vagy ha éppen kevés ideje van valakinek. Az biztos, hogy nem fogja senki elfelejteni, amit olvasott, mert az egyes történetek leleményesen vannak megírva, önálló anekdoták, szórakoztató olvasmányt jelenthetnek bárkinek. Aztán, hogy ki mi-

lyen szinten rakja össze magában a történeteket, hogy kinek mennyire áll össze a fejében egésze ez az egész katikus valami, amit mind közönségesen életnek nevezünk, az már más kérdés. És itt zárásként engedjék meg nekem még egy észrevétel. Újraolvassva az eddig írtakat, úgy látom, hogy a fenti értelmezésben egy kicsit háttérbe szorult az elbeszélő (K) személyisége. Pedig ez a regény minden említett korrajz és egyebek mellett szól egy kiteljesedő személyiségről is. Mondhatni, hogy a szemünk előtt lesz egy helyes kis gyerekből érdekes és sokszínű ember, aki tud és akar reflektálni a világra, és szeretné egy kicsit jobban ér-

teni önmagát. Talán ezt az önértelmezést szolgálja a sokféle irodalmi idézet és utalás, ami egy kicsit artisztikussá teszi a regényt, de szerintem ez is nagyon klassz, hozzátartozik az elbeszélő (K) személyiségéhez. ■ ■ ■

■ **Mohács Árpád** (1966): magyar–portugál–német szakon végezett az ELTE-n, verseket és színpadi műveket ír, műfordító. A Szépirók Társaságának tagja. Kötetei a Kalligramnál: Fernando Pessoa: *Portugál tenger. Válogatott versek* (2008); Gottfried Benn: *Kígyóból a kanyar* (2013); *Hannibál búcsúja* (2015).

KOLOZSI ORSOLYA

Család- és tudatregény

A *Másik halál* első, 2012-es megjelenésekor Barnás Ferenc azt hangsúlyozta, hogy a szöveg korábbi regényeivel (*Az élősködő*, *Bagatell*, *A kilencedik*) egyfajta regényciklust alkot, s mint a ciklus utolsó darabja, le is zárja azokat a tematikus és nyelvi megoldásokat, melyek mind a négy regényben jelen vannak. Ehhez képest most megjelent kötete, az *Életünk végéig* mintha a megelőző két regényből nőtt volna ki, mindkettőhöz szervesen kapcsolódik, témáját tekintve legalábbis mindenképp. Ahogyan a korábbiak, úgy ez a legújabb, négyszázötven oldalas regény is sok önéletrajzi elemet tartalmaz, mintha *A kilencedik* lapjain elkezdett családtörténetet mesélné tovább, azt mutatná meg, mi lett az ott bemutatott gyerekekből felnőttkorukra, hogyan alakult a népes, tízgyermekes család élete.

A *kilencedik* meg is jelenik az új regény cselekményében, hiszen az elbeszélő, Sepi (Sebestyén) a cselekmény kezdete előtt valamivel megírja a saját családja történetét feldolgozó *Ontogenea* című regényt, mely, mint címe is mutatja, e népes család eredetét, létének alapjait keresi. A történet

Barnás Ferenc: *Életünk végéig*
Kalligram, 2019. Budapest

elején súlyos betegséggel küzdő főhős-elbeszélő gyógyulási folyamata közben elveszíti édesanyját, és ezt a tragikus veszteséget magában többször is összekapcsolja regényének megjelenésével. Az ezzel kapcsolatos büntudatát, lelkiismeretfurdalását néhány testvére erősíti is. Azt sugallják, hogy – bár az édesanya halálos betegsége mindenki számára ismert volt – Sepi őszinte, a családi idillt sokszor megkérdőjelező regényének volt köszönhető az idős édesanya halála. Az apja, és részben a család általi kiközösítettsége csak lassan, hónapok, évek alatt oldódik, de a hatalmas család sajátos belső dinamikájának köszönhetően mindig más körül a perifériára, a tíz testvér különböző, gyakorta változó érdekcsoportokba szerveződik a velük történő események hatására. A nagycsaládnak valóban van egy, a kötetben egyértelműen érezhető sodrása, mely nem csak gyerekként, de felnőve, az otthon falai közül kiszabadulva is érzékelhető. Ezt az állandó

mozgást, a sorsok összeérését, eltávolodását, a kusza, sokszor rejtett családi szálakat, összefonódásokat mutatja be a szöveg, melynek nem ez az egyetlen, de talán ez a legérdekesebb dimenziója. Az unokákkal, menyekkel, vejekkel közel ötven főre duzzadó família adja az egyik szálát, nagyon jó arányérzékkel, nagy vonalakban bemutatva az egyes testvérek és családjaik sorsait, történeteit. Az egymástól térben és sokszor értékrendben, életstílusban is jelentősen elszakadó testvérek között van Svédországban élő, van sikeres zenész, van szerencsejátékfüggő, van magasan iskolázott és háztartásbeli, örökbe fogadott és saját gyereket nevelő is, de bármennyire is különböznek, a család, a közös gyökerek összekötik őket. De nem úgy kötik össze, hogy megté-

vesztő idill, netán giccs legyen belőle: az elbeszélő nem a család melegéről, az összetartásról értekezik, sőt, nagyon gyakran illusztrálja azt, milyen nehéz családban élni, az elvárásoknak megfelelni, a soha el nem fogyó konfliktusokban részt venni. Láthatóvá teszi, hogy alkalmanként mindent kíván az ember, csak a családot nem. De minden küzdelme, árulása, kisszerűsége és fájdalma mellett ott pislákol a családokban valami más is, talán épp a közös nehézségek miatti összetartozás, az alfa és az omega, a megértés egy sajátos foka, és ezektől válik mégis fenségesse az, ami sokszor irritáló és elviselhetetlen. Ennek az ambivalens váltakozásnak, a családi szövődék állandó mozgásának érzékeltetése mögé becsúszik ugyan néhány történelmi adalék, néhol egy pillanatra láthatóvá válik a háttér, de Barnás regénye nem az a családregegy, mely sokszoros összefonódásban áll a történelemmel. A történelmi háttér csak elmosódottan és alig látszik, hiszen a fókusz belülről van helyezve, a családi viszonyrendszeré és az állandó átrendeződéseké a főszerep.

Nem csak egy család története azonban az *Életünk végéig*, de egy búcsúzó, a fiaival és lányaival, és teljes életével szembenéző apa regénye is. Pontosabban: egy apa és egy fiú regénye, hiszen az olvasó csak a narrátoron, Sepin keresztül láthatja ezt az apát, aki így értelemszerűen az ő viszonyukban válik csak megragadhatóvá, s láthatóvá válnak az oda és vissza kiosztott sebek, a szülő-gyerek kapcsolat felnőttkori nehézségei. A szülők elvesztése nagyon finoman, mégis hatásosan érintett téma, az anya, majd néhány évvel később az apa sírjánál álló család tökéletes arányérzékkel megjelenített, megrendítő részletei a szövegnek: „Ide-oda mozgó gyertyaláng. Oltár. Üresség. Fekete miseruha fekete stórával. Könyv, amiből olvasnak. Szédültem. Közben Mamát láttam mindenütt. Nem láttam, éreztem. Nem emlékszem arra, hogy sírtam-e, bár a lányom valamikor felém nyújtott egy zsebken-dőt, amit elvettem

tőle. Letörölni az arcunkról fél liter unicumot, öt üveg sört, a félelmet és a féltudatlanságot. Tudtuk, hogy ez bármikor bekövetkezhet, hisz Mama leukémiás volt, két évvel korábban, nyolcvanéves korában diagnosztizálták nála. Mégsem akartunk gondolni arra, hogy meghalhat, vagy ha gondoltunk is rá, nem akartuk elképzelni, hogy mindez ránk nézve milyen következményekkel jár. Mindannyian meghaltunk. A testvéreimmel nem beszélgettem erről, de tudtam, hogy ugyanezt gondolják. Nem gondolták, éltek. Már egyikük sem az volt, aki korábban (...)”

A család közössége persze egyénekből áll össze, és Barnás Ferenc regénye sem csupán a család kérdéseivel foglalkozik. Központi hősét egyrészt a családon belüli relációkban szeretné megmutatni, másrészt nagyon analitikus, részletező képet ad a főhős belső történéseiről is. Sepi legfontosabb kötődései minden ellentmondásuk ellenére a családhoz kapcsolódnak, de ötvenes éveinek (a regény jelen ideje) legmeghatározóbb kapcsolatát szerelme, a harmincas Lil jelenti. Nagyon fontos számára a nő, kapcsolatuk különleges, összetartozásuk az első pillanattól egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen. Éppen ezért igyekszik a nőt elfogadtatni a családjával, beépíteni kusza viszonyrendszerébe. A szerelmi kapcsolatában és családjában is megmutatott Sepi azonban nem csak külső kapcsolataiban, hanem folyamatos belső monológjaiban, vívódásaiban, saját magához való kapcsolatában is az olvasó előtt áll. Az idegösszeroppanásából felépült író, filozófiatörténész életében központi fogalom a függetlenség (legyen az szellemi, politikai vagy magánéleti), nagyon aktív és rétegzett belső életet él, folyamatosan és kérlelhetetlen objektivitással reflektál az öt körülvevő világra. Saját belső világát a tudatregényekre jellemző módon ismerteti meg az

olvasóval, de a korábbi Barnás-regényekhez képest talán nyelviileg egyszerűbb, közérthetőbb módon, és hangvételét tekintve némileg több derűvel. Az elbeszélő írói, magánéleti útkeresése, szülei elvesztésének traumája, kései házasságának története, majd hosszú indonéziai tartózkodása egy töprengő, kontemplatív elme perspektívájából tárul az olvasó elé, a lassú cselekményvezetést, a lelki folyamatok előtérbe helyezését kedvelő befogadók nagy örömeire. Az *Életünk végéig* egy családregegy és egy tudatregény kíváló összedolgozása, a két nagy regényhagyomány elemeinek különös fűzőja. A szöveget záró rész, az utolsó ötven-hatvan oldal, a jakartai időszakot bemutató rész az egyedüli, mely mint ha nem tudna szervesen kapcsolódni a korábbiakhoz: nem csak a hirtelen térbeli váltás okozza a problémát, de ennek a záró szövegrésznek más a tempója, más az elbeszélői attitűdje, és ez – bár Lil és Sepi itt is jövőbeli terveket szövögetnek – némileg lezáratlanná teszi a regényt. Ettől függetlenül a könyv egy izgalmas, kaleidoszkópos szerkesztésű utazás egy család szétfutó történeteibe, és egy gondolkodó elme mélyére. Egy különleges szerelem története, egy apa és fiú története, testvérek története: az emberek között lehetséges sokféle kapcsolat, a kapcsolódási mintázatok gazdag és hitelesen megidézett tárháza. ■ ■ ■

■ **Kolozsi Orsolya** (1980, Budapest): tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar-összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tan-széken folytatott doktori tanulmányokat.

